

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Економіко-гуманітарний інститут.
Факультет економіки та управління
(повне найменування інституту, назва факультету)

Фінанси, банківська справа та страхування
(повна назва кафедри)

Пояснювальна записка
до дипломної магістерської роботи
магістра
(ступінь вищої освіти (освітній ступінь))

на тему МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО
РИНКУ УКРАЇНИ

Виконав: студент 5 курсу, групи ФЕУ- 113м
спеціальності (напряму підготовки)
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код і назва напряму підготовки, спеціальності)

	<u>Величко О.П.</u> (прізвище та ініціали)
Керівник	<u>Пахомова І.Г.</u> (прізвище та ініціали)
Рецензент	<u>Атаманів В.І.</u> (прізвище та ініціали)

м.Запоріжжя
2018 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Запорізький національний технічний університет
(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут, факультет ЕГІ, ФЕУ

Кафедра Фінанси, банківська справа та страхування

Ступінь вищої освіти (освітній ступінь) магістр

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

(код і назва)

Напрямок підготовки 072 »Фінанси, банківська справа та страхування»

(код і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри к.е.н., доцент

Севак Шарова С.В.

«16» грудня 2018 року

ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Величко Олександр Павлович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Механізм державного регулювання фінансового ринку України

керівник проекту роботи Пахомова Ірина Георгіївна, к.е.н., доцент,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від «11» вересня 2018 року № 212

2. Строк подання студентом роботи 15 листопада 2018 року

3. Вихідні дані до роботи Законодавчі та нормативно-правові акти; статистична та фінансова звітність суб'єктів державного регулювання фінансового ринку України

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Розділ 1. Теоретичні та методологічні засади механізму державного регулювання фінансового ринку України.

Розділ 2. Аналіз ефективності механізму державного регулювання фінансового ринку України за 2015-2017 рр. на прикладі банківського сектору.

Розділ 3. Основні напрями удосконалення механізму державного регулювання фінансового ринку України.

Розділ 4. Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях.

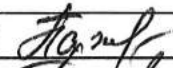
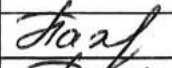
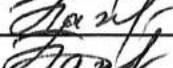
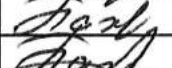

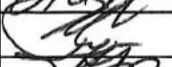

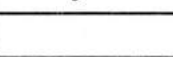
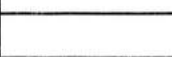
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Табл.: Функції державного регулювання фінансового ринку; суб'єкти та об'єкти державного регулювання; Програми реалізація реформування фінансового ринку.

Рис.: Механізм державного регулювання фінансового ринку; структурна схема ризик-орієнтованої системи державного регулювання; етапи формування ризик-орієнтованої системи регулювання фінансового ринку України.

Класифікація учасників фондового ринку з позиції врахування потреб розвитку інфраструктури.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
1	Пахомова І.Г., доцент		
2	Пахомова І.Г., доцент		
3	Пахомова І.Г., доцент		
4	Журавель С.М., ст. викл.		
Нормоконтролер	Чередниченко Н.О., ст. викл.		

7. Дата видачі завдання 15.02.2018

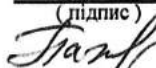
КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір матеріалу на проектування.	15.02 – 30.03	
2	Групування та аналіз зібраного матеріалу. Уточнення завдань проектування.	1.04 -20.05	
3	Виконання теоретичної частини роботи.	21.06 – 30.07	
4	Виконання графічної частини роботи.	1.08 – 30.08	
5	Написання та оформлення дипломної магістерської роботи.	1.09 – 9.10	
6	Перевірка роботи керівником, консультантами.	10.10 – 8.11	
7	Попередній захист роботи.	15.11.2018	
8	Переплітання оформлення дипломної магістерської роботи.	20.11.2018	
9	Захист роботи у ЕК.	18.12.2018	

Студент

(підпис) Величко О. П.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис) Пахомова І.Г.
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ	
ВСТУП	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	14
1.1. Необхідність та економічна сутність механізму регулювання фінансового ринку та нагляду за діяльністю фінансових установ	14
1.2. Загальна характеристика механізму регулювання фінансового ринку України та нагляду за діяльністю фінансових установ	22
1.3. Механізм державного регулювання як система взаємозв'язків у рамках стратегічних напрямів розвитку фінансового ринку України	29
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ЗА 2015-2017 РР. НА ПРИКЛАДІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ	36
2.1. Оцінка ефективності елементів банківського регулювання та нагляду	36
2.2. Аналіз ефективності здійснення дистанційного нагляду Національного банку України за діяльністю банків	46
2.3. Оцінка впливу державного регулювання банківських установ на боргову політику	53
2.4. Оцінка координації грошово-кредитної та фіскальної політики та їх впливу на стан фінансового ринку України	78
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	89

3.1. Моделі реорганізації системи регулювання та нагляду в Україні в контексті євроінтеграційних процесів	89
3.2. Удосконалення механізму оцінки регуляторної діяльності держави на базі передового міжнародного досвіду	106
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	116
ВИСНОВКИ	135
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	142
ДОДАТКИ	
Додаток А. Результати діяльності банків України	
Таблиця А.1. Основні показники результатів діяльності банків України, млн.грн за.2015-2017рр.	
Таблиця А.2. Динаміка активів банківської системи України, млрд.грн за 2015-2017рр.	
Таблиця А.3. Показники діяльності ПАТ «Ощадбанк» протягом 2015-2017 рр.	
Додаток Б. Економічні нормативи банків за 2015-2017рр.	
Таблиця Б.1.Значення економічних нормативів по системі банків	
Додаток В. Моделі реорганізації системи регулювання	
Таблиця В.1. Основні напрямки системних трансформацій державних органів влади	

АНОТАЦІЯ

Величко О. П. **Механізм державного регулювання фінансового ринку України.** — Дипломна магістерська робота.

Дипломна магістерська робота зі спеціальності 072 магістр фінансів, банківської справи та страхування. — Кафедра фінанси, банківська справа та страхування, Запорізький національний технічний університет, 2018.

Магістерська дипломна робота присвячена розробці теоретико-методологічних підходів та практичних рекомендацій щодо державного регулювання фінансових ринків України в умовах кризи та реформування.

Розглянуті питання сутності, принципів організації та функцій механізму державного регулювання фінансових ринків.

Досліджено сучасний стан державного регулювання у розрізі розвитку фінансового ринку України на прикладі банківського сегменту; представлено елементи та структура механізму державного регулювання фінансового ринку України.

Проведено аналіз і надано оцінку впливу державного регулювання на загальний рівень розвитку фінансового ринку України на прикладі банківського сегменту; проаналізовано систему показників фінансової стабільності банківської системи як ключового сегменту фінансового ринку.

Були запропоновані напрями удосконалення механізму державного регулювання фінансового ринку України з урахуванням міжнародного досвіду та глобалізаційних процесів у світовій фінансовій системі; висвітлені стратегічні напрями удосконалення механізму державного регулювання фінансового ринку України.

Ключові слова: МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ, БАНКІВСЬКА СИСТЕМА, БАНКІВСЬКИЙ СЕГМЕНТ, МЕТОДИ, ПОКАЗНИКИ, ФІНАНСОВА КРИЗА, ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ, ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ.

ANNOTATION

Velichko A.P. **The mechanism of government regulation of the financial market of Ukraine.** — Master's work.

Is the manuscript. Master's work on specialty 072 "Finance, banking and insurance". Zaporizhzhya National Technical University, Zaporozhye, 2018.

Master's thesis is dedicated to the development of theoretical and methodological approaches and practical recommendations for State regulation of the financial markets of Ukraine in conditions of crisis and reform.

Questions of the essence, principles of organization and functions of the mechanism of State regulation of the financial markets.

Investigated the current state of government regulation in terms of the development of the financial market of Ukraine for example the Banking segment; presented by the elements and structure of the mechanism of government regulation of the financial market of Ukraine.

The analysis and provided an assessment of influence of government regulation on the General level of development of the financial market of Ukraine for example the Banking segment; analyzed the system of indicators of financial stability of the banking system as a key segment of the financial market.

Proposed areas of improvement mechanism of government regulation of the financial market of Ukraine taking into account the international experience and the globalization of the world financial system; presents the strategic directions of perfection of the mechanism of government regulation of the financial market of Ukraine.

Key words: MECHANISM OF GOVERNMENT REGULATION OF THE FINANCIAL MARKET, BANKING SYSTEM, BANKING SEGMENT, METHODS, INDICATORS, FINANCIAL CRISIS, EUROPEAN INTEGRATION, GLOBALIZATION PROCESSES.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ ТА ТЕРМІНІВ

АМК	-	Антимонопольний комітет України
НКЦПФР	-	Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку
СРО	-	саморегулювні організації
ЄБРР	-	Європейський банк реконструкції та розвитку
МВФ	-	Міжнародний валютний фонд
ПФТС	-	Перша фондова торговельна система
CPSS	-	Комітет з питань платіжних та розрахункових систем
TIC	-	торгово-інформаційна система
BIS	-	Базельський комітет із банківського регулювання
УМВБ	-	Українська міжбанківська валютна біржа
УМФБ	-	Українська міжнародна фондова біржа
УФБ	-	Українська фондова біржа
IAIS	-	Міжнародна асоціація страхових нагляdiv
CESR	-	Комітет європейських регуляторів з цінних паперів
DTC	-	Депозитарна трастова компанія
ESC	-	Європейський комітет з цінних паперів
FATF	-	Фінансова комісія з проблем відмивання капіталів
IOSCO	-	Міжнародна організація комісій з цінних паперів
IPO	-	Первинне публічне розміщення цінних паперів
NASDAQ	-	Позабіржовий ринок комп'ютерного котирування США
NSCC	-	Корпорація з клірингу цінних паперів
SWIFT	-	Всесвітня спілка міжбанківських фінансових телекомунікаційних мереж
UKRDAQ	-	Організована система торгівлі цінними паперами на комп'ютерній основі (тобто електронна біржа)
ISS	-	Міжнародна асоціація з обслуговування цінних паперів

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ДО ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Пахомова І.Г., Величко О.П. / І.Г. Пахомова, О.П. Величко // Оцінка механізму державного регулювання фінансового ринку України // Державне управління: удосконалення та розвиток: електронне наукове фахове видання Дніпровського державного аграрно-економічного університету, 2018р. – № 10.
– Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua>.

2. Величко О.П. / Удосконалення формування стабілізаційних механізмів сучасного фінансового ринку // Науково-практична конференція «Тиждень науки-2018» «Забезпечення фінансово-інвестиційного потенціалу підприємств, страхових компаній та банків в період економічних перетворень». Запоріжжя, ЗНТУ, 9-13 квітня 2018.

ВСТУП

Актуальність теми. Вітчизняна розбалансованість державного регулювання фінансових ринків призвела до банківської, фінансової кризи та неконкурентоспроможності фінансово-кредитної системи України на міжнародній арені. Фінансово-кредитні інститути виявились схильними до занадто великого накопичення ризиків з метою максимізації прибутку; явним став конфлікт інтересів, який призвів до викривлення ринкових механізмів та неефективності діючих фінансових інститутів. Загострились дискусії про те, які інститути регулювання є ефективними, тому виникла необхідність переглянути установлені підходи до функціональної ролі механізму державного регулювання фінансового ринку набули особливої важливості теоретико-методологічні дослідження механізму державного регулювання фінансового ринку в умовах кризи.

Теоретичним та методологічним аспектам удосконалення державного регулювання фінансових ринків в умовах кризи присвячено багато наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Зокрема, питання співвідношення державного регулювання та ринкового механізму регулювання присвячені праці С.Мочерного, І.Михасюка, В.Аверянова, Дж.Стиглиця; дослідження теоретичних та практичних аспектів державного регулювання кредитних послуг та кредитної діяльності банківських установ та їх кредитних відносин із суб'єктами господарювання висвітлені Дж.Акерлофом, О.Вовчак, О.Дзюблюком, О.Ковалюком, М.Крупкою, О.Лаврушиним, В.Лагутіним, С.Лобозинською, І.Лютим, О.Марчук, В.Міщенком, А.Морозом, С.Реверчуком, М.Савлуком; питання функціонування кредитного механізму в кризових умовах розглянуті О.Барановським, І.Зарицькою та ін.

Не дивлячись на значну кількість фундаментальних досліджень щодо механізму державного регулювання фінансових ринків, сьогодні ще

недостатньо приділено уваги функціонуванню фінансового ринку в екстремальних умовах. Відсутні наукові праці, в яких би комплексно аналізувалась економічна та інституційна сутність державного регулювання в умовах банківської кризи. Невирішеним залишається питання реалізації основних принципів здійснення державного регулювання кредитування та інвестування та його функціонально призначення, а також відсутнє чітке визначення взаємозв'язків та взаємодії основних елементів механізму державного регулювання в несприятливих фінансово-економічних умовах. Потребує ґрунтовного вивчення механізм державного регулювання фінансових ринків в умовах кардинального реформування та кризового стану економіки країни. Наявні теоретичні та практичні потреби у вивченні та розробленні науково обґрунтованих засад формування механізму державного регулювання фінансових ринків в умовах кризи та реформування зумовили актуальність обраної теми магістерської роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дипломна магістерська робота виконана згідно з темою кафедри фінансів, банківської справи та страхування ЗНТУ № 05315 «Забезпечення фінансово-інвестиційного потенціалу підприємств, страхових компаній та банків в період економічних перетворень».

Об'єктом дослідження є процеси державного регулювання фінансових ринків України в умовах кризи та реформування.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та прикладні засади удосконалення механізму державного регулювання фінансових ринків в умовах кризи та реформування.

Методи дослідження. Методологічною основою проведеного дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, положення сучасної економічної теорії, дослідно-пошукова література, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем механізму державного регулювання фінансових ринків в умовах фінансової кризи та реформування.

У роботі використано системно-синергетичний підхід для виявлення закономірностей перетворень у механізмі державного регулювання фінансових ринків, а також широкий спектр методів: аналіз і синтез (виокремлення впливу державного регулювання на кредитування та інвестування), індукція і дедукція (з'ясування сутності та принципів державного регулювання фінансових ринків; уточнення категорій та термінів); структурно-функціонального аналізу, системного аналізу (визначення функцій державного регулювання фінансових ринків), логічний, аналогії, групування (оцінки застосування регулятивного інструментарію органами державної влади), прогнозування та економіко-математичне моделювання (висновок щодо прогнозних значень на фінансових ринках в майбутніх періодах). Графічний і табличний – при побудові таблиць, графіків і діаграм.

Елементи наукової новизни одержаних результатів полягають у поглибленні існуючих та обґрунтуванні нових науково-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо механізму державного регулювання фінансового ринку України.

До основних наукових результатів, які становлять особистий внесок і виносяться на захист, належать: на основі сучасних методологічних підходів розкривається сутність механізму державного регулювання фінансового ринку України, яка полягає у комплексі взаємопов'язаних і скоординованих заходів держави (законодавчого, виконавчого та контрольного характеру) на фінансовому ринку України в умовах реформування та фінансово-економічної кризи, що спрямовані на стабілізацію фінансово-кредитної системи з метою виведення її з кризи та подальшого ефективного розвитку відповідно до загальнодержавних цільових пріоритетів вітчизняної економіки, що дало змогу розробити концептуальні засади механізму державного регулювання фінансового ринку України.

Практична значущість одержаних результатів полягає в можливості використання висновків та рекомендацій в роботі державної влади, що регулюють фінансові послуги та інші сегменти фінансового ринку, у процесі

вдосконалення нормативно-правових актів, у практичній діяльності фінансових інститутів, у навчальному процесі при підготовці фахівців.

Апробація результатів роботи. Основні положення та висновки дослідження обговорено й схвалено на науково-практичній конференції та в працях: Оцінка механізму державного регулювання фінансового ринку України // Державне управління: удосконалення та розвиток: електронне наукове фахове видання Дніпровського державного аграрно-економічного університету, 2018р. – № 10. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua>.

Удосконалення формування стабілізаційних механізмів сучасного фінансового ринку // Науково-практична конференція «Тиждень науки-2018» «Забезпечення фінансово-інвестиційного потенціалу підприємств, страхових компаній та банків в період економічних перетворень». Запоріжжя, ЗНТУ, 9-13 квітня 2018.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, що визначають порядок функціонування механізму державного регулювання фінансового ринку України, аналітичні матеріали; вітчизняні та зарубіжні літературні джерела, фактологічна інформація державних органів влади, матеріали офіційних органів України (Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг, Державної служби статистики України, Національного банку України), матеріали та звіти міжнародних організацій, дані світових асоціацій професійних учасників фінансового ринку. Використано також дані інформаційно-аналітичних бюлетенів та оглядів, довідкову літературу та періодичні видання, матеріали міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій, офіційні Інтернет-ресурси.

Органи державного регулювання та нагляду повинні динамічно реагувати на всі зміни на ринку, виявляти готовність періодично переглядати політику та практику регулювання та нагляду з урахуванням нових змін та тенденцій на ринку. Для цього необхідна достатньо гнучка законодавча система.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

1.1. Необхідність та економічна сутність механізму регулювання фінансового ринку та нагляду за діяльністю фінансових установ

Необхідність досягнення цілей системи та механізму регулювання фінансового ринку визначена необхідністю розробки Концепції регулювання фінансового ринку України.

Концептуальні підходи та принципи, якими повинні керуватися органи державної виконавчої влади з регулювання фінансового ринку та нагляду за діяльністю фінансових установ (далі – органи державного регулювання та нагляду) визначені в Концепції регулювання фінансового ринку України.

Важливим елементом побудови ефективного регулювання є здійснення координації дій органів державного регулювання для забезпечення цілей державної політики з регулювання фінансового ринку.

До принципів організації органів державного регулювання та нагляду відносять:

— обов'язки органів державного регулювання та нагляду повинні бути зрозумілими і об'єктивно визначеними. Ефективна система регулювання та нагляду повинна передбачати чітке визначення відповідальності і цілей кожного органу державного регулювання та нагляду;

— органи державного регулювання та нагляду повинні бути незалежними у своїх діях і підзвітними у здійсненні своїх функцій і повноважень. Кожен з таких органів державного регулювання та нагляду повинен мати оперативну незалежність і необхідні ресурси:

— органи державного регулювання та нагляду повинні мати достатні повноваження, належні ресурси, здатність виконувати свої функції і

здійснювати повноваження, зокрема повноваження розглядати питання про відповідність діяльності фінансової установи чинному законодавству.

Важливим елементом регулювання та нагляду є здатність органу державного регулювання та нагляду здійснювати свої повноваження щодо групи фінансових установ на консолідованій основі.

Органи державного регулювання та нагляду повинні застосовувати чіткі і послідовні процеси регулювання та нагляду.

Необхідні прийнятні правові рамки для здійснення регулювання та нагляду, включаючи ліцензійні умови та процедуру видачі ліцензій на право здійснення діяльності фінансовими установами.

Здійснення повноважень з регулювання та нагляду повинне базуватися на оцінці політики, практики і процедур діяльності фінансових установ з наданням кредитів і розміщенням інвестицій, повсякденного управління кредитними та інвестиційними портфелями.

Принципи правозастосування у регулюванні фінансових ринків:

— працівники органів державного регулювання та нагляду повинні дотримуватися найвищих професійних стандартів, включаючи належні стандарти конфіденційності;

— органи державного регулювання та нагляду повинні мати широкі повноваження у сфері контрольної-ревізійної діяльності. Органи державного регулювання та нагляду повинні мати у своєму розпорядженні адекватні можливості впливу, щоб застосовувати своєчасні заходи щодо фінансових установ, які не дотримуються встановлених пруденційних вимог;

— органи державного регулювання та нагляду повинні мати широкі повноваження щодо правозастосування;

— система органів державного регулювання та нагляду повинна забезпечувати ефективну і надійну реалізацію виконання рішень в сфері контрольної-ревізійних повноважень та правозастосування.

Принципи саморегулювання:

— режим регулювання та нагляду повинен належним чином використовувати можливості саморегулювних організацій учасників фінансового ринку (СРО), які виконують деякі обов'язки, пов'язані з прямим наглядом у своїх відповідних сферах компетенції;

— саморегулювні організації (СРО) повинні знаходитися під наглядом органів державного регулювання та нагляду, дотримуватися стандартів справедливості і конфіденційності під час здійснення своїх повноважень і делегованих обов'язків.

Принципи співробітництва щодо регулювання та нагляду:

— органи державного регулювання та нагляду повинні мати право надавати один одному інформацію – як відкриту, так і закриту для інших осіб, а також створити механізми надання такої інформації.

Повинна бути розроблена система норм та заходів щодо обміну інформацією між органами державного регулювання та нагляду, а також щодо захисту державної таємниці, комерційної таємниці або інформації конфіденційного характеру;

— органи державного регулювання та нагляду повинні надавати допомогу іноземним органам державного регулювання фінансового ринку у нагляді за фінансовими установами, які підлягають під їх юрисдикцію і здійснюють діяльність на території України.

Органи державного регулювання та нагляду повинні здійснювати глобальний консолідований нагляд за діяльністю фінансових установ, які проводять активні міжнародні фінансові операції, ефективно застосовуючи моніторинг і відповідні пруденційні норми щодо всіх аспектів міжнародних операцій, що проводяться цими фінансовими установами на глобальній основі, головним чином, через іноземні філії, спільні підприємства і дочірні підприємства.

Одним з ключових елементів консолідованого нагляду є контакти й обмін інформацією з органами регулювання та нагляду інших держав.

Органи державного регулювання та нагляду повинні вимагати, щоб місцеві операції іноземних фінансових установ здійснювалися відповідно до тих же стандартів, які пред'являються до національних фінансових установ, і в інтересах консолідованого нагляду повинні мати в своєму розпорядженні повноваження по обміну необхідною інформацією щодо таких фінансових установ з наглядовими органами країни походження.

Принципи регулювання та нагляду за фінансовим сектором в Україні повинні враховувати міжнародні фінансові стандарти принципового значення:

— базові принципи ефективного нагляду за банківською діяльністю Базельського комітету із банківського регулювання (BIS);

— Директиву Ради 92/30/ЄЕС про нагляд за кредитними установами на консолідованій основі;

— цілі та принципи регулювання ринку цінних паперів. Звіт Міжнародної Організації Комісій з Цінних Паперів (IOSCO), 1998 рік;

— Директиву Ради 93/6/ЄЕС про достатність капіталу інвестиційних фірм та кредитних установ;

— Директиву Ради 93/22/ЄЕС про інвестиційні послуги на ринках цінних паперів;

— принципи регулювання схем колективного інвестування. Звіт Міжнародної Організації Комісій з Цінних Паперів (IOSCO), 1994 рік;

— принципи нагляду за операторами схем колективного інвестування. Звіт Міжнародної Організації Комісій з Цінних Паперів (IOSCO), 1997 рік;

— ключові принципи страхової діяльності. Документи Міжнародної асоціації органів по нагляду за страховою діяльністю (IAIS), 2000 рік;

— нагляд за фінансовими конгломератами. Документи Об'єднаного Форуму з фінансових конгломератів, 1999 рік;

— концентрацію ризиків. Документи Об'єднаного Форуму з фінансових конгломератів, 1999 рік.

Політико–правові основи регулювання фінансового ринку та нагляду за діяльністю фінансових установ лежать в основі розвитку засад регулювання

фінансового ринку, який відбувався в умовах формування правової бази в основному щодо надання банківських послуг, діяльності на фондовому ринку та страхової діяльності.

До основних факторів, які визначали розвиток регулювання фінансового ринку та нагляду за діяльністю фінансових установ можна віднести:

- перехід до ринкових механізмів регулювання в економіці держави;
- зменшення бюджетного фінансування і перехід до комерційного фінансування реконструкції економіки;
- запровадження масштабної приватизації і пов'язані з нею:
- розміщення приватизаційних цінних паперів;
- розміщення акцій приватизованих підприємств;
- поява фінансових установ з обслуговування приватизаційних процесів;
- розміщення цінних паперів новими суб'єктами господарської діяльності;
- запровадження практики фінансування дефіциту державного бюджету і поява облігацій внутрішньої державної позики.

Структура органів державного регулювання фінансового ринку України та нагляду за ринками фінансових послуг має два рівні:

- а) законодавчий рівень – Верховна Рада України;
- б) виконавчий рівень:
  - Кабінет Міністрів України;
  - центральні органи виконавчої влади загального регулювання та нагляду – Антимонопольний комітет України (АМК), Державна податкова адміністрація України, Державний комітет статистики.
  - спеціалізовані центральні органи виконавчої влади – Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Міністерство фінансів України;

— органи місцевого самоврядування – органи державної реєстрації суб'єктів господарської діяльності;

Згідно з Конституцією України:

— виключно законами України встановлюються засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків; статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України; порядок утворення і погашення державного внутрішнього і зовнішнього боргу; порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їхні види і типи (стаття 92).

— організація, повноваження і порядок діяльності Кабінету Міністрів України, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади визначаються Конституцією і законами України (частина 2 статті 120). Утворення конкретних центральних органів виконавчої влади не є компетенцією Верховної Ради України.

— Верховна Рада України здійснює парламентський контроль у межах, визначених Конституцією України (стаття 85).

Питання утворення центральних органів виконавчої влади віднесено Конституцією України до компетенції Президента України та Кабінету Міністрів України.

Виходячи з міжнародно-визнаної класифікації видів фінансових послуг, фінансовий ринок України в частині регулювання та нагляду можна умовно розділити на такі сегменти:

- а) ринок банківських послуг;
- б) фондовий ринок;
- в) ринок страхових послуг;
- г) ринок послуг інших небанківських фінансових установ.

Характеристика стану регулювання фінансового ринку України та нагляду за ринками фінансових послуг включає:

- а) законодавчу базу, яка регламентує діяльність на ринках фін.послуг;

б) орган (органи) державної влади, який здійснює регулювання та/ або нагляд;

в) професійних учасників конкретного ринку фінансових послуг;

г) перелік послуг, що надаються професійними учасниками ринку;

д) системи взаємозв'язків учасників ринку;

э) саморегулювання та/або самоврядування.

Система ефективного нагляду за діяльністю фінансових установ повинна визначати:

— передумови, що визначають розподіл цілей, функцій і зобов'язань кожного учасника фінансового ринку;

— ліцензійні умови та вимоги до діяльності;

— пруденційні вимоги і пруденційний нагляд, тобто вимоги щодо обов'язкової наявності мінімального капіталу, який би відповідав рівневі ризиків фінансової установи; ведення нею ефективної політики;

— методику поточного регулювання, яка органічно поєднує дистанційний та інспекційний нагляд, і передбачає постійні контакти з керівництвом фінансової установи, створення ефективної системи збору, розгляду й аналізу пруденційних звітів та статистичних даних;

— вимоги щодо надання необхідної інформації, завдяки чому органи державного регулювання та нагляду отримують правдиву звітність про фінансовий стан фінансової установи;

— повноваження, які дозволяють органам державного регулювання та нагляду вживати адекватні виправні заходи щодо фінансової установи в разі порушення ним пруденційних вимог здійснення діяльності, чинного законодавства або створення ситуації, яка загрожує інтересам інвесторів та/або вкладників;

— міжнародні фінансові операції – нагляд за діяльністю фінансових установ за межами України та обмін інформацією із іноземними та міжнародними організаціями з регулювання та нагляду за діяльністю фінансових установ.

При створенні ефективної системи регулювання фінансового ринку та нагляду за діяльністю фінансових установ слід, перш за все, забезпечити: стабільність; ефективність; справедливість.

Стабільність фінансового ринку визначатиметься:

- станом чинного законодавства;
- наявністю достатньої кількості досвідчених кадрів, які забезпечують діяльність фінансових установ;
- рівнем ділової етики та традиціями ведення діяльності;
- охороною відповідними правовими нормами інтересів споживачів;
- повнотою та ефективно існуючою системою регулювання фінансового ринку та нагляду за діяльністю усіх фінансових установ (включаючи банки, небанківські фінансові установи та професійних учасників фондового ринку).

Ефективність фінансового ринку визначатиметься:

- станом конкуренції між фінансовими установами щодо надання послуг та створення однакових умов для конкуруючих організацій;
- ступенем розвитку різних сегментів фінансового ринку; в тому числі розвиненістю фінансових установ та їхніх активів;
- обсягами залучених ресурсів від юридичних та фізичних осіб;
- обсягами фінансових операцій та розміром активів фінансових установ;
- ступенем розвитку універсальних фінансових установ.

Справедливість фінансового ринку може бути забезпечена через:

- захист прав дрібних вкладників, інвесторів, власників страхових полісів, які не є професійними споживачами фінансових послуг;
- розв'язання проблем, пов'язаних з потенційними конфліктами інтересів;
- надання фінансової інформації про діяльність фінансових установ;
- захист інтересів професійних споживачів фінансових послуг через законодавче забезпечення.

1.2. Загальна характеристика механізму регулювання фінансового ринку України та нагляду за діяльністю фінансових установ

Формування ефективної системи державного регулювання фінансового ринку має відбуватись із врахуванням принципів, розроблених міжнародними організаціями у сфері контролю та нагляду за фінансовими ринками: Базельським комітетом по нагляду за банківською діяльністю, Міжнародною організацією комісій по цінних паперах (International Organization of Securities Commissions — IOSCO) та Міжнародною асоціацією страхових наглядачів (Міжнародною асоціацією страхових наглядачів (International Association of Insurance Supervisors — IAIS), Фінансовою комісією з проблем відмивання капіталів (FATF) та Комітетом з питань платіжних та розрахункових систем (CPSS). До них відносяться принципи прозорості, фінансової стійкості, платоспроможності та відповідальності.

Таблиця 1.1

Функції державного регулювання фінансового ринку [11, 15, 18, 42]

Вид функції	Зміст функції
Інституційна	Розробка, прийняття і реалізація законодавчих та нормативно-правових актів щодо державного регулювання фінансового ринку, забезпечує розвиток конкурентного середовища, рівноправність учасників ринку
Регламентуюча	Здійснення регламентації процесу організації фінансового ринку, регулювання діяльності складових ринку відповідно законодавства
Соціальна	Формування системи захисту прав учасників фінансового ринку, організація і підтримка його розвитку, активізації інвестиційної діяльності
Контрольна	Виявлення порушень чинних законодавчих і нормативно-правових актів і застосування адекватних заходів впливу до порушників, що забезпечує своєчасне реагування на порушення
Прогнозувальна	Прогнозування розвитку, виявлення можливих внутрішніх та зовнішніх загроз фінансовій системі, розробка рекомендацій щодо комплексу оперативних та довгострокових заходів попередження та нейтралізації
Координаційна	Забезпечення взаємодії регулюючих державних органів, оптимізації процесу регулювання шляхом налагодження обміну інформацією, спостереженнями, висновками, проведення спільних нарад та зустрічей
Інтеграційна	Приведення принципів та правил ведення фінансової діяльності у відповідність до міжнародних, використання досвіду провідних країн світу щодо застосування прогресивних форм державного регулювання фінансового сектору внаслідок налагодження тісної співпраці з міжнародними організаціями

Державне регулювання фінансового ринку та його сегментів здійснюється у таких основних напрямках:

- регулювання складу інструментів ринку та обсягу їхніх прав;
- регулювання складу учасників ринку (комерційних банків, страхових, інвестиційних компаній, пенсійних фондів та інших посередників) та окремих видів їх діяльності (торгівля фінансовими активами, валютними цінностями, надання кредитних, страхових послуг, емісійна діяльність);
- регулювання інформаційних потоків на ринку;
- регулювання операцій та форм торгівлі фінансовими активами;
- регулювання діяльності іноземних учасників ринку;
- регулювання протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму.

Законом України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" визначено форми державного регулювання фінансового ринку [1]:

- ведення державних реєстрів фінансових установ та ліцензування діяльності з надання фінансових послуг;
- нормативно-правового регулювання діяльності фінансових установ;
- нагляду за діяльністю фінансових установ;
- застосування уповноваженими державними органами заходів впливу;
- проведення інших заходів з державного регулювання ринків фінансових послуг [1].

Розрізняють дві групи інструментів державного регулювання фінансового ринку — прямого і непрямого впливу.

Інструменти першої групи представляють систему встановлених норм поведінки для учасників фінансового ринку, порядок їх застосування і притягнення до відповідальності учасників, що порушують ці норми:

- розробка та прийняття нормативно-правових актів;

- ліцензування діяльності;
- проведення наглядової діяльності та впровадження заходів впливу;
- нагляду за діяльністю фінансових установ;
- застосування уповноваженими державними органами заходів впливу;
- проведення інших заходів з державного регулювання ринків фінансових послуг.

Друга група представляє собою сукупність інструментів непрямого економічного впливу, направлених на формування окремих умов ринку (ціни, обсяги попиту та пропозиції окремих сегментів фінансового ринку, рівень конкурентної боротьби між учасниками ринку):

- зміни обсягів готівкових ресурсів;
- випуск регулюючими органами власних цінних паперів і проведення операцій з підтримання їх курсу на вто-ринному ринку;
- вплив на рівень ставок процента на фінансовому ринку;
- забезпечення гарантій щодо виконання зобов'язань за цінними паперами окремих емітентів;
- стимулювання зовнішніх зв'язків з міжнародними фінансовими організаціями;
- фінансування розвитку інфраструктури фінансового ринку;
- розвиток інформаційних і консультативних послуг учасникам ринку;
- підвищення кваліфікації фахівців;
- проведення комплексу заходів щодо популяризації окремих видів діяльності та інструментів фінансового ринку [7, с. 52].

В умовах зближення систем обслуговування учасників фондового ринку з приводу їхніх договорів щодо цінних паперів, як в межах України, так і між країнами, спрямованого на усунення операційних ризиків, зниження затрат та підвищення ефективності фондових ринків, важливим аспектом в

діяльності органу державного регулювання та нагляду є вдосконалення захисту прав та інтересів інвесторів.

Діяльність органу державного регулювання фондового ринку та нагляду за діяльністю учасників фондового ринку повинна бути спрямована на дотримання всіма учасниками ринку вимог чинного законодавства у цій сфері.

Орган державного регулювання ринку страхових послуг та нагляду за діяльністю страховиків повинен в першу чергу захищати утримувачів полісів та забезпечувати безпеку і ефективність ринку через дотримання страховиками законодавства з питань страхування.

Основною функцією органу державного регулювання та нагляду є підтримка ефективного, справедливого, безпечного та стабільного страхового ринку на користь утримувачів полісів. Він повинен виконувати свої функції і завдання ефективно, відповідно до Ключових принципів страхування.

Там, де повноваження органу державного регулювання та нагляду стосується корпоративного управління, було б доцільним встановити вимоги:

а) ролі та відповідальності спостережної ради, виконавчого органу (правління), ревізійної комісії;

б) взаємодії з іншими органами державного регулювання та нагляду, саморегулювних або самоврядних організацій, а також органами регулювання та нагляду ринку фінансових послуг інших країн взагалі та ринку страхових послуг;

в) різниці між вимогами, що ставляться до страховиків органом державного регулювання та нагляду за ринком страхових послуг з вимогами інших органів державного регулювання та нагляду.

За природою своєї діяльності страхова діяльність пов'язана зі значними ризиками. Страховики повинні відповідати пруденційним нормам, встановленим для обмеження або управління обсягів ризиків.

Схеми спільного інвестування набувають все більш важливого значення у розрізі регулювання схем спільного інвестування, як засіб, за

допомогою якого інвестори мають різні доступи до інвестиційних можливостей.

Поняття «схема спільного інвестування» охоплює:

- фонди відкритого типу, які на регулярній або тимчасовій основі викупувають свої паї або акції;
- фонди закритого типу, акції або паї яких виставляються на торги цінними паперами;
- пайові інвестиційні трасти;
- структури, які діють на контрактній основі з інвесторами.

Законом України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" визначено перелік суб'єктів, які здійснюють державне регулювання фінансового ринку і об'єкти регулювання (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Суб'єкти та об'єкти державного регулювання фінансового ринку України

Суб'єкти регулювання	Об'єкти регулювання	Напрями діяльності
Національний банк України	Ринок банківських послуг та діяльності з переказу коштів	банківське регулювання та нагляд на індивідуальній на консолідованій основі; регулювання діяльності платіжних систем та систем розрахунків
Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку	Ринок цінних паперів та похідних цінних паперів	розробка, прийняття регуляторних актів на ринку цінних паперів; внесення змін та до регуляторних актів; здійснення аналізу регуляторного впливу регуляторних актів
Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг	Інші ринків фінансових послуг	формування і реалізація політики державного регулювання у сфері інших ринків фінансових послуг; розроблення і координації єдиної державної політики щодо функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування
Антимонопольний комітет України та інші державні органи	Контроль діяльності учасників ринків фінансових послуг та отримання від них інформації у межах повноважень	здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції; методичне забезпечення застосування законодавства

Джерело: [1, 9, с. 274].

В Україні механізм державного регулювання фінансового ринку побудований на основі секторної моделі. Тобто як і у більшості країн світу

функціонує трьохрівнева система:

- банківське регулювання здійснює НБУ;
- на ринку цінних паперів регулятором виступає Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
- страховий ринок, ринок кредитних спілок та фінансові компанії регулюються через Національну комісію з регулювання фінансових ринків.

Перший регулятор є незалежним від уряду та економічно самостійним, тоді як два інших координуються Кабінетом міністрів України (КМУ) та перебувають на бюджетному фінансуванні. Це негативно відбивається на ефективності державного регулювання фінансової сфери через операційну, інституційну та фінансову несамостійність.

Структурно-логічну схему механізму державного регулювання фінансового ринку можна представити у наступному вигляді (рис.1.1).

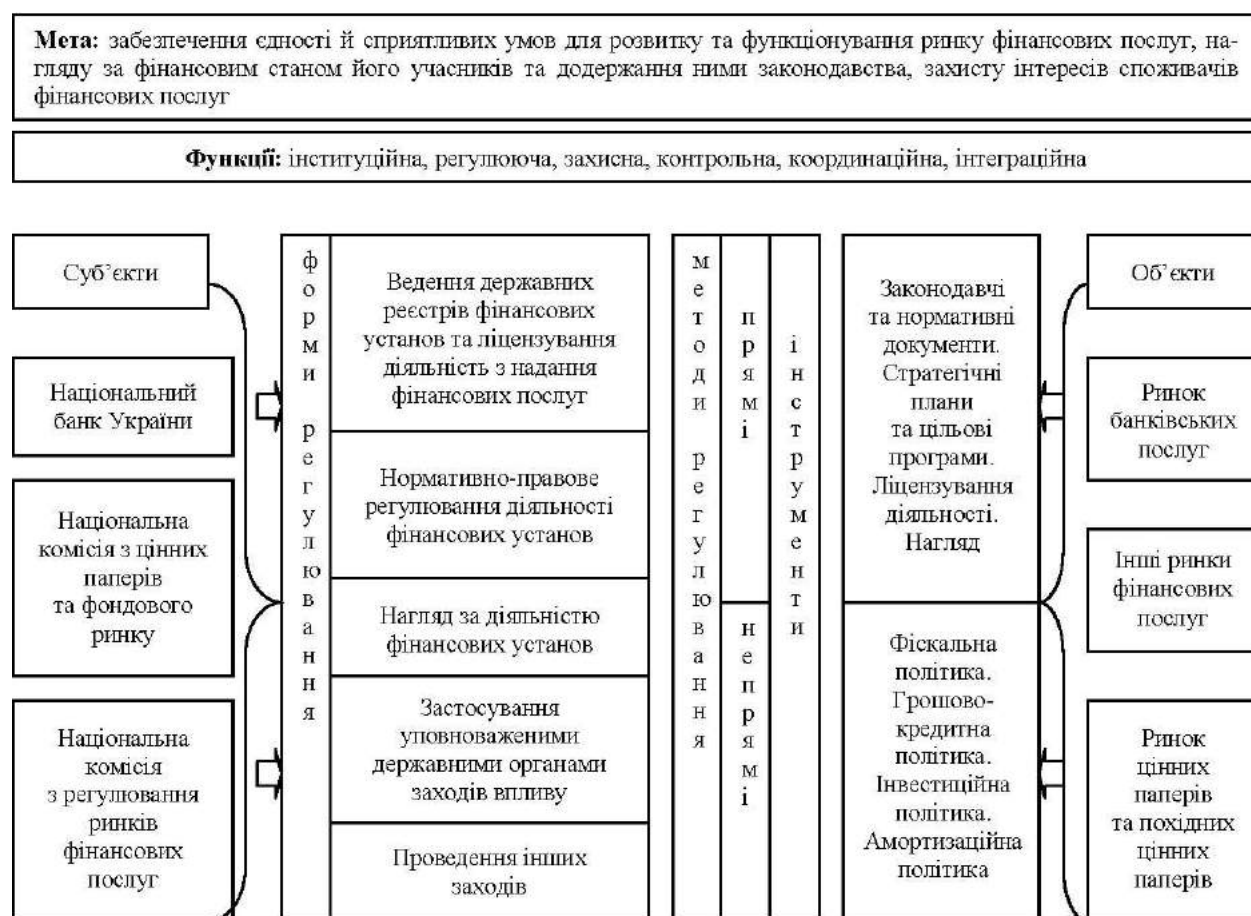

Рис. 1.1 Механізм державного регулювання ринку фінансових послуг України [13]

Така інституційна структура державного регулювання ринку фінансових послуг справляє негативний вплив на розвиток підконтрольних ринків, а в деяких випадках обумовлює відмінність між розумінням форм, методів та інструментів державного регулювання [34]. Сфери діяльності різних органів державного регулювання переплітаються, а співпраця між ними не налагоджена належним чином.

Негативним моментом у функціонуванні державного механізму регулювання є те, що органи застосовують різні засоби та методи впливу.

Найоптимальнішим варіантом розвитку механізму державного регулювання фінансової сфери є створення в Україні окремої незалежної державної фінансової установи з повноваженнями проведення фінансового нагляду та регулювання на консолідованій основі із назвою “Державна інспекція фінансового нагляду”, яка б володіла повною незалежністю (інституційною, функціональною, особистою, фінансовою тощо) та сприяла розвитку та підвищенню стабільності та ліквідності фінансових ринків завдяки більш скоординованим управлінським заходам [13, 42].

Перевагами такої моделі регулювання є: закріплення відповідальності за регуляторну діяльність за одним державним органом, однаковий (уніфікований) підхід в нагляді та регулюванні всіх учасників ринку, спрощення та зменшення обсягів їх звітності, зниженню сукупних витрат управління за рахунок об'єднання інформаційних технологій і систем, створення єдиних баз даних і реєстрів, підвищення ефективності управління за рахунок консолідації висококваліфікованого персоналу та реалізації єдиної кадрової політики; підвищення здатності своєчасно та адекватно реагувати на виникнення фінансових інновацій тощо.

Єдиним недоліком в державному органі буде високий ступінь концентрації повноважень, але таке становище можна поліпшити організацією підзвітності вищим органам державної влади. Крім того, створення єдиного державного регулятора відповідатиме євроінтеграційним прагненням України. [10]

1.3. Механізм державного регулювання як система взаємозв'язків у рамках стратегічних напрямів розвитку фінансового ринку України

Механізм державного регулювання в системі взаємозв'язків у рамках Концепції корпоративного управління у професійних учасниках ринків капіталу України та Комплексної програми розвитку фінансового ринку України на 2015-2020 роки передбачає створення нової системи корпоративного управління з перебудовою інфраструктури корпоративного управління на ринках капіталу для професійних учасників (підвищення ролі та функцій, зміна підходів до структури наглядових рад, впровадження пропорційного підходу, нові вимоги до систем внутрішнього аудиту та контролю, комплаєнсу та керування ризиками).

В системі управління ризиками (СУР) у професійних учасників ринків капіталу до елементів внутрішньої системи заходів із запобігання та мінімізації впливу ризиків професійного учасника ринків капіталу України належать: система управління ризиками (СУР); внутрішній аудит (контроль); корпоративне управління.

У межах спрощеної моделі корпоративного управління професійних учасників ринків капіталу в рамках Концепції пропонується збереження принципу поєднання внутрішнього аудиту та контролю. У межах повної моделі корпоративного управління професійних учасників ринків капіталу запроваджується обов'язкове розмежування функціоналу системи внутрішнього аудиту (СВА) із функціоналом офіцеру з контролю або керівника структурного підрозділу професійного учасника ринків капіталу, що здійснює управління ризиками.

Поняття системи управління ризиками (СУР) було запроваджено Концепцією запровадження пруденційного нагляду за діяльністю професійних учасників фондового ринку, затвердженою рішенням НКЦПФР №553 від 12 квітня 2012 року.

Оновлена система управління ризиками (СУР) передбачає нові вимоги переходу до ризик-орієнтованої моделі корпоративного управління професійного учасника ринків капіталу, яка спрямована на виявлення, моніторинг, контроль та управління ризиками його діяльності.

Система управління ризиками у професійному учаснику ринків капіталу має складатися з чотирьох основних внутрішніх систем:

- внутрішнього контролю;
- внутрішнього аудиту;
- управління ризиком (ризик-менеджмент);
- нагляду за відповідністю діяльності із законодавством (комплаєнс).

Щодо розкриття інформації НКЦПФР має забезпечити відповідні регуляторні вимоги щодо розкриття інформації про стан та діяльність професійних учасників ринків капіталу, а також структуру власності, склад посадових осіб та осіб, що здійснюють управлінські функції.

Повноваженням НКЦПФР щодо вимог до особливостей управління у професійних учасниках ринків капіталу є відокремлення установ для здійснення індивідуального нагляду через запровадження пропорційного підходу у оновленій моделі пруденційного нагляду.

Діюча модель пруденційного нагляду обмежено зважена на розмір та види бізнес-моделей професійних учасників, враховує виключно особливості різних видів професійної діяльності на ринках капіталу. Залежно від обсягу та характеру своєї діяльності професійний учасник має можливість обрати між створенням окремого підрозділу або призначенням відповідальної особи до повноважень яких входить реалізація функцій СУР.

З метою встановлення адекватної інтенсивності нагляду за професійними учасниками ринків капіталу необхідно здійснити всебічний аналіз діяльності таких установ та виділити суб'єктів нагляду в окремі групи за визначеним ступенем ризикованості. До кожної такої групи НКЦПФР має застосовувати різні за інтенсивністю заходи нагляду та концентрує увагу на установах, що мають підвищені значення показників ризикованості.

Запровадження інституту рекомендацій та висвітлення найкращих практик на ринках капіталу є частиною пруденційного нагляду. На цей час інститут рекомендацій практично не застосовується, регуляторні вимоги сконцентровані в законодавчих та/або нормативно-правових актах НКЦПФР.

Оцінка ефективності впровадження корпоративного управління в професійних учасниках ринків капіталу містить оцінку пруденційних заходів, тобто постійний моніторинг та оцінка ефективності впровадження пруденційних заходів та удосконалення пруденційних нормативів та показників з метою мінімізації ризиків або їх уникнення. Особлива увага НКЦПФР як наглядового органу повинна приділятися оцінці ризику ліквідності, попередженню можливих наслідків неплатоспроможності, а також зменшенню операційного ризику шляхом впровадження ефективних процедур контролю за проведенням операцій.

Перелік, порядок розрахунку та нормативні значення пруденційних показників, що застосовуються для їх вимірювання та оцінки, що визначають вимоги до професійних учасників ринків капіталу щодо запобігання та мінімізації впливу ризиків на їх діяльність встановлені Положенням щодо пруденційних нормативів професійної діяльності на фондовому ринку та вимог до системи управління ризиками (затверджене рішенням НКЦПФР №1597 від 01 жовтня 2015 року). На цей час до переліку пруденційних показників не включено жодного показника, який б оцінював якість систем управління професійного учасника. При цьому Концепція запровадження пруденційного нагляду за професійними учасниками ринків капіталу, затверджена рішенням НКЦПР №553 від 12 квітня 2012 року, передбачає оцінку нефінансових показників до яких відноситься якість управління.

При подальшому удосконаленні пруденційного нагляду НКЦПФР планує додати до переліку пруденційних нормативів професійної діяльності також критерії оцінки нефінансових показників (щодо системи управління, розкриття інформації, ринкової поведінки).

Базовими індикаторами досягнення основних результатів реалізації Концепції є:

- зменшення адміністративного навантаження для професійних учасників ринків капіталу за рахунок запровадження пропорційного підходу до корпоративного управління;

- зменшення ризиків всіх видів у розрізі видів професійної діяльності на ринках капіталу;

- збільшення кількості операцій на ринках капіталу з ліквідними фінансовими інструментами без підвищення рівня приймаємих ризиків;

- запобігання випадкам настання неплатоспроможності та банкрутства професійних учасників ринків капіталу;

- зменшення кількості порушень вимог законодавства на ринках капіталу професійними учасниками ринків капіталу;

- зменшення кількості звернень до Комісії щодо незабезпечення (порушення) прав інвесторів та/клієнтів професійних учасників ринків капіталу;

- зменшення кількості коригувальних операцій у діяльності професійних учасників ринків капіталу;

- зменшення кількості випадків втрати або пошкодження даних професійних учасників ринків капіталу.

Органи державного регулювання та нагляду повинні забезпечувати:

- встановлення їхніми фінансовими установами процедур внутрішнього контролю та зв'язку з метою попередження операцій, пов'язаних з відмиванням грошей, та запобігання їм;

- вивчення з особливою увагою фінансовими установами будь-яких операцій, що можуть мати відношення до відмивання грошей.

Реформи проводитимуться в усіх сегментах фінансового ринку: банківській системі; ринку небанківських фінансових установ та фондовому ринку тощо.

Досягнення мети Комплексної програми розвитку фінансового ринку України на 2015 - 2020 роки забезпечуватиметься шляхом реалізації низки взаємопов'язаних заходів у розрізі механізму державного регулювання, спрямованих на комплексне реформування фінансового ринку (табл.1.3).

Таблиця 1.3

Програми реалізація реформування фінансового ринку

Напрями	Блоки задач
А. Забезпечення макроекономічної стабільності	1. Монетарна політика на основі інфляційного таргетування та режиму гнучкого валютного курсу
Б. Забезпечення фінансової стабільності та динамічного розвитку фінансового ринку	1. Гармонізація законодавства зі стандартами ЄС. 2. Модернізація системи регулювання та нагляду. 3. Підвищення прозорості та стабільності фінансових ринків. 4. Забезпечення динамічного розвитку інструментів та інфраструктури фінансових ринків. 5. Вдосконалення системи оподаткування учасників фінансових ринків. 6. Очищення ринків від проблемних активів.
В. Розбудова інституційної спроможності регуляторів фінансового ринку	1. Забезпечення інституційної незалежності регуляторів. 2. Підвищення організаційної ефективності регуляторів. 3. Покращення координації роботи регуляторів та учасників фінансового ринку. 4. Стимулювання впровадження новітніх ІТ-технологій.
Г. Захисту прав споживачів та інвесторів фінансового ринку	1. Стимулювання розвитку фінансової грамотності споживачів та інвесторів фінансового ринку. 2. Підвищення стандартів захисту прав споживачів та інвесторів фінансового ринку.

При формуванні переліку заходів було взято за основу такі базові принципи:

- лібералізація ринку та стимулювання рівної конкуренції;
- подолання наслідків кризи, консолідація ринків та їх інфраструктури;
- незалежні та ефективні регулятори, нагляд на основі оцінки ризиків ("risk-based supervision");
- підвищення прозорості та стандартів розкриття інформації як регуляторами, так і учасниками ринку.

Ефективність реформ буде досягнута шляхом проведення комплексних змін:

— у регуляторах фінансового ринку, щодо зміцнення інституційної спроможності регуляторних органів та створення відповідних умов для посилення регуляторного впливу, зміцнення стійкості фінансової системи країни, зростання її кредитного та інвестиційного потенціалу;

— у приватному секторі фінансового ринку, щодо забезпечення розвитку фінансового ринку на засадах високої довіри та дотримання інтересів споживачів фінансових послуг, посередників, держави та отримання стійкого, прозорого й керованого фінансового ринку.

З метою досягнення мети та реалізації завдань Програми будуть реалізовані програми співробітництва з інституціями ЄС, МВФ, Світовим банком, ЄБРР, ЄІБ, BIS, IOSCO, IAIS та іншими міжнародними фінансовими організаціями та регуляторами у сфері фінансових ринків та послуг.

Фінансовий ринок залишається дуже фрагментарним з низькою капіталізацією через нестабільні умови ведення бізнесу, незахищеність права власності та низький рівень корпоративного управління. Крім того, подальший розвиток фінансового ринку стримують:

- недосконалість механізму захисту прав споживачів та кредиторів;
- низький рівень розвитку інституційних інвесторів;
- обмеженість фінансових інструментів;
- складність процедур реструктуризації;
- недовіра та необізнаність роздрібного інвестора;
- відсутність належних пруденційних вимог та регулювання ринку небанківських фінансових послуг;
- недосконалість податкового законодавства;
- обмеження валютного законодавства.

З урахуванням реалізації пріоритетних реформ результативність реалізації Комплексної програми розвитку фінансового ринку України на 2015-2020 роки відстежуватиметься на основі виконання детальних планів робіт і наступних ключових показників (табл.1.4):

Таблиця 1.4

Виконання детальних планів робіт і наступних ключових показників

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2020
Споживча інфляція	100,5%	124,9%	143,3%	112,4%	113,7%	114,1%	не вище 5% річних
Рівень доларизації кредитів і депозитів	34%	50%	42,5%	48,2%	44%	48,6%	нижче 40 %
Рівень золотовалютних резервів	20,4 млн. дол. США	7,3 млн. дол. США	13,3 млн. дол. США	15,5 млн. дол. США	18,8 млн. дол. США	17,2 млн. дол. США	38,7 млрд. дол. США
Рівень середньозважених ставок за новими кредитами нефінансовим корпораціям у нац. валюті	15,2% річних	16,7 % річних	21,4% річних	17,7% річних	15,0% річних	18,1% річних	не вище 8 % річних
Впровадження принципів та цілей регулювання ринку цінних паперів IOSCO	н/д	10 із 37 принципів	н/д	н/д	н/д	н/д	20 із 37 принципів
Статус фінансового ринку України за класифікацією міжнародного індексного агентства FTSE	без статусу	без статусу	без статусу	Advanced Emerging	Advanced Emerging	Advanced Emerging	Advanced Emerging
Рейтинг Світового банку Doing Business	109 місце із 189 країн	109 місце із 189 країн	96 місце із 189 країн	83 місце із 189 країн	80 місце із 189 країн	76 місце із 189 країн	серед перших 30 позицій

Ефективність реформ буде досягнута шляхом комплексних змін: у регуляторах фінансового ринку щодо зміцнення інституційної спроможності регуляторних органів та створення умов для посилення регуляторного впливу, зміцнення стійкості фінансової системи, зростання її кредитного та інвестиційного потенціалу; дотримання інтересів споживачів, посередників, держави та отримання стійкого, прозорого й керованого фінансового ринку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ЗА 2015-2017 РР. НА ПРИКЛАДІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

2.1. Оцінка ефективності елементів банківського регулювання та нагляду

Дослідимо ефективність елементів банківського регулювання України в розрізі впливу на основні показники діяльності комерційних банків.

Станом на кінець 2011 р. банківський сектор України налічував 176 публічних банків. У 2014 р. кількість банків сягала 180 одиниць. З того часу кількість банків скоротилася майже на 55% та станом на 01.01.2018 р. на банківському ринку України функціонує 82 банки, із них 16 банків зі 100% іноземним капіталом.

Більшість ліквідованих банків не впоралися із викликами, що постали перед банківським сектором в кризових умовах функціонування, не змогли адаптувати структуру своїх активів та втримати їх якість на належному рівні, що й стало причиною втрати фінансової стійкості, а потім ліквідності та платоспроможності. Ще однією з вагомих причин визнання банків неплатоспроможними, поряд із порушенням законодавства, що регулює питання запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, був недостатній рівень їх капіталізації та неспроможність акціонерів забезпечити належний рівень фінансової підтримки.

Враховуючи затверджений НБУ графік збільшення мінімального обсягу статутного капіталу банків, в подальшому можна очікувати нових випадків самоліквідації комерційних банків в Україні. Згідно з Постановою правління НБУ №242 від 07.04.2016 р. станом на 11.12.2017 р. мінімальний обсяг статутного капіталу банку має бути не меншим за 200 млн. грн. Постановою правління НБУ №136 від 21.12.2017 року, Національний банк

пом'якшив графік збільшення мінімального розміру статутного та регулятивного капіталу банків, й станом на 11.07.2020 року розмір статутного капіталу має бути 300 млн. грн., й 500 млн.грн. - з 11.07.2024 р.

Все це разом сприяло очищенню банківського сектору та зменшенню кількості банківських одиниць із 180 до 82 банківських установ. [52]

Наразі НБУ класифікує банки за такими групами:

- банки з державною часткою – банки, в яких держава прямо чи опосередковано володіє часткою понад 75% статутного капіталу банку;
- банки іноземних банківських груп – банки, контрольні пакети акцій належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам;
- банки з приватним капіталом – банки, в яких серед кінцевих власників істотної участі є один чи кілька приватних інвесторів, що прямо та опосередковано володіють не менше ніж 50% статутного капіталу банку.

До групи банків із державною часткою відносяться 5 банківських установ, а саме: АТ «Укресімбанк», АТ «Ощадбанк», ПАТ КБ «Приватбанк», АБ «Укргазбанк», ПАТ «Розрахунковий центр». До іноземних банківських груп відносяться 22 банківські установи на чолі з ПАТ «Промінвестбанк», ПАТ «Укрсоцбанк», АТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «ВТБ Банк», ПАТ «Кредобанк», АТ «Укрсиббанк». Інші 59 банків відносяться до групи банків із приватним капіталом (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Кількість комерційних банків в Україні за 2008 - 2017 рр. [46]

Період	Кількість діючих банків	З них з іноземним капіталом	У т.ч. зі 100% іноземним капіталом
на 1.01.2008	175	47	17
на 1.01.2009	184	53	17
на 1.01.2010	182	51	18
на 1.01.2011	176	55	20
на 1.01.2012	176	53	22
на 1.01.2013	176	53	22
на 1.01.2014	180	49	19
на 1.01.2015	163	51	19
на 1.01.2016	117	41	17
на 1.01.2017	96	38	17
на 1.01.2018	82	38	18

Показники прибутковості, які відображають загальну ефективність діяльності банку: прибутковість власного капіталу (ROE, return on equity); прибутковість чистих активів (ROA, return on assets).

Показники, які деталізують чинники, що впливають на прибутковість банківської діяльності: ріст (падіння) середньозважених процентних ставок по видам операцій в звітному періоді; чиста процентна маржа (NRM, net rate margin); чистий спред (NS, net spread); маржа нульової прибутковості, або беззбитковості (ZPM, zero profit margin); маржа цільової прибутковості (TPM, target profit margin); критичні ставки по пасивним (активним) операціям з точки зору беззбитковості та цільової прибутковості; маржа позитивної прибутковості (PPM, positive profit margin).

Показники, що вимірюють ефективність діяльності персоналу комерційного банку: чистий дохід на одного працівника (NOP, net income on personal).

Показники, що вимірюють ефективність управління валютними коштами: прибуток-збиток від переоцінки валют. [43]

Активи банківського сектору протягом шести років незначно, але зростали. Так станом на 31.12.2011 р. сума загальних активів становила 1212 млрд. грн. За шість років активи збільшилися на 44% та станом на 01.01.2018 р. становлять 1848 млрд. грн. [51]

Поряд із цим чисті активи зростали значно меншими темпами, а у 2015 р. по відношенню до попереднього взагалі зменшилися на 2,8% (Додаток А, табл..А.2). Частка резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями починаючи із 2014 р. збільшувалася щорічно, та станом на 31.12.2017 р. вони майже втричі більше ніж станом на початок 2012 р, та займають третину загальних активів. Це свідчить про стрімке погіршення якості активів банківської системи України (Додаток А, табл..А.1)..

У табл.2.2 відображено результати аналізу діяльності банківського сектору України.

Таблиця 2.2

Аналіз основних показників банківської діяльності, млрд.грн. [43]

Показники	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Загальні активи	1 212	1 264	1 409	1 477	1 571	1 737	1 848
у т.ч. в іноземній валюті	492	503	513	667	800	788	755
Зміна (р/р, %)		4.3%	11.4%	4.8%	6.4%	10.6%	6.4%
Чисті активи	1 054	1 125	1 278	1 290	1 254	1 256	1 336
Зміна (р/р, %)		6.7%	13.7%	1.0%	-2.8%	0.2%	6.4%
Кредити надані	825	815	911	1006	965	1 006	1043
Зміна (р/р, %)		-1,2%	11,7%	10,4%	-4,1%	4,1%	3,6%
Частка простроченої заборгованості	9,6%	8,9%	7,7%	13,5%	22,1	24,2	27,9-
Резерви за активними операціями	157	141	131	204	321	484	516
Валові кредити суб'єктам господарювання	608	634	727	820	831	847	870
у т.ч. в іноземній вал	221	227	252	400	492	437	423
Зміна (р/р, %)		4.2%	14.7%	12.8%	1.3%	2.0%	2.7%
Чисті кредити суб'єктів господарювання	530	553	648	710	614	477	458
Валові кредити фізичним особам	197	184	189	208	176	157	171
у т.ч. в іноземній вал	113	84	67	101	97	83	68
Зміна (р/р, %)		-6.7%	3.0%	10.3%	-16%	-10%	8.6%
Чисті кредити фізичним особам	158	133	145	144	96	76	91
Власний капітал	155	169	193	148	103	123	163
Зміна (р/р, %)		8,8%	13,7%	-23,1%	-30%	19,3%	32,1%
Зобов'язання	899	958	1085	1168	1150	1132	1172
Зміна (р/р, %)		6,5%	13,3%	7,6%	-1,5%	-1,5%	3,5%
Кошти суб'єктів господарювання	205	221	258	283	349	413	427
Зміна (р/р, %)		7.9%	16.8%	9.5%	23.5%	18.2%	3.4%
Кошти фізичних осіб	312	368	443	403	402	437	479
Зміна (р/р, %)		18.1%	20.2%	-8.9%	-0.3%	8.7%	9.3%
Чисті кредити суб'єктам господарювання ВВП	39.3%	37.9%	42.6%	44.7%	30.9%	20.0%	15.6%
Чисті кредити фізичним особам/ ВВП	11.7%	9.1%	9.5%	9.1%	4.8%	3.2%	3.1%
Кошти суб'єктів господарювання/ ВВП	15.2%	15.1%	17.0%	17.8%	17.6%	17.3%	14.6%
Кошти фізичних осіб/ ВВП	23.1%	25.2%	29.1%	25.4%	20.2%	18.3%	16.3%

Джерело [52]

Проаналізуємо кредитну діяльність банківського сектору. На рис.2.1 зображено динаміку загальних виданих кредитів, резервів, та чистих кредитів, що надані суб'єктам господарювання та фізичним особам.

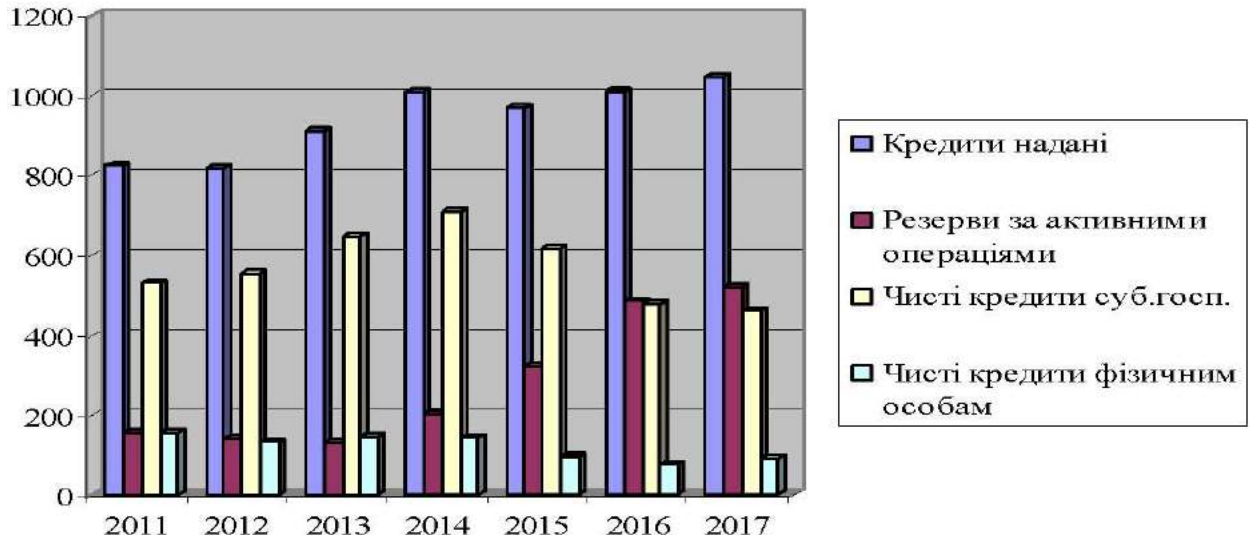

Рис. 2.1 Динаміка наданих кредитів банківського сектору України за 2011-2017 рр. [43]

Джерело: складено за даними [52]

Як бачимо загальний обсяг кредитного портфелю у 2014-2017 рр. знаходиться майже на одному рівні. А чисті кредити суб'єктам господарювання (кредити за вирахуванням резервів під кредитну заборгованість) починаючи з 2014 р. мають тенденцію до зменшення. Відношення чистих кредитів суб'єктів господарювання до ВВП (рівень проникнення) станом на 31.12.2011 р. складав 39,3%. У 2014 р. цей показник складав 44,7%. А станом на кінець 2017 р – лише 15,6%. Це свідчить, про значне скорочення фінансування реального сектору економіки. Відомо, що банківське кредитування є індикатором економічного стану держави, фактично це основа для розвитку всіх секторів економіки. Вплив обмеженого доступу суб'єктів господарювання до фінансування в Україні є дуже сильним та беззаперечно впливає на економічний стан держави.

Чисті кредити фізичним особам з 2014 р. також скоротилися і станом на 31.12.2017 р. складають 91 млрд. грн. на противагу 144 млрд.грн. у 2014 р.

Рівень проникнення чистих кредитів фізичним особам по відношенню до ВВП у 2011 р складав 11,7%, а у 2017 р. – лише 3,1%.

Фактором, що викликає занепокоєння, є зростання простроченої кредитної заборгованості. Так, якщо станом на 01.01.2014 р. частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів по банківській системі дорівнювала 7,7 %, то на 01.01.2015 р. вона зросла до рівня 13,5 %, станом на 01.01.2016 р. досягла показника в 22, 1%, а станом на 01.01.2017 сягнула межі в 24,2 %. Постійне зростання частки токсичних активів в портфелях банків призводить до необхідності нарощувати резерви, та докапіталізації банківських установ в умовах відсутності джерел доходів.

Така ситуація безпосередньо здійснює значний дестабілізуючий вплив на функціонування банківської системи та економіки України в цілому. Водночас, такі тенденції негативно позначаються на результатах фінансової діяльності банків, створюють труднощі для кредиторів і позичальників, ускладнюють менеджмент банку, знижують довіру населення до банківської системи та, що визначально, унеможлиблюють відновлення кредитування реального сектору економіки України.

Наразі банківська система має достатню ліквідність, але кошти банків переважно спрямовуються не на довгострокове кредитування, а на видачу короткострокових споживчих позик населенню, а також у безризикові інструменти НБУ та Уряду. Серед факторів, які впливають на стримування кредитування, здебільшого, ті, що не залежать від дій банків, зокрема: низький рівень інвестиційної привабливості країни; значні ризики неплатоспроможності потенційних позичальників; наявність значного обсягу проблемних кредитів у портфелях банків; судові ризики та проблеми з реалізацією застави, використання схем для ухилення від повернення кредитів через ліквідацію, нівелювання поруки як виду забезпечення зобов'язань тощо. [43]

Аналіз основних показників, що впливають на прибутковість банків зображено у табл. 2.2.

Наочно на рис.2.2 зобразимо структуру та динаміку доходів банківського сектору України за 2011-2017 рр.

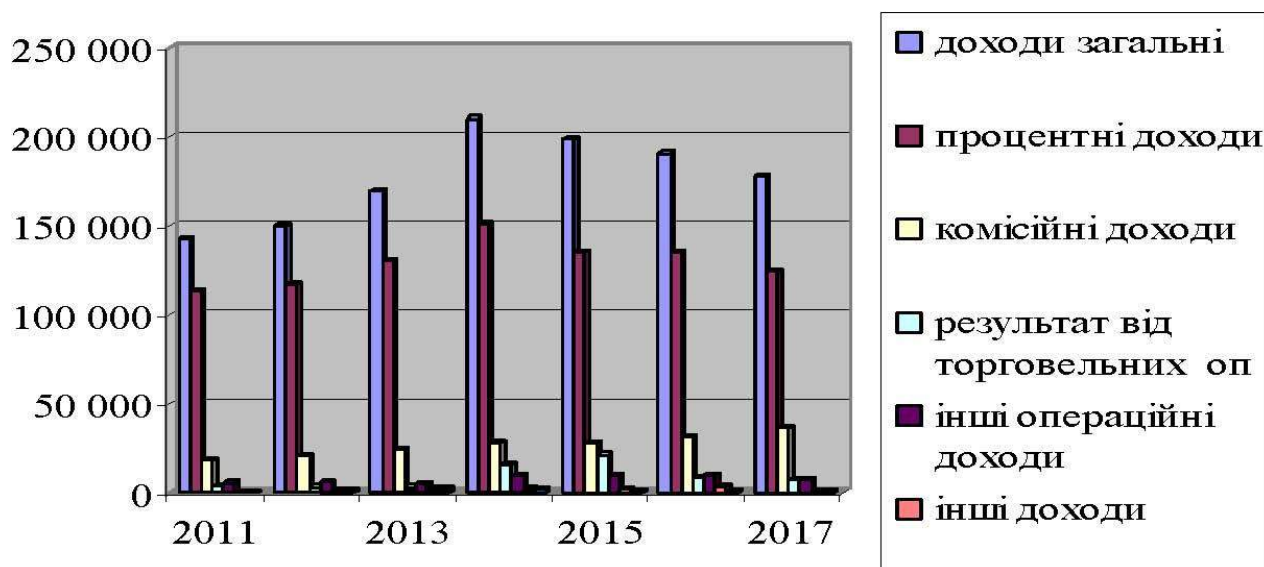

Рис. 2.2 Динаміка та структура доходів банківського сектору України за 2011-2017 рр. [43]

Джерело: складено за даними [51]

Загальні доходи банківського сектору з 2011 р. до 2014 р. зростали. З 2014 р. по 2017 р. загальні доходи зменшуються. Якщо станом на 31.12.2014 р. сума загальних банківських доходів становила 210201 млн. грн. то поступово вона зменшилася до 178235 млн.грн. станом на 31.12.2017 р.

Найбільшу вагу у структурі банківських активів традиційно займають процентні доходи за активними операціями.

На початок аналізованого періоду частка процентних доходів у структурі загальних активів банківського сектору України становила 79,4%. Комісійні доходи займали 12,9%, результат від торговельних операцій 2,8% та 4% -інші операційні доходи. Отже на показник загальних доходів найбільший вплив має зміна процентних доходів.

Процентні доходи банківського сектору зростали з 2011 р. до 2014р. З 2014 р. почалося зниження процентних доходів. Так у 2014 р. процентні доходи становили 151257 млн.грн., то у 2017 р. вже 124041 млн. грн. Вони

знизилися на 18%. Натомість зростають протягом майже усього аналізованого періоду комісійні доходи. У 2011 р. вони становили 18473 млн.грн, у 2014 р. – 28276 млн.грн., у 2017 р – 37116 млн. грн.

Усього з 2014 по 2017 р вони зросли на 30%, а у порівнянні з 2011 р.– на 100%. Тому станом на 31.12.2017 р. структура загальних доходів банківського сектору змінилася.

Наразі доля процентних доходів знизилася із 79,4% до 69,6%, а доля комісійних доходів зросла із 12,9 до 20,8%.

Це пояснюється тим, що в умовах неможливості забезпечення ефективної кредитної діяльності, банки намагаються збільшити обсяг та перелік банківських послуг, що надаються, з метою підвищення рівня комісійних доходів на тлі зменшення доходів по кредитним операціям. [43]

Загальні витрати банків складаються із процентних витрат по залученим коштам, загальних адміністративних витрат, комісійних витрат, відрахувань до резервів, податку на прибуток та інших операційних витрат.

На рис.2.3 зображено динаміку та структуру витрат банківського сектору.

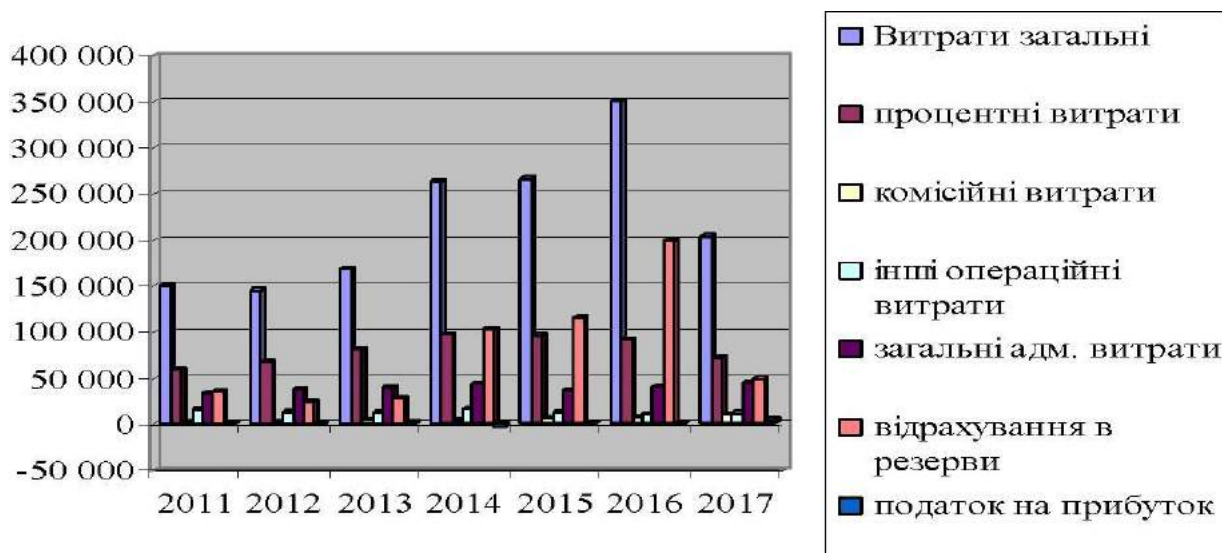

Рис. 2.3 Динаміка та структура витрат банківського сектору України за 2011-2017 рр. [43]

Джерело: складено за даними [51]

Станом на 31.12.2011 р. структура витрат банківського сектору України мала наступний вигляд: процентні витрати 39,6%, інші операційні 10,5%, загальні адміністративні витрати 22,8%, відрахування до резерву 24,3%. Процентні витрати до 2014 р. зростали. У 2014 р. стався масовий відтік депозитів, тому процентні витрати знизилися (Додаток А, табл.А.2).

Станом на 2017 р по відношенню до 2014р. процентні витрати зменшилися на 27%. Найбільше зацікавлення викликають витрати пов'язані з відрахуваннями у резерви. У 2012 р та 2013 р. доля відрахувань до резервів складала 16,1% та 16,7% відповідно.

Починаючи із 2014 р. їх доля стрімко зроста. Так у 2014 р. відрахування у резерви становили 103297 млн.грн. або 39,3% у загальній структурі витрат. За результатами 2015 р. їх частка складала 43,1%, а у 2016р – 56,6%. У грошовому вимірі це скало 198310 млн.грн.

У 2017 р. частка відрахувань до резервів зменшилася до 24% та становить 48676 млн.грн. (табл.2.3). [43]

Розглянемо динаміку фінансового результату (рис.2.4).

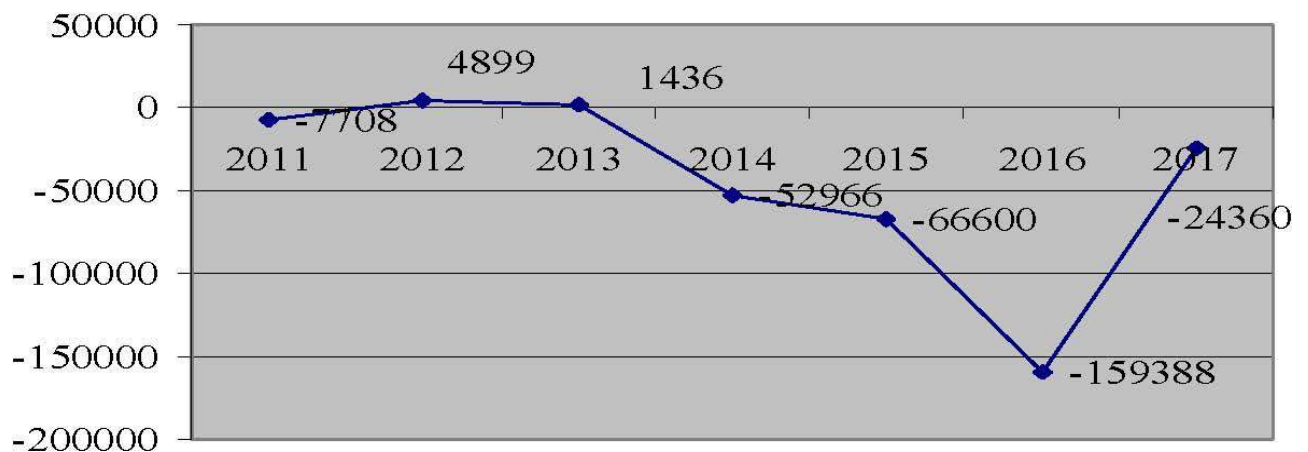

Рис. 2.4 Динаміка результату діяльності банківського сектору України за 2011-2017 рр. [43]

Джерело: складено за даними [51]

За увесь аналізований період лише у 2012-2013 р.р. банківський сектор України мав позитивний фінансовий результат. У 2011 р. банківська

система України ще долала наслідки світової фінансової кризи. У 2012-2013 р.р. було отримано невеликий але прибуток.

З 2014 р. почалася масштабна банківська криза, пов'язана з загальною економічною кризою у країні. Найбільший збиток банківська система України отримала за результатами 2016 р. через відрахування до резервів.

У 2017 р. банківська система також отримала збиток, але він значно скоротився в порівнянні із 2016 р. За 2017 рік сектор отримав збиток у розмірі 24,4 млрд.грн., його сформували в основному декілька банків, зокрема Приватбанк та два банки з російським капіталом.

Кількість збиткових банків скоротилася з 33 у 2016 році до 18 одиниць у 2017 р. Тих, які мають операційний збиток до відрахувань у резерви, з 23 до 14. Банківська система у 2016 р. досягла «дна», а у 2017 р. майже очистилася від «зайвих» банків та наразі триває процес стабілізації.

Наразі головною проблемою банків залишається велика частка непрацюючих кредитів.

Наразі стабілізатор (НБУ) вживає заходів по відновленню ефективності діяльності банківського сектору й вже намітилася позитивна динаміка. Але банківську кризу ще не подолано.

У кризових умовах не варто збільшувати обсяги кредитного портфеля за рахунок його якості. Більш доречним буде «перечекати» та збільшити обсяги малодохідних але більш ліквідних активів. Це звичайно не підвищить прибутковість банків, але може врятувати від збитків.

З метою ж підвищення рентабельності необхідно збільшувати непроцентні доходи за рахунок впровадження нових послуг та проведення позабалансових операцій.

Головною задачею залишається відновлення кредитно-інвестиційної діяльності, нарощування обсягів кредитування реальної економіки без зростання ризику неповернення кредитів. А це можливо за умов відповідної грошово-кредитної політики, яка дозволить активно користуватися банківськими кредитами, що забезпечують зростання ВВП. [43]

2.2. Аналіз ефективності здійснення дистанційного нагляду Національного банку України за діяльністю банків

Своєчасне виявлення, оцінка та ефективне управління проблемами банків є ключовими умовами успішного врегулювання криз та підвищення стійкості банківської системи в цілому. Стан виконання економічних нормативів комерційними банками, а також здійснення безвиїзного нагляду потребують постійного моніторингу та підвищення дієвості економічних нормативів. В сучасних умовах впровадження ризик-орієнтованого банківського нагляду основною метою дистанційного нагляду є ідентифікація та попередження проблем у розвитку банків, і банківської системи в цілому, та недопущення де стабілізаційного впливу банків в загальноекономічних масштабах, тобто цільова спрямованість безвиїзного нагляду має пруденційний характер та ґрунтується на ранній діагностиці реальних та потенційних чинників стабільного функціонування національної банківської системи. [40]

Національний банк України (НБУ) станом на 01.01.2018 р. встановив наступні економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання всіма банками [17]:

а) нормативи капіталу:

- мінімального розміру регулятивного капіталу – Н1 (500 млн.грн.);
- достатності (адекватності) регулятивного капіталу – Н2 (не менше 10%);

- достатності основного капіталу – Н3 (не менше ніж 7%);

б) нормативи ліквідності:

- миттєва ліквідність –Н4 (не менше 20%);
- поточна ліквідність –Н5 (не менше 40%);
- короткострокова ліквідність –Н6 (не менше 60%);

в) нормативи кредитного ризику:

— максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента – Н7 (не більше 25%);

— великих кредитних ризиків – Н8 (не більше 8-ми кратного розміру регулятивного капіталу);

— норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами – Н9 (не більше 25%);

г) нормативи інвестування:

— інвестування в цінні папери окремо за кожною установою – Н11 (не більше 15%);

— загальної суми інвестування – Н12 ((не більше 60%) [32].

Проаналізуємо стан виконання вимог НБУ (економічних нормативів) банками в цілому (Додаток Б) по банківській системі за офіційними даними [52].

В табл. 2.4 згруповано дані щодо стану виконання нормативу Н1 по банківській системі України за період 01.01.2013-01.01.2018.

Таблиця 2.4

Стан виконання нормативу Н1 по банківській системі України [17]

Норматив		Станом на						
		01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.01. 2016	01.01. 2017	01.01. 2018	Зміна 2017/2012
Н1	Регулятивний капітал (млн. грн.)	178 909	204 976	188 949	129 817	109 654	115 817	-63 092
	Зміна до попе реднього року (млн.грн.)	455	26 067	-16 027	-59 132	-20 163	6163	-

Як видно з даних табл..2.4, за період 2012-2017 рр. регулятивний капітал банків зменшився на 63092 млн.грн. Скорочення кількості банків більш, ніж 2 рази з 2013 по 2017 рр. призвело до зменшення регулятивного капіталу банків України за цей період в 1,5 рази.

В табл..2.5 подано дані щодо виконання нормативу адекватності регулятивного капіталу (Н2) в цілому по банківській системі за період 01.01.2013-01.01.2018 рр., нормативне значення якого, згідно вимог НБУ, не повинно бути нижчим 10%.

Таблиця 2.5

Стан виконання нормативу Н2 по банківській системі України [17]

Норматив		Станом на						Зміна 2017/2012
		01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.01. 2016	01.01. 2017	01.01. 2018	
Н2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу	18,06	18,26	15,60	12,31	12,69	16,1	-1,96
	Нормативне значення, %	Не менше 10%						

Так, достатність регулятивного капіталу є вищою за нормативне значення у 10%, навіть у найтяжчих для банківської системи 2015-2016 рр. За останній рік його значення збільшилося на 3,41 п.

Оскільки банківська діяльність піддається ризику ліквідності – ризику недостатності надходжень грошових коштів для покриття їх відпливу, це може призвести до того, що банк не зможе розрахуватися в строк за власними зобов'язаннями у зв'язку з неможливістю за певних умов швидкої конверсії фінансових активів у платіжні засоби без суттєвих втрат.

У зв'язку з цим, банки повинні постійно управляти ліквідністю, підтримуючи її на достатньому рівні для своєчасного виконання всіх взятих на себе зобов'язань з урахуванням їх обсягів, строковості й валюти платежів, забезпечувати потрібне співвідношення між власними та залученими коштами [45].

З метою контролю за станом ліквідності банків НБУ встановив нормативи ліквідності: миттєвої ліквідності (Н4), поточної ліквідності (Н%) та короткострокової ліквідності (Н6).

В табл.2.6 представлено дані щодо виконання нормативів миттєвої ліквідності (Н4), поточної ліквідності (Н5) та короткострокової ліквідності (Н6) по банківській системі в цілому за період 2012-2017 рр., нормативні значення яких відповідно становлять 20%, 40% та 60%. [17]

Таблиця 2.6

Стан виконання нормативів ліквідності по банківській системі [17]

Норматив		Станом на						
		01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.01. 2016	01.01. 2017	01.01. 2018	Зміна 2017/2012
Н4	Норматив миттєвої ліквідності, %	69,26	56,99	57,13	78,73	60,79	55,55	-13,7
	Нормативне значення, %	Не менше 20%						
Н5	Норматив поточної ліквідності, %	79,09	80,86	79,91	79,98	102,14	108,08	+28,99
	Нормативне значення, %	Не менше 40%						
Н6	Норматив короткострокової ліквідності, %	90,28	89,11	86,14	92,87	92,09	98,37	+8,09
	Нормативне значення, %	Не менше 60%						

Як видно з даних табл.2.6, за період з 01.01.2013 по 01.01.2018 роки норматив миттєвої ліквідності Н4 значно перевищував необхідне значення згідно вимог НБУ у 20%, проте за весь період аналізу показник зменшився на рівні 13,7%. Норматив поточної ліквідності Н5 був також вищим за необхідну норму у 40% та не опускався нижче 79%. Дана ситуація свідчить про значне накопичення коштів, які не приносять прибутку банкам. Норматив короткострокової ліквідності Н6 за період 2012-2017 рр. не опускався нижче 86% та відповідав встановленому нормативному значенню не менше 60%. Отже, всі нормативи ліквідності по банківській системі України за аналізований період значно перевищують мінімально допустимі значення, встановлені НБУ, а, отже спостерігається надлишкова ліквідність по банківській системі.

З метою зменшення банківських ризиків Національний банк установлює нормативи кредитного ризику, а саме норматив максимального ризику на одного контрагента (Н7), норматив великих кредитних ризиків (Н8) та норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з

пов'язаними з банком особами (Н9), недотримання яких може призвести до фінансових труднощів у діяльності банку. [17]

В табл.2.7 представлена інформація щодо стану виконання нормативів кредитного ризику банками України з 01.01.2013 по 01.01.2018.

Таблиця 2.7

Стан виконання нормативів кредитного ризику банків України[15]

Норматив		Станом на						
		01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	Зміна 2017/2012
Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	22,10	22,33	22,01	22,78	21,48	20,29	-1,81
	Нормативне значення, %	Не менше 25%						
Н8	Норматив великих кредитних ризиків, %	172,91	172,05	250,04	364,14	308,27	208,31	+35,4
	Нормативне значення, %	Не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу						
Н9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами	-	-	-	31,19	36,72	17,89	-13,3
	Нормативне значення, %	Не більше 25%						

Дані з табл.2.7 свідчать про виконання нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) за період 01.01.2013 – 01.01.2018 рр.в межах 20,29% - 22,78%, що не перевищує норму у 25%. Проте, значення нормативу демонструє достатньо високий рівень сигналу кризи, особливо у 2015 році.

Згідно даних табл.2.6, норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) не виконувався у 2015-2016 рр. по банківській системі України, допустимий максимум згідно вимог НБУ якого складає 25%. У 2015 році він становив 31,19%, у 2016 – вже 36,72%. Проте, за 2016-2017 рік його значення зменшилося майже вдвічі і на початку 2018 року він вже відповідав встановленому нормативу НБУ.

Окрему увагу слід звернути на нормативи стосовно кредитування інсайдерів (пов'язаними з банком особами). Якщо до 2015 року фактичні значення нормативів Н9 та Н10 (з 1.07.2015 року не розраховуються банками)

були досить низькими та перебували в межах нормативного значення (не більше 5% та не більше 30% відповідно), то з введенням НБУ відповідно до Постанови від 08.06.2015 №361 «Про затвердження Змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9), у банківській системі виявилось порушення дотримання вимог. При оптимальному значенні показника не більше 25% норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами становив у 2015 році 31,19%, у 2016 році 36,72% збільшившись на 5,53%, що свідчить про підвищення кредитного ризику в банківській системі України за цим напрямом. Рівень кредитного ризику банківської системи є надзвичайно високим та негативно впливає на стабільність функціонування усієї банківської системи.

Далі розглянемо виконання банками України нормативів інвестування, а саме нормативу інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15%) та нормативу загальної суми інвестування (не більше 60%). В табл.2.8 надано дані щодо стану виконання вимог НБУ банками України стосовно зазначених нормативів. [17]

Таблиця 2.8

Стан виконання нормативів інвестування банками України [17]

Норматив		Станом на						
		01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.01. 2016	01.01. 2017	01.01. 2018	Зміна 2017/ 2012
Н11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою,%	0,09	0,04	0,01	0,002	0,001	0,00001	- 0,089 9
	Нормативне значення, %	Не більше 15%						
Н12	Норматив загальної суми інвестування, %	3,48	3,15	2,97	1,10	0,60	0,22	-3,26
	Нормативне значення, %	Не більше 60%						

Порівняння стану виконання нормативів інвестування банками України з граничними, встановленими НБУ, дозволяє зробити висновок про дуже низьку інвестиційну активність по всій банківській системі України. Банки не

зацікавлені в здійсненні прямих інвестицій в компанії України, а зосередилися більше на портфельних інвестиціях, які купують з метою подальшого продажу й отримання торговельного прибутку від різниці між ціною продажу і купівлі.

Даний факт пов'язаний також з рядом причин об'єктивного та суб'єктивного характеру, які стосуються як загального рівня розвитку національної економіки в різних її сферах, так і незацікавленістю банків у фінансуванні інвестиційних проектів у зв'язку зі значними ризиками та невідповідністю термінів ресурсної бази строкам реалізації інвестицій.

Таким чином, в цілому банківські установи України дотримуються виконання нормативних вимог НБУ, окрім показника Н9 - нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами. Проте, на сьогодні банківська система України залишається в кризовому стані. Подолання кризи можливе лише за умов стабілізації економіки в цілому. Зараз банкам вдається втримувати свою ліквідність лише через те, що вони розміщують свої активи у первинні та вторинні резерви (готівку, кошти на поточних рахунках у НБУ) та не ризикують вкладати їх у високодохідні активи. Ті ж банки, що не зменшують обсягів кредитування, поступаються якістю кредитного портфеля на фінансовому ринку України.

За останні роки в Україні виконано важливий крок щодо вдосконалення системи банківського нагляду і регулювання та наближення її до міжнародних стандартів і практики, однак є ще багато невирішених питань, головні з яких: недосконалість контролю за наявністю у банках адекватних систем управління ризиками; низький рівень практичної реалізації пруденційних вимог, зокрема, у частині здійснення операцій з інсайдерами та дотримання нормативів великих кредитних ризиків; відсутність належного контролю за наявністю у банків положень, практики та процедур щодо протидії відмиванню доходів. Доцільним для України є створення концепції банківського нагляду. Усі зазначені системи повинні тісно взаємодіяти між собою з метою покращення ефективності в роботі банків та банківського нагляду в цілому. [17]

2.3. Оцінка впливу державного регулювання банківських установ на боргову політику

Ядро державного банківського сектора у банківській системі України сформувалось державними банками АТ «Укрексімбанк» та АТ «Ощадбанк».

В 2016 році частка активів державних банків у загальному обсязі активів інших учасників банківської системи України складала близько 28,0 % (у 2011 році цей показник складав 15,9 %). Після націоналізації Приватбанку – найбільшого банку країни, держава отримала домінуюче становище на ринку банківських послуг, сконцентрувавши, за даними НБУ станом на кінець 2017 року, у своїй власності 56% активів банківської системи.

Основними напрямками діяльності державних банків є надання кредитів юридичним особам (переважно в іноземній валюті) та придбання цінних паперів, які випускає держава. Кредитування часто пов'язується із завданнями щодо підтримки важливих секторів економіки або стратегічних державних підприємств.

Має місце двоїста природа діяльності державних банків в умовах значних збурень на фінансовому ринку України, який на сьогодні ще не набув достатнього для ринкової економіки рівня розвитку. З одного боку, їх важлива роль полягає в зменшенні ризиків кредитування ключових секторів національної економіки, підвищенні стійкості фінансової системи України загалом, з іншого боку, діяльність цих банків, з огляду на наявні механізми регулювання, може погіршувати ринкову конкуренцію та створювати умови для зниження ефективності використання ресурсів державного бюджету. Врахування зазначеного дуалізму дає змогу більш виважено підійти до здійснення трансформацій в секторі державних банків. Протягом цього періоду державні банки нарощували активи схожими темпами, але їхня частка в активах всієї системи зберігалась в середньому на рівні 10%. [21]

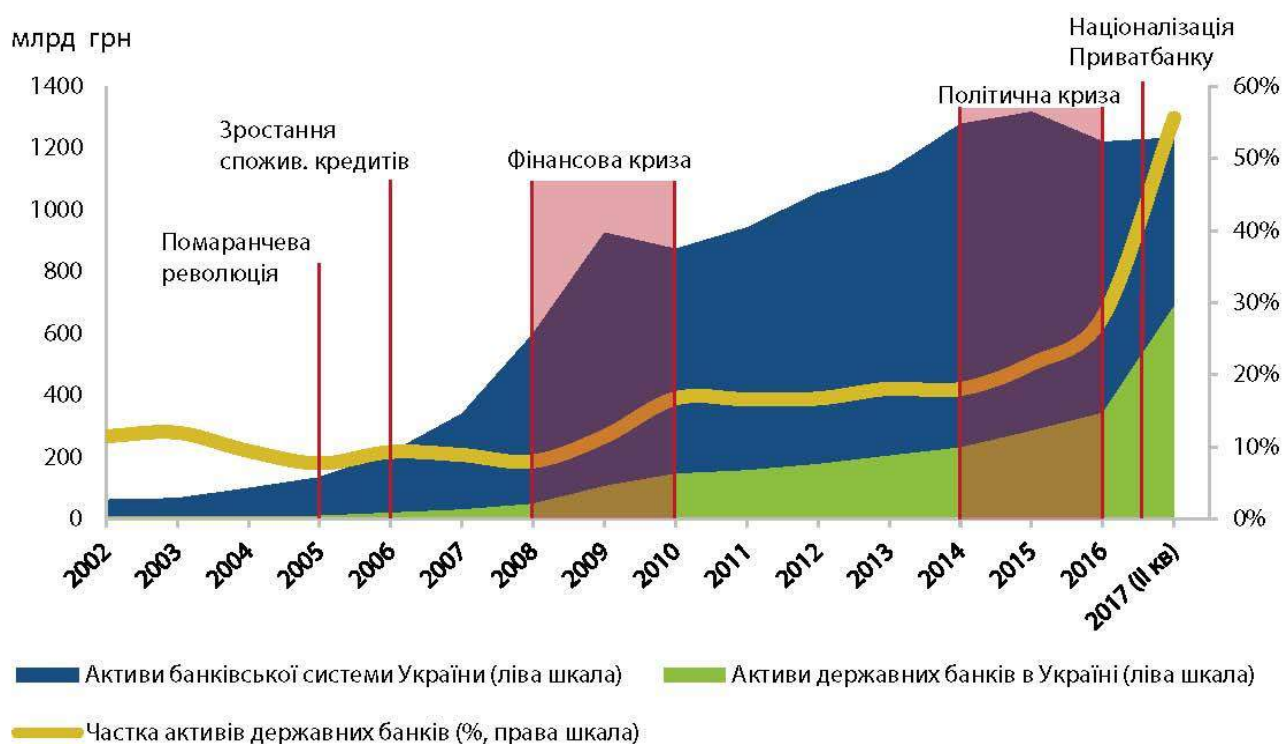

Рис.2.5 Рівень частки активів державних банків у банківській системі

На рис.2.5 продемонстрована зміна активів банківського ринку за типом власника протягом останніх 15 років. Від 2002 по 2009 рік спостерігався швидкий розвиток банківської системи, в результаті – активи банківської системи України зросли приблизно в 15 разів.

На нашу думку, подальші стратегії для держбанків мають бути перероблені (враховуючи націоналізацію Приватбанку) та формалізовані у вигляді політики власності як загалом щодо держбанків, так і для кожного з них зокрема. Наступний крок, окреслений у «Стратегії реформування держбанків», але поки не реалізований у Ощадбанку та Укрексімбанку, – створення незалежних наглядових рад.

Згідно із «Засадами стратегічного реформування», системоутворюючі державні банки (Ощадбанк та Укрексімбанк) було заплановано частково приватизувати в 2018-2019 роках (не менше 20% акцій), попередньо впровадивши якісне корпоративне управління, далі (до 2025 року) розглянути можливість повного продажу. Решту (несистемоутворюючих) банків, зокрема Укргазбанк, планувалося приватизувати вже у 2017 році. На нашу думку,

доцільніше продавати банк повністю стратегічному інвестору, але за відсутності попиту частковий продаж міжнародним фінансовим організаціям може бути другою найкращою альтернативою. У табл.2.9 наведено індикатори, що підтверджують значне збільшення концентрації банківського ринку в руках держави.

Таблиця 2.9

Індикатори збільшення концентрації державних банків в Україні [50]

	Актив. платіжні картки	Банківські пристрої самообслуг	Кошти фіз.осіб	Структурні підрозділи	Активи	Кошти клієнтів (фіз.та юр. осіб)	Кошти юр. осіб	Кредити та заборгованість клієнтів
Після націоналізації Приватбанку	75%	75%	62%	60%	56%	56%	51%	38%
До націоналізації Приватбанку	20%	11%	25%	38%	34%	32%	40%	26%

Зокрема, найбільшою мірою зросла частка банківської інфраструктури державних банків. Кількість активних платіжних карток, що обслуговуються в державних банках, збільшилась майже учетверо, кількість структурних підрозділів – у понад півтора рази. Частка коштів клієнтів на рахунках у державних банках після націоналізації збільшилась на 24 процентних пункти (п.п.). Цей показник є результатом, головним чином, значного зростання частки коштів фізичних осіб – на 37 п.п. Частка коштів юридичних осіб на рахунках державних банків вже була на достатньо високому рівні й після націоналізації змінилась менше – з 40% до 51%.

Поточне домінування держави в банківському секторі, особливо у сегментах універсальних послуг, які також успішно надаються приватними банками, – важливий аргумент на користь приватизації держбанків у довгостроковій перспективі. В короткостроковій їх можна спеціалізувати на обслуговуванні різних підсегментів, стимулюючи скорочувати інші напрямки. Це дозволить уникнути конкуренції між держбанками та зменшить загальну

присутність держави на ринку. Рис.2.6 підтверджує, що цей висновок справедливий і для України. Це може свідчити про менш якісний ризик-менеджмент у державних банках і більш високу ймовірність політично мотивованих рішень щодо видачі кредитів.

Рис.2.6 Частка визнаних проблемних боргів у кредитному портфелі держбанків[51]

Зниження якості кредитної політики державних банків призводить до збитків (рис.2.7) та необхідності рекапіталізації (рис.2.8).

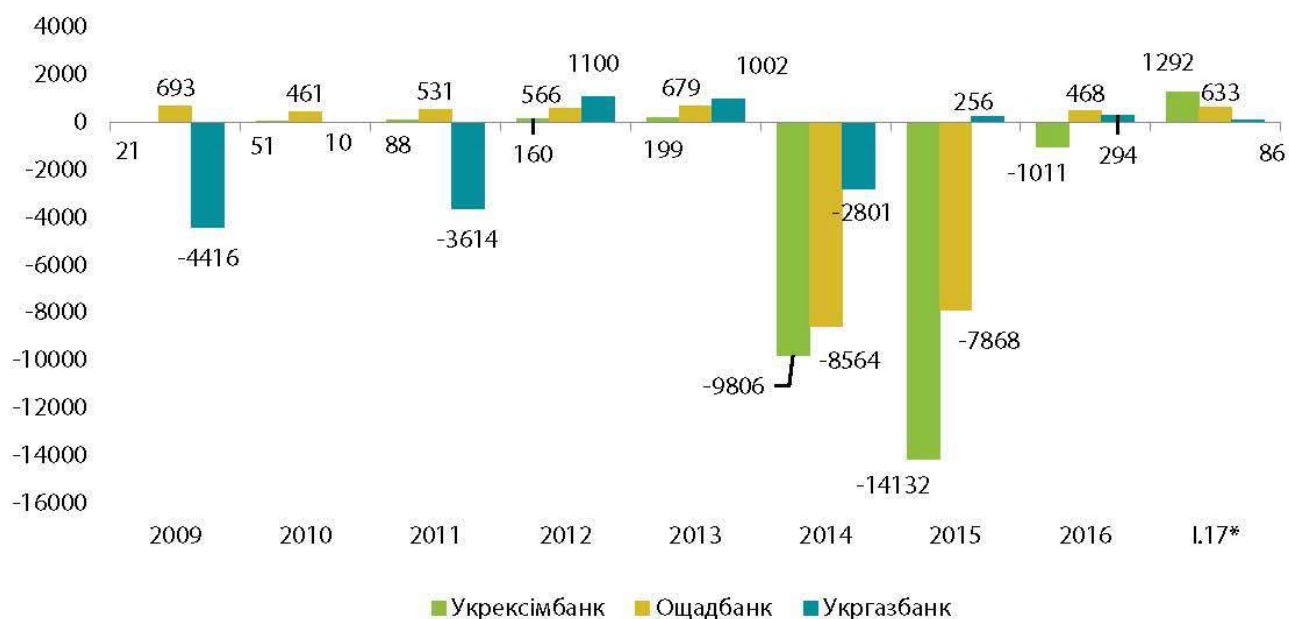

Рис.2.7 Динаміка прибутку (збитку) найбільших банків з участю держави у капіталі, млн.грн[51]

Витрати бюджету на рекапіталізацію державних банків у 2008-2017 рр. склали, за оцінками НБУ, 261 млрд грн.

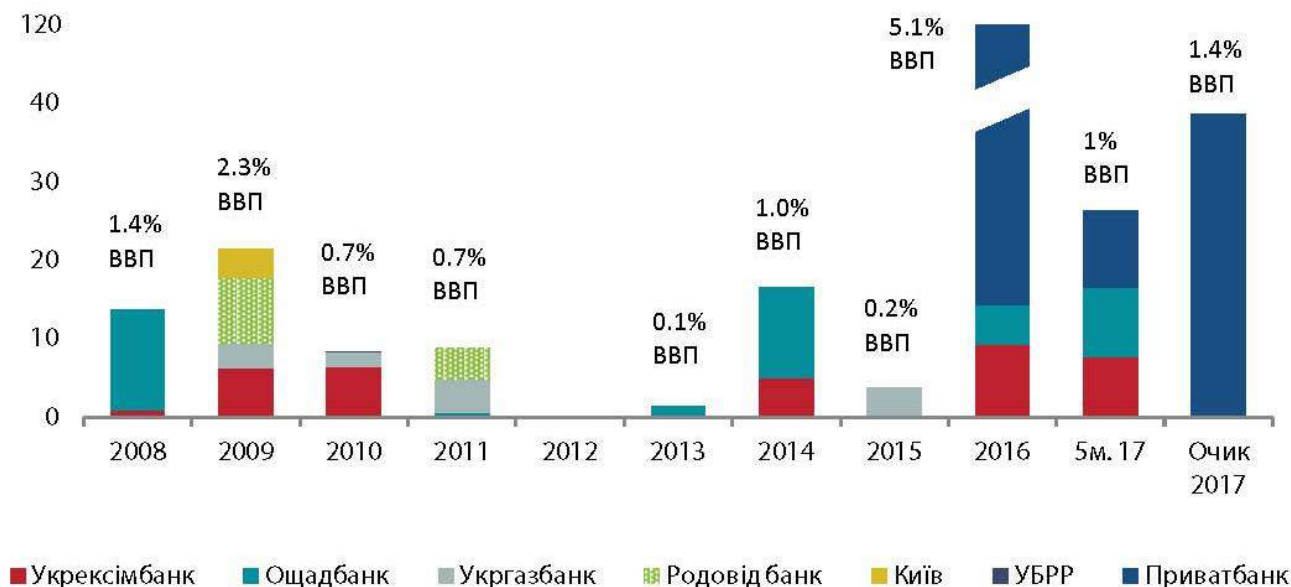

Рис.2.8 Сукупні витрати на рекапіталізацію державних банків, 2008-2017, млрд..грн [51]

Суттєві витрати на рекапіталізацію мали місце під час фінансової кризи 2008-2009 років та в 2016 році, коли уряд прийняв рішення націоналізувати Приватбанк, який також необхідно було рекапіталізувати.

Окрім прямих витрат на рекапіталізацію, негативним також є ефект витіснення. Державні банки залучають депозитний ресурс за завищеними ставками та вкладають його в фінансування державного боргу замість кредитування бізнесу. Частка вкладень державних банків у облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) та кредити державним монополіям і органам влади перевищує 50% активів двох банків – Укресімбанку та Укргазбанку. Значну частину цих вкладень профінансовано за рахунок коштів бюджету та державних компаній – це насамперед стосується Укргазбанку (41% зобов’язань на 01/02.2018). Державні українські банки є переважно універсальними, отже часто конкурують за одні й ті самі сегменти клієнтів за допомогою схожих продуктів. Державі як власнику не вигідна така конкуренція.

Таблиця 2.10

Поточний стан державних банків

	Державні банки					
	Ощадбанк	Укресімбанк	Укргазбанк	Приватбанк	Укрпошта	МФО
Тип банку	Універсальний	Універсальний (часткова спеціалізація на корпоративному сегменті)	Універсальний	Універсальний	Надання окремих фінансових послуг населенню	Банки розвитку
Політика власності	Немає	Немає	Немає	Немає	Немає	Не релевантно
Корпоративне управління	Немає незалежної наглядової ради	Немає незалежної наглядової ради	Більшість незалежних членів (4 із 7)	Є незалежна наглядова рада	Немає незалежної наглядової ради	Не релевантно
Приватизація в довгостроковій перспективі	Так	Так	Так	Так	Не релевантно	Не релевантно

Джерело: складено за даними Міністерства фінансів України

Недостатня якість кредитної політики, що призводить до необхідності рекапіталізації, наявність ефекту витіснення, конкуренція між власними банками – аргументи на користь приватизації українських державних банків.

Табл.2.11 містить аргументи на підтвердження необхідності приватизувати всі державні банки в довгостроковій перспективі та напрями.

Таблиця 2.11

Напрями реформування держбанків

Тип	Універсальні		Націоналізовані		Поштовий банк
	Ощадбанк	Укресімбанк	Укргазбанк	Приватбанк	Укрпошта
Горизонти планування					
Короткостроковий (2017-2018)	Приватизація. Реформа корпоративного управління (у т.ч. наглядової ради)	Приватизація. Реформа корпоративного управління (у т.ч. наглядової ради)	Приватизація	Органічне зменшення депозитів у пасивах при обмеженні на кредитування	Забезпечення фінансової інклюзивності населення
Довгостроковий (2019-2023)				Приватизація	

Джерело: складено за даними Міністерства фінансів України

Упродовж 2009–2017 років обсяг капіталізації державних банків склав близько 87,9 млрд грн. Аналіз засвідчив відсутність належного планування заходів з підтримки державних банків за рахунок випуску ОВДП.

Особливістю вітчизняної боргової політики впродовж останніх чотирьох років стало тенденційне перевищення граничних меж боргових показників, передбачених чинним українським законодавством (статтею 18 Бюджетного кодексу України передбачено співвідношення показника загального обсягу державного боргу та гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду до рівня 60 % річного номінального обсягу ВВП).

Зокрема, йдеться про нарощування обсягу державного та гарантованого державою боргу України (табл. 2.12), показники якого упродовж 2014 –2017 рр. зросли на 1458,23 млрд грн.

У 2016 р. зростання загального обсягу боргу в порівнянні із 2015 р. становило 22, 8 % або 357,63 млрд грн, а темп його збільшення у 10 разів перевищив темп зростання реального ВВП⁹, що стало можливим через:

— перевищення обсягу державних запозичень і запозичень під державні гарантії над обсягом погашення державного та гарантованого державою боргу на 214,8 млрд грн;

— девальвацією гривні до іноземних валют, в яких номіновано борг (на 143,2 млрд грн, курс гривні щодо долара США зріс з 24,00 грн/дол. США на кінець 2015 р. до 27,19 грн/дол. США на кінець грудня 2016 р.);

— недоотримання бюджетом коштів від приватизації державного майна, план якої виконано на 1,1 % (188,9 млн грн) від затвердженого обсягу в 17 млрд грн.;

— негативний вплив системної банківської кризи 2014-2016 рр. та збільшення сукупних витрат держави (як бюджетних, так і квазіфіскальних) на подолання її наслідків, обсяги яких щорічно становили на рівні 14 % ВВП.

Зокрема, лише у 2016 р. з метою реструктуризації банківської системи шляхом випуску ОВДП кошти держави спрямувались на капіталізацію банків. [21]

Таблиця 2.12

Динаміка державного та гарантованого державою боргу України, млрд грн

Загальна сума державного та гарантованого державою боргу	2013	2014	2015	2016	2017
		584,79	1 100,83	1 572,18	1 929,81
Державний борг	480,22	947,03	1 334,27	1 650,83	1 724,72
Внутрішній борг	256,96	461,00	508,00	670,65	699,72
1. Заборгованість за випущеними цінними паперами на внутрішньому ринку	254,05	458,23	505,36	668,13	697,30
2. Заборгованість перед банківськими та іншими фінансовими установами	2,91	2,78	2,65	2,51	2,41
Зовнішній борг	223,26	486,03	826,27	980,19	1 025,00
1. Заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій	61,90	169,09	337,45	371,85	389,77
2. Заборгованість за позиками, одержаними від органів управління іноземних держав	7,28	16,37	32,71	45,65	46,38
3. Заборгованість за позиками, одержаними від іноземних комерційних банків, інших іноземних фінансових установ	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
4. Заборгованість за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку	138,91	272,51	415,27	517,80	542,81
5. Заборгованість, не віднесена до інших категорій	15,17	28,05	40,84	44,89	46,03
Гарантований державою борг	104,57	153,80	237,91	278,98	318,31
Внутрішній борг	27,13	27,86	21,46	19,08	20,03
1. Заборгованість за випущеними цінними паперами на внутрішньому ринку	21,14	21,57	16,40	15,95	15,95
2. Заборгованість перед банківськими та іншими фінансовими установами	5,99	6,30	5,06	3,13	4,07
3. Заборгованість, не віднесена до інших категорій	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Зовнішній борг	77,44	125,94	216,45	259,89	298,28
1. Заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій	16,23	40,11	140,83	190,98	220,81
2. Заборгованість за позиками, одержаними від органів управління іноземних держав	1,98	3,84	4,68	3,98	2,59
3. Заборгованість за позиками, одержаними від іноземних комерційних банків, інших іноземних фінансових установ	31,03	51,62	68,23	61,96	71,84
4. Заборгованість за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку	27,20	28,51	0,00	0,00	0,00
5. Заборгованість, не віднесена до ін. катег	1,01	1,86	2,71	2,98	3,05

Джерело: складено за даними Міністерства фінансів України

На капіталізацію АТ «Укресімбанк» – на 9,3 млрд грн; ПАТ «Ощадбанк» – на 5,0 млрд грн); націоналізацію ПАТ КБ «Приватбанк» та його подальшу докапіталізацію у 2016-17 рр. обсягом 116,8 млрд грн (на рівні 4,8 % ВВП відповідних років). Зростання обсягу державних запозичень, здійснених у зв'язку з проведенням капіталізації банків суттєво збільшує видатки державного бюджету, спрямованих на обслуговування капіталізаційних ОВДП. Основним борговим ризиком, на який поширюється цей вплив, є бюджетний ризик. Загалом за розрахунками, проведеними в рамках дослідження, обсяг видатків на обслуговування капіталізаційних ОВДП склав близько 39,9 млрд грн (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Видатки державного бюджету на обслуговування запозичень, здійснених для капіталізації державних банків протягом 2009–2017 рр., млрд грн[21]

Період	Обсяг капіталізації	Видатки на обслуговування ОВДП									Всього видатків
		2008	2009	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
2009	13,8		1,34	1,34	1,34	1,34	1,34	1,34	1,34	1,34	10,72
2010	23,3		1,11	2,21	2,21	2,21	2,21	2,21	2,21	2,21	16,58
2011	6,4			0,3	0,61	0,61	0,61	0,61	0,61	0,61	3,96
2012	8,9				0,42	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85	4,67
2013	0,0					0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2014	1,4						0,07	0,13	0,13	0,13	0,46
2015	16,6							0,0	1,17	1,17	2,34
2016	3,2								0,15	0,304	0,454
2017	14,5									0,69	0,69
Разом	88,1		2,45	3,85	4,58	5,01	5,08	5,14	6,46	7,30	39,87

Джерело: розрахунки за даними Національного банку України

Зазначене посилювало тенденцію зростання ризику для державного боргу: якщо рівень співвідношення обсягу видатків на обслуговування боргу до обсягу доходів держбюджету у 2008 році становив 3,7 %, то за підсумками 2017 року він склав вже 15,8 %. Випередження темпів нарощування обсягів боргу порівняно з темпами зростання ВВП в умовах впливу дестабілізаційних

чинників сприяли перевищенню безпекових значень рівня боргу та посиленню ризику неплатоспроможності держави (рис.2.9).

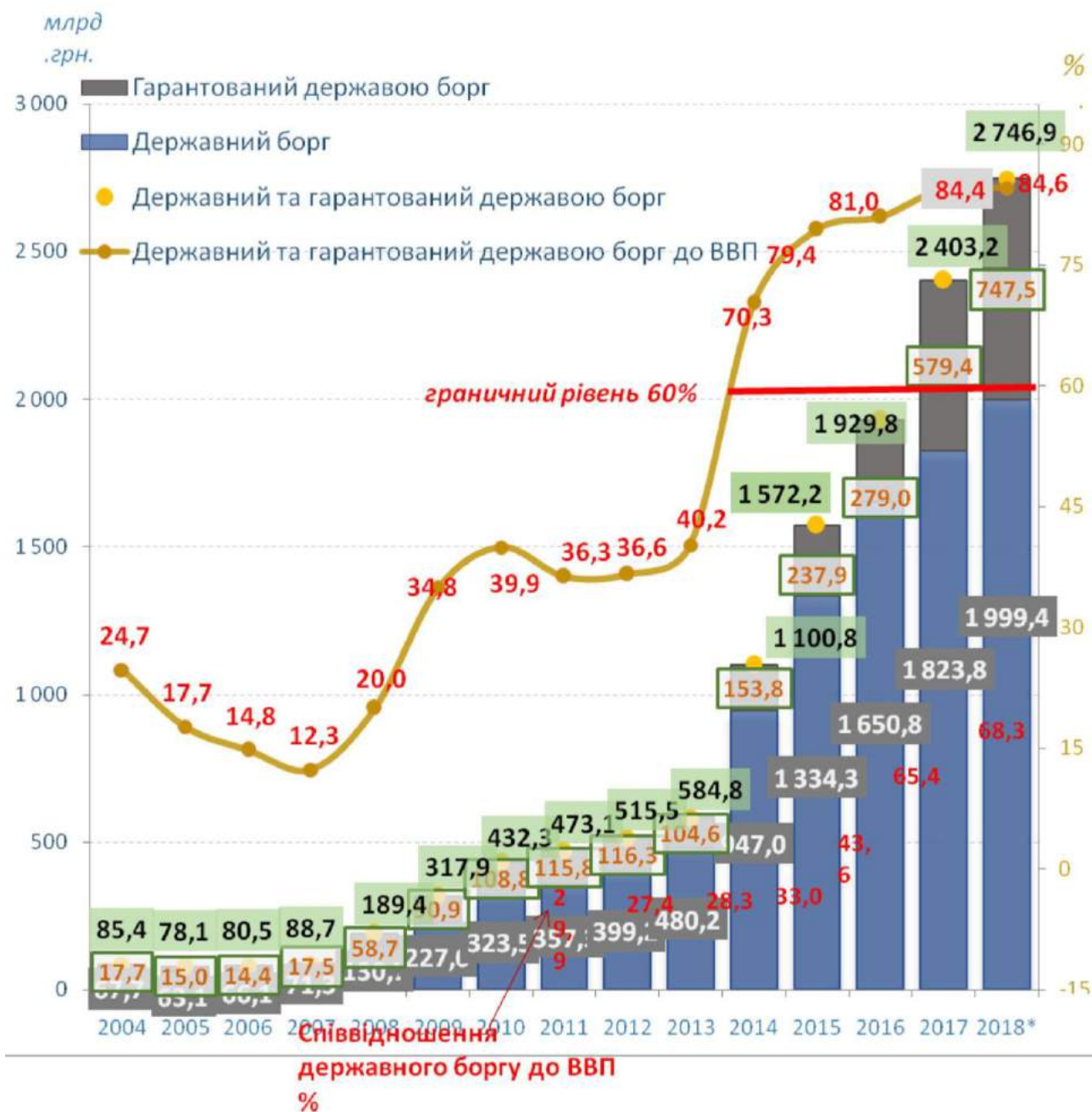

Рис.2.9 Динаміка державного та гарантованого державою боргу України за період 2004-2018 рр. (*-планові показники)

Джерело: побудовано за даними Міністерства фінансів України

Операції з капіталізації державних банків призводять також до збільшення обсягів рефінансування: якщо у 2016 р. для рефінансування ОВДП 2008 р. необхідний обсяг запозичень склав 13,8 млрд грн, то у 2017 р. ця сума

збільшується до 23,3 млрд грн. Варто наголосити на розбіжності у вартості запозичень (встановлена на рівні 7,54 % річних відсоткова ставка по капіталізаційних ОВДП значно менша поточної дохідності (15-16 % річних), що свідчить про слабкість дії механізмів ринкового ціноутворення для державних боргових інструментів в Україні і дезорієнтують інвесторів, а залучення коштів негативно впливає на фінансову та бюджетну систему, погіршує конкуренцію, підвищує дефіцит вільних коштів.

Якщо у 2014 р. ввідношення державного та гарантованого державою боргу до номінального ВВП становило 69,4 %, у 2015 р. – 79,1 %, то за підсумками 2016 р. цей показник збільшився до 81,0 %; у 2017 р. державний і гарантований державою борг склав 84,4 % ВВП, а згідно з прогнозами МВФ, рівень боргового навантаження - 89,9 % ВВП. Рівень боргового навантаження на 2018 р. становитиме 84,58 % щодо ВВП. На 2018-2020 роки встановлено обмеження граничного обсягу державного боргу в середньостроковій перспективі на рівні, не більше, ніж: 62 % ВВП на кінець 2018 р.; 58 % ВВП – на кінець 2019 р.; 55 % ВВП на кінець 2020 р. та встановлення граничного обсягу гарантованого державою боргу на рівні не більше, ніж: 22 % ВВП на кінець 2018 р.; 19 % ВВП на кінець 2019 р. та 18 % ВВП на кінець 2020 р.

Збільшення в загальній структурі боргу питомої ваги зобов'язань, номінованих в іноземній валюті чи прив'язаних до обмінного курсу, як важливого показника стану вразливості фінансової системи до курсових коливань: висока частка такого боргу створює додаткові загрози для боргової стійкості щодо посилення валютного ризику та девальвації національної грошової одиниці. Аналіз структури боргу в розрізі валют погашення показав, що на кінець 2014 р. обсяг державного і гарантованого державою боргу, номінованого в іноземній валюті становив 61,7 %, у 2015 р. -70,2 %, на кінець 2016 р. він складав 69,7 %, у 2017 р. – 69,5 %. На кінець 2017 р. частка державного та гарантованого державою боргу України в іноземній валюті складає 71,1 % та 28,9 % в національній валюті відповідно. Така тенденція сприяє зростанню валютних витрат уряду з обслуговування боргових

зобов'язань та посилює загрозу скороченню валютної пропозиції на вітчизняному фінансовому ринку. [21]

Небезпечним викликом фінансовій безпеці впродовж останніх років ставростаючий борговий тиск на державний бюджет за рахунок збільшення платежів на виконання зобов'язань за державним боргом (рис.2.10): якщо на кінець 2014 р. загальний їх обсяг становив 183,86 млрд грн, у 2016 р. сукупні фактичні виплати за державним боргом склали 207,2 млрд грн (у т. ч. за внутрішнім боргом – 165,0 млрд грн, за зовнішнім боргом – 42,2 млрд грн).

Рис. 2.10 Динаміка платежів за державним боргом України за період 2004-2017 рр.

Джерело: складено за даними Міністерства фінансів України

Стосовно боргових платежів у 2017 р., то їх загальний обсяг оцінюється на рівні 242,9 млрд грн, з яких 168,7 млрд грн – виплати за внутрішнім боргом та 72,2 млрд грн – виплати за зовнішнім боргом. Загальні виплати за державним боргом у 2018 р. за рахунок коштів державного бюджету оцінюються на рівні 305,9 млрд грн, з яких 193,36 млрд грн –

виплати за внутрішнім боргом та 112,56 млрд грн – за зовнішнім боргом.

У структурі сукупних боргових платежів утримується тенденція до зростання бюджетних витрат на погашення державного боргу: якщо їх загальний обсяг на кінець 2014 р. становив 109,20 млрд грн (за внутрішнім боргом на рівні 67,70 млрд грн, за зовнішнім – 41,50 млрд грн); у 2015 р. – 251,60 млрд грн, за підсумками 2016 р. – 111,4 млрд грн, то у 2017 р. планові витрати на погашення державного боргу складуть 129,56 млрд грн.

Прогнозні обсяги платежів із погашення державного боргу у 2018 р. зростуть на 46,17 млрд грн. порівняно із 2017 р. і становитимуть 175,73 млрд грн, у тому числі: погашення зовнішнього державного боргу – 61,70 млрд грн, погашення внутрішнього державного боргу – 114,02 млрд грн. [44]

Зростання фактичних видатків на обслуговування державного боргу України простежується впродовж п'яти років поспіль: якщо у 2014 р. сума склала 74,66 млрд грн, у 2015 р. – 84,50 млрд грн, то на кінець 2016 р. вартість його обслуговування становила 95,8 млрд грн, що на 11,3 млрд грн, або на 13,4 % більше відповідного показника 2015 р. Плановий обсяг видатків на обслуговування державного боргу у 2017 р. складе 113,3 млрд грн (рис.2.10), а впродовж 2018 р. прогнозується їх збільшення до 130,20 млрд грн, з них 79,34 млрд грн. – на обслуговування внутрішнього державного боргу (пов'язане зі зростанням обсягів капіталізації державних банків та кредитування ФГВФО). Особливо критичним для боргової стійкості є зростання сукупних боргових платежів у середньостроковій перспективі: за попередніми даними у 2019 р. їх загальний обсяг перевищуватиме 339 млрд грн, а у 2020 р. – 341 млрд грн. Виплати України за борговими зобов'язаннями впродовж 2018-2022 рр. (без погашення т.зв. «боргу Януковича» та додаткових виплат власникам реструктуризованих у 2015 р. облігацій у разі перевищення зростання ВВП України 3-4 % на рік) оцінюються на рівні 64,2 млрд дол. США, у тому числі 35,5 млрд дол. США – за внутрішнім і 28,7 млрд дол. США – за зовнішнім боргом. У 2018 р. боргові виплати України складуть 10,9 млрд дол. США, у 2019 р. – 11,6 млрд дол. США, у 2020 р. – 13,7 млрд

дол. США, у 2021 р. – 14,1 млрд дол. США, у 2022 р. – 13,9 млрд дол. США.

Рис. 2.11 Динаміка обслуговування державного боргу за 2004–2017 рр.

Джерело: складено автором за даними Міністерства фінансів України

Зменшенню боргового навантаження сприятиме здійснення НБУ та МФУ правочину з державним боргом у 2017 р шляхом обміну облігацій ОВДП, що є у власності Національного банку, на нові ОВДП, погашення яких відбуватиметься рівномірно (приблизно по 12 млрд грн щороку) до 2047 р. Також варто наголосити, що наявність одночасно облігацій з фіксованою та плаваючою ставками забезпечить диверсифікацію відсоткового ризику. Загальний обсяг портфелю ОВДП у власності НБУ наразі становить 360,6 млрд грн, з яких під репрофайлінг підпали облігації номіналом 219,6 млрд грн. 145,2 млрд грн від загального портфелю ОВДП були конвертовані у довгострокові гривневі облігації різної строковості з прив'язкою доходності до рівня інфляції, і ще близько 74,4 млрд грн - у довгострокові гривневі облігації різної строковості погашення з фіксованими процентними ставками.

Зростання обсягів гарантованого державою боргу України, насамперед, за рахунок зовнішньої складової: фактичний обсяг сукупного гарантованого

державою боргу станом на 31.12. 2016 р. становив 279,0 млрд грн (у його обсязі частка боргу складає 6,42 млрд грн: внутрішній – 1,32 млрд грн та зовнішній борг – 5,1 млрд грн), у т.ч. 259,9 млрд грн – за зовнішнім боргом, а за підсумками дев'яти місяців 2017 р. значення відповідних показників збільшилось до 318,31 млрд грн боргу, з них 298,3 млрд грн склав обсяг гарантувань за зовнішніми запозиченнями. У структурі зовнішнього гарантованого боргу України найбільшу питому вагу впродовж аналізованого періоду склала заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій: від 140,83 млрд грн за результатами 2015р. до 190,98 млрд грн на кінець 2016 р., у 2017р. – до 220,8 млрд грн відповідно. [45]

Упродовж останніх років відслідковується збільшення простроченої заборгованості перед бюджетом за залученими державою або під державні гарантії кредитами (позиками), обсяги якої впродовж 2016 р. збільшились на 6,76 млрд грн, або 14,1 % і становили на кінець року 49,26 млрд грн, а станом на 01.07.2017 р. – 50,3 млрд грн, у т.ч. 7,3 млрд грн заборгованість тих суб'єктів, стосовно яких проведено державну реєстрацію припинення юридичної особи в результаті її ліквідації. Причини цього криються у відсутності комплексної системи управління фіскальними ризиками, пов'язаними з діяльністю суб'єктів господарювання, що негативно впливає на стійкість державних фінансів та перерозподіл бюджетних ресурсів відповідно до пріоритетів державної політики. Існуючі норми щодо здійснення запозичень державними підприємствами не передбачають достатніх механізмів захисту від прямих та умовних фіскальних ризиків, що сформувались, зокрема, через: відсутність повної інформації щодо причин їх виникнення та бази даних стосовно реального стану фінансових результатів діяльності; недостовірність (приховування) даних щодо джерел забезпечення кредитів.

Зберігається тенденція щодо утримання відсоткового ризику як показника підвищення вартості боргу оскільки зміни відсоткових ставок боргу як у національній, так і в іноземній валюті є чинником впливу на вартість

обслуговування боргу як щодо нових випусків при рефінансуванні боргу з фіксованою ставкою, так і для боргу з плаваючою ставкою на дати перегляду ставок. Аналіз стану державного та гарантованого державою боргу за видами відсоткових ставок (рис. 2.12) показав, що збільшення питомої ваги боргових інструментів з плаваючою ставкою, волатильність яких на фінансовому ринку зростає під впливом суспільно-політичних та економічних потрясінь, відбулось в період фінансово-економічної кризи 2009р. і склало 37,0 % та 30,5 % у 2010р.

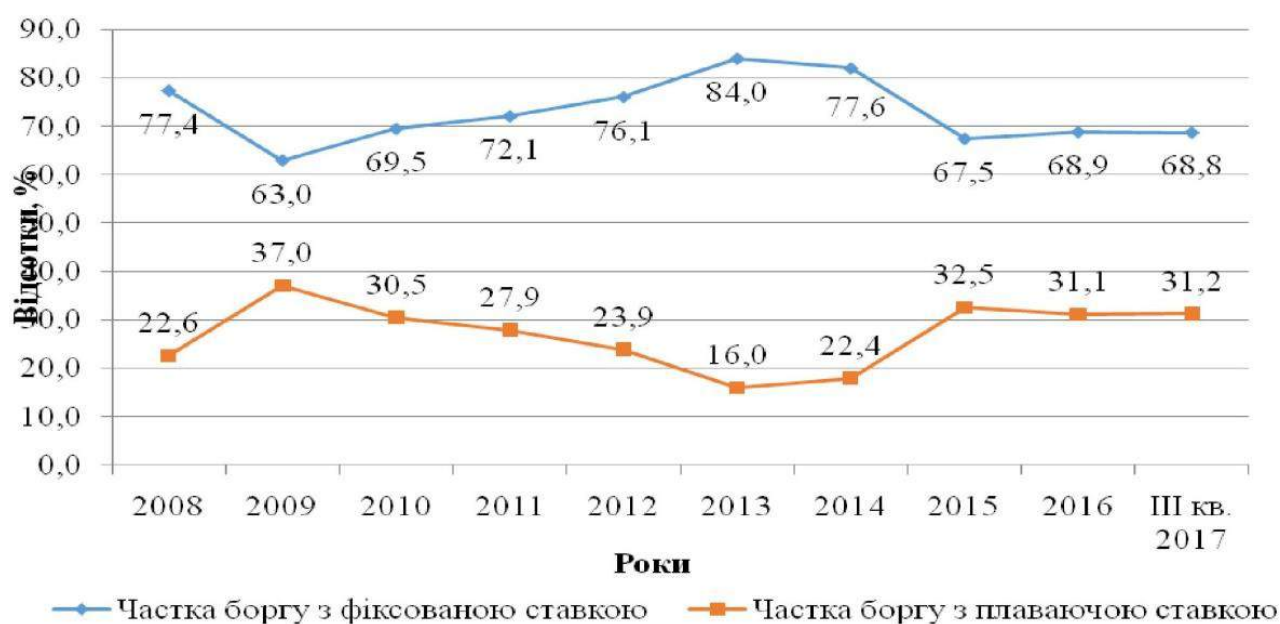

Рис.2.12 Аналіз відсоткового ризику у борговій сфері України [16]

Джерело: Розраховано за даними Міністерства фінансів України

Якщо на кінець 2014 р. питома вага боргових інструментів із плаваючою ставкою становила 22,4 % та 77,6 % із фіксованою ставкою, то за підсумками 2015 р. таке співвідношення становило 32,5 % та 67,5 % відповідно. Упродовж 2016 – 2017 рр. частка боргу з плаваючою ставкою утримується на рівні 31,1-31,2 %, на що впливає певною мірою отримання кредитів МВФ, однак використання значних обсягів зобов'язань з плаваючою ставкою свідчить про необхідність більш зважених підходів у борговій політиці стосовно вибору типу боргових інструментів та відображає рівень

ризика зростання майбутніх витрат на його обслуговування.

Ймовірність посилення боргового тягара в середньостроковій перспективі внаслідок реалізації потенційних ризиків проведеної реструктуризації боргу, яку уряд завершив практично за всіма зовнішніми зобов'язаннями, передбаченими змістом боргової операції, зокрема: списання 20 % основного боргу на суму 3,6 млрд дол США та реструктуризація частини боргу обсягом близько 15 млрд дол США (обміну поточних на 9 нових серій єврооблігацій) з перенесенням термінів їх погашення з 2015-2023 рр. на 2019-2027 рр. Це дало змогу зменшити тягар боргових виплат у найскрутніший для державних фінансів період (рис.2.13).

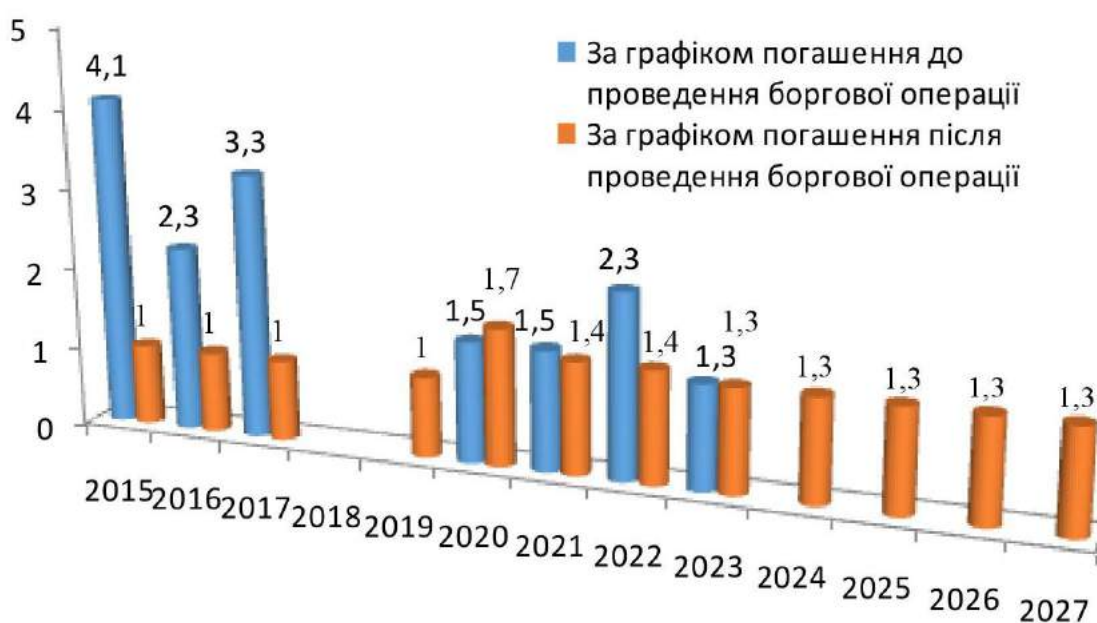

Рис. 2.13 Порівняльна оцінка обсягів погашення державного боргу до та після боргової операції 2015 року, млрд дол. США [16]

Джерело: Міністерство фінансів України

Однак послаблення боргового навантаження було тимчасовим і відтермінованим, а збільшення вартості реструктуризованих боргових інструментів за умовами боргової операції до 7,75 % та прив'язка виплат за новими цінними паперами до темпів зростання ВВП, замість списаних 3,6 млрд дол. США зобов'яже виплатити кредиторам 15 % або 40 % номінального

приросту ВВП впродовж 20 років, якщо темпи зростання реального ВВП перевищуватимуть 3 % та 4 % відповідно. Додаткові виплати власникам реструктуризованих облігацій при зростанні економіки на 4,0-4,5 % на рік у 2022-2027 рр. сума компенсацій кредиторам складе 2,5 млрд дол США, що становить додаткову загрозу економіки загалом. Прогнозна динаміка погашень і виплат, розрахована фахівцями МВФ, представлена на рис. 2.14.

Рис. 2.14 Динаміка обсягу та часового графіка погашення державного боргу до та після боргової операції 2015 року, млрд. дол. США [16]

Джерело: IMFCountryReport No. 16/319 (UKRAINE)

Загалом зростання видатків на обслуговування капіталізаційних ОВДП призводить до виникнення так званої боргової спіралі: збільшення видатків на обслуговування капіталізаційних ОВДП у зазначених обсягах примножує дефіцит державного бюджету. Таким чином, капіталізація державних банків з використанням ОВДП зумовлює збільшення боргових ризиків: бюджетного ризику та ризику рефінансування. Співвідношення обсягу рекапіталізації та зміну у відсоткових пунктах рівня адекватності капіталу дають змогу розрахувати скільки необхідно витрати для покращення рівня адекватності капіталу на один відсотковий пункт. Враховуючи, що на показник адекватності капіталу банку впливає сукупність чинників, вважатимемо, що

після проведення операції капіталізації вона є визначальним чинником впливу принаймні протягом одного кварталу. Тому й оцінку ефективності фінансової допомоги будемо здійснювати для одного кварталу, наступного за часом проведення операції. Коефіцієнт адекватності банківського капіталу ПАТ «Ощадбанк» досяг мінімально допустимого рівня, встановленого НБУ, у 2 кварталі 2008 року та був значно нижче такого рівня у 4 кварталі 2015 року. (Додаток А, табл.А.3). Капіталізація ПАТ «Ощадбанк» здійснювалася і в інші періоди, коли адекватність капіталу була на достатньому рівні. Пропонуємо підхід до оцінювання ефективності державної підтримки шляхом приведення грошового обсягу, необхідного для збільшення рівня адекватності капіталу того чи іншого державного банку на 1 в.п. Для ПАТ «Ощадбанк» отримані результати оцінки ефективності капіталізації (табл.2.14) [22]:

Таблиця 2.14

Оцінка ефективності фінансової допомоги ПАТ «Ощадбанк»

Період	Адекватність капіталу (відсотки)	Обсяг капіталізації (млн..грн)	Зміни (в.п.)
3 кв. 2008р.	10,5	11800	
4 кв. 2008р.	26,8		16,3
Ефективність: для збільшення адекватності капіталу на 1 в.п. необхідно 723,9 млн.грн			
3 кв. 2011р.	23,3	600	
4 кв. 2011р.	23,9		0,6
Ефективність: для збільшення адекватності капіталу на 1 в.п. необхідно 1000 млн.грн			
3 кв. 2013р.	18,9	1400	
4 кв. 2013р.	20,1		1,2
Ефективність: для збільшення адекватності капіталу на 1 в.п. необхідно 1166,7 млн.грн			
3 кв. 2014р.	17,6	11600	
4 кв. 2014р.	17,7		0,1
Ефективність: для збільшення адекватності капіталу на 1 в.п. необхідно 116 000 млн.грн			
3 кв. 2016р.	4,6	5000	
4 кв. 2016р.	7,4		0,4
Ефективність: для збільшення адекватності капіталу на 1 в.п. необхідно 1785,7 млн.грн			

Джерело: розраховано за даними [50].

Як видно з табл.2.14, найвищою ефективність державної допомоги була в 2008 році: для підвищення показника адекватності капіталу на 1 відсоток необхідно було лише 600 млн.грн. Без урахування впливу інфляції та девальвації), а найбільш неефективна – у середині 2014 року. Щороку, після

здійснення запозичень обсяг обслуговування ОВДП збільшувався.

Використання програмно-цільового методу дало б змогу досягнути більш високого рівня прозорості бюджетного процесу та забезпечити необхідний рівень контролю за витрачанням державних коштів, а також забезпечує проведення ефективного аналізу причин відхилення від запланованих цілей у сфері державного регулювання фінансового ринку.

Загалом, обсяг видатків державного бюджету з обслуговування ОВДП, випущених для капіталізації ПАТ «Ощадбанк» протягом 2009-2024 рр. становитиме 19,7 млрд.грн. Такий значний обсяг видатків держбюджету вимагає розробки та впровадження управлінських рішень, спрямованих на зменшення видатків, і, як наслідок, зменшення ризиків у сфері державного боргу. Запровадження компенсаторних механізмів та потенційна перспектива зменшення прибутку банків може вплинути на проведення капіталізації за рахунок випуску державних боргових інструментів та обсягу останніх. [21]

Таблиця 2.15

Розрахунок видатків за капіталізаційними ОВДП ПАТ «Ощадбанк» у період 2009-2024 рр., млрд.грн[21]

Період	грудень 2008 р.	червень 2011 р.	грудень 2013 р.	грудень 2014 р.	січень 2017 р.	Видатки на обслугову вання
Обсяг капіталізації	11,8 млрд.грн	0,6 млрд.грн	1,4 млрд.грн	11,6 млрд.грн	5,0 млрд.грн	
2009	1,15					1,15
2010	1,15					1,15
2011	1,15	0,03				1,18
2012	1,15	0,06				1,21
2013	1,15	0,06				1,21
2014	1,15	0,06	0,13			1,34
2015	1,15	0,06	0,13	0,82		2,16
2016	1,15	0,06	0,13	0,82	0,15	2,31
2017		0,06	0,13	0,82	0,30	1,31
2018		0,06	0,13	0,82	0,30	1,31
2019		0,03	0,13	0,82	0,30	1,28
2020			0,13	0,82	0,30	1,25
2021			0,13	0,82	0,30	1,25
2022				0,82	0,30	1,12
2023					0,30	0,30
2024					0,15	0,15

Всього	9,20	0,48	1,04	6,56	2,40	19,68
--------	------	------	------	------	------	-------

Джерело: розраховано за ланими [46].

У рамках дослідження розмір компенсації обраховано за двома варіантами. Перший – за ставкою 20 відсотків від обсягу прибутку, другий – за ставкою 30 відсотків. Щорічні обсяги такої компенсації за двома варіантами наведено у табл.2.16.

Таблиця 2.16

Розрахунок можливої компенсації від ПАТ «Ощадбанк», млрд.грн[21]

Період (роки)	Видатки на обслуговування	Компенсація 20 % прибутку	Компенсація 30 % прибутку
2009	1,15	0,14	0,21
2010	1,15	0,09	0,14
2011	1,18	0,11	0,16
2012	1,21	0,11	0,17
2013	1,21	0,14	0,20
2014	1,34	0,00	0,00
2015	2,16	0,00	0,00
2016	2,31	0,12	0,18
2017	1,31	0,12	0,18
2018	1,31	0,12	0,18
2019	1,28	0,12	0,18
2020	1,25	0,12	0,18
2021	1,25	0,12	0,18
2022	1,12	0,12	0,18
2023	0,30	0,12	0,18
2024	0,15	0,12	0,18
Всього	19,68	1,67	2,50

Джерело: розраховано за даними [22].

За першим сценарієм обсяг компенсації міг би становити 1,67 млрд.грн. або 8,5 % від обсягу видатків від обслуговування капіталізаційних ОВДП ПАТ «Ощадбанк». За другим сценарієм компенсація могла б дорівнювати 2,5 млрд.грн. або 12,7 % від обсягу видатків. Слід зазначити, що компенсація не обраховувалася протягом 2014-2015 років, коли ПАТ «Ощадбанк» мав збитки.

Програма управління державним боргом включає перелік боргових інструментів, за допомогою яких здійснюватиметься фінансування державного бюджету протягом найближчого року, оцінку ризиків та заходи із співпраці з міжнародними рейтинговими агенціями для попередження можливого

зниження суверенного кредитного рейтингу.

З метою посилення незалежності НБУ частину прибутку необхідно спрямувати на формування інших додаткових резервів, які є джерелом фінансування інвестицій. Враховуючи зазначене потрібне знаходити збалансоване рішення для забезпечення підтримки ресурсів державного бюджету. Розрахунок можливого обсягу компенсації видатків бюджету, за рахунок частини прибутку НБУ, наведено у табл.2.17. Дані в табл.2.17 наведено у кумулятивній формі, що дозволяє оцінювати вплив різних варіантів компенсації у сумарному вигляді та у динаміці. [21]

Таблиця 2.17

**Оцінка можливої компенсації видатків бюджету від ПАТ «Ощадбанк»
та Національного банку України, млрд.грн[21]**

Період (роки)	Видатки на обслуговування	Компенсація 1 (20 % прибутку Ощадбанку)	Компенсація 2 (30 % прибутку Ощадбанку)	Компенсація 3 (50 % прибутку НБУ від ОВДП)	Комбінована компенсація (1+3)	Комбінована компенсація (2+3)
2009	1,15	0,14	0,21	0,58	0,72	0,78
2010	2,30	0,23	0,35	1,15	1,38	1,50
2011	3,48	0,34	0,51	1,74	2,08	2,24
2012	4,69	0,45	0,68	2,34	2,79	3,02
2013	5,90	0,59	0,88	2,95	3,53	3,83
2014	7,24	0,59	0,88	3,62	4,21	4,50
2015	9,40	0,59	0,88	4,70	5,28	5,58
2016	11,71	0,71	1,06	5,85	6,56	6,91
2017	13,02	0,83	1,24	6,51	7,33	7,75
2018	14,33	0,95	1,42	7,16	8,11	8,58
2019	15,61	1,07	1,60	7,80	8,87	9,40
2020	16,86	1,19	1,78	8,43	9,61	10,21
2021	18,11	1,31	1,96	9,05	10,36	11,01
2022	19,23	1,43	2,14	9,61	11,04	11,75
2023	19,53	1,55	2,32	9,76	11,31	12,08
2024	19,68	1,67	2,50	9,84	11,50	12,34

Джерело: розраховано за ланими [22].

Результати розрахунків свідчать про можливість впровадження механізму компенсації видатків державного бюджету на 2017-2024 роки. Так, у разі запровадження вказаного механізму у роботу Міністерства фінансів України, Національного банку України та державних банків вигоди для державного бюджету будуть достатньо відчутними (табл.2.17).

Розрахунки свідчать про те, що протягом 2017-2024 років економія бюджетних коштів може скласти від 4,95 до 5,43 млрд.грн. Порівняльна оцінка застосування механізму компенсації видатків державного бюджету за першим та другим сценарієм наведена в табл.2.18. Різниця між показниками за вказаними сценаріями є не дуже суттєвою, оскільки внески за рахунок прибутку ПАТ «Ощадбанк» є значно меншими, ніж внески від НБУ.

Таблиця 2.18

Компенсація видатків бюджету на обслуговування капіталізаційних ОВДП ПАТ «Ощадбанк» протягом 2017-2024рр., млрд.грн[21]

Найменування	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Разом
Компенсація у розмірі 20 % від прибутку банку після оподаткування	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,96
Компенсація у розмірі 30 % від прибутку банку після оподаткування	0,18	0,18	0,18	0,18	0,18	0,18	0,18	0,18	1,44
Компенсація від НБУ (50 % від доходу банку з відсоткових платежів)	0,655	0,655	0,64	0,625	0,625	0,56	0,15	0,075	3,99
Всього 1-й сценарій (20%)	0,775	0,775	0,76	0,745	0,745	0,68	0,27	0,195	4,95
Всього 2-й сценарій (30%)	0,835	0,835	0,82	0,805	0,805	0,74	0,33	0,255	5,43

Джерело: розраховано за ланими [22].

В рамках дослідження для здійснення розрахунків, як приклад взято показники діяльності ПАТ Ощадбанк, який отримав найбільший обсяг державної допомоги за рахунок випуску облігацій внутрішньої державної позики. Згідно з розрахунками, якщо б механізм компенсації діяв по відношенню до прибутку ПАТ «Ощадбанк» з 2009 року за першим сценарієм економія для державного бюджету могла б становити 1,67 млрд.грн; а другим

– 2.5 млрд.грн (12,7%).

Розроблені модельні сценарії здійснення зазначеної компенсації видатків бюджету на обслуговування капіталізаційних ОВДП на прикладі ПАТ Ощадбанк при використанні 20–30 % отриманого банком прибутку, а також 50 % прибутку НБУ від таких цінних паперів, представлено в табл.2.19.

Таблиця 2.19

Оцінка можливої компенсації видатків бюджету на обслуговування капіталізаційних ОВДП ПАТ Ощадбанк при використанні 20–30 % прибутку банку та 50 % прибутку НБУ від цих ОВДП, млрд грн[21]

Період	2008 р.	2011 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Видатки на обслуговування, млрд грн	Компенсація 1: 20 % прибутку ПАТ Ощадбанк	Компенсація 2: 30 % прибутку ПАТ Ощадбанк	Компенсація 3: 50 % прибутку НБУ від ОВДП	Комбінована компенсація (1+3)	Комбінована компенсація (2+3)
	11,8 млрд грн	0,6 млрд грн	1,4 млрд грн	11,6 млрд грн	5,0 млрд грн						
2009	1,15					1,15	0,14	0,21	0,58	0,72	0,79
2010	1,15					1,15	0,09	0,14	0,57	0,66	0,71
2011	1,15	0,03				1,18	0,11	0,16	0,59	0,70	0,75
2012	1,15	0,06				1,21	0,11	0,17	0,6	0,71	0,77
2013	1,15	0,06				1,21	0,14	0,20	0,61	0,75	0,81
2014	1,15	0,06	0,13			1,34	0,00	0,00	0,67	0,67	0,67
2015	1,15	0,06	0,13	0,82		2,16	0,00	0,00	1,08	1,08	1,08
2016	1,15	0,06	0,13	0,82	0,15	2,31	0,12	0,18	1,15	1,27	1,33
2017		0,06	0,13	0,82	0,30	1,31	0,12	0,18	0,66	0,78	0,84
2018		0,06	0,13	0,82	0,30	1,31	0,12	0,18	0,65	0,77	0,83
2019		0,03	0,13	0,82	0,30	1,28	0,12	0,18	0,64	0,76	0,82
2020			0,13	0,82	0,30	1,25	0,12	0,18	0,63	0,75	0,81
2021			0,13	0,82	0,30	1,25	0,12	0,18	0,62	0,74	0,80
2022				0,82	0,30	1,12	0,12	0,18	0,56	0,68	0,74
2023					0,30	0,3	0,12	0,18	0,15	0,27	0,33
2024					0,15	0,15	0,12	0,18	0,08	0,20	0,26
Всього	9,2	0,48	1,04	6,56	2,4	19,68	1,67	2,5	9,84	11,51	12,34

Джерело: розрахунки за даними Національного банку України

Окрім чистого прибутку державного банку додатковим джерелом для застосування інструментів компенсації видатків державного бюджету за капіталізаційними ОВДП можуть бути ресурси НБУ, що формуються з відсоткових доходів за цінними паперами в борговому портфелі НБУ. Запропонована двоваріантна схема компенсації видатків із сплати відсоткових

платежів до моменту повного погашення капіталізаційних ОВДП ПАТ Ощадбанк, яке відбудеться у 2024 році, у разі її запровадження дозволили б повернути до державного бюджету за першим сценарієм 11,5 млрд.грн. або 58,5 відсотка від загального обсягу видатків, за другим сценарієм – 12,3 млрд.грн. або 62,7 відсотка. Дію такого механізму можливо використати у наступних бюджетних періодах.

На прикладі ПАТ Ощадбанк ефективність для скорочення видатків протягом 2017-2024 рр. може скласти від 4,95 млрд.грн. до 5,43 млрд.грн. У рамках оперативних заходів з метою уникнення пікових навантажень на внутрішній фінансовий ринок та дохідну частину державного бюджету можливо трансформувати графік капіталізаційних запозичень шляхом перенесення їх на 2–3 місяці раніше від дати погашення позик. Зазначене дає можливість усунути передумови для збільшення ставки запозичень.

Результати розрахунків щодо впровадження механізму компенсації видатків державного бюджету свідчать про можливість удосконалення інструментів капіталізації державних банків за рахунок облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП). Збільшення в загальній структурі боргу питомої ваги зобов'язань, номінованих в іноземній валюті чи прив'язаних до обмінного курсу, як важливого показника стану вразливості фінансової системи до курсових коливань: висока частка такого боргу створює додаткові загрози для боргової стійкості щодо посилення валютного ризику та девальвації національної грошової одиниці. Аналіз структури боргу в розрізі валют погашення показав, що на кінець 2014 р. обсяг державного і гарантованого державою боргу, номінованого в іноземній валюті становив 61,7 %, у 2015 р. -70,2 % , на кінець 2016 р. він складав 69,7 %, у.2017 р. – 69,5 %. Згідно попередніх розрахунків на кінець 2017 р. частка державного та гарантованого державою боргу України в іноземній валюті складе 71,1 % та 28,9 % в національній валюті відповідно[21]. Така тенденція сприяє зростанню валютних витрат уряду з обслуговування боргових зобов'язань та посилює загрозу скороченню валютної пропозиції на вітчизняному фінансовому ринку.

2.4. Оцінка координації грошово-кредитної та фіскальної політики та їх впливу на стан фінансового ринку України

Значення координації грошово-кредитної та фіскальної політики останніми роками суттєво посилилося у зв'язку з критичним збільшенням у багатьох країнах державного боргу та необхідністю управління державними запозиченнями. Крім того, однією з характерних рис функціонування сучасних фінансових систем країн світу в період кризи було розроблення антикризових програм на основі координації грошово-кредитної та фіскальної політики шляхом їх узгодження та використання спільних інструментів.

На сучасному етапі, особливо протягом останніх років, в Україні досить гостро стоїть проблема аналізу чинників, які викликають структурні дисбаланси в економіці і складових забезпечення економічного зростання для нівелювання основних макроекономічних диспропорцій та стабілізації подальшого економічного розвитку. Структурні дисбаланси економіки призводять до порушення економічного циклу відтворення та викликають диспропорції між реальним сектором економіки та фінансовим сектором, що, зрештою, порушує закономірність процесу економічного зростання. До основних чинників, що викликають дисбаланси в економіці України, слід віднести скорочення реального сектору економіки; прискорення інфляції в реальному вимірі; зростання частки відтоку коштів з економіки України на оборону; розвиток фінансового сектору, що супроводжується стрімким зменшенням банків, скороченням депозитної бази та пропозиції кредитів; заощадження, що зосереджені у фінансових установах, уряді та у домашніх господарствах; сировинна орієнтація промислового виробництва; підвищена вразливість до макроекономічних шоків; «хронічні» платіжні дисбаланси; імпортозалежність [27, с.445–446]. Дієвість зазначених структурних дисбалансів економіки підтверджується негативною тенденцією показників економічного розвитку (табл. 2.20).

Таблиця 2.20

**Основні показники економічного розвитку України за період 1991–2017 рр.
(станом на кінець року)[26]**

Показники	1991	2000	2004	2008	2013	2014	2015	2017
Дефіцит державного бюджету, млрд. грн.	0,03	1,02	11,04	12,50	64,7	78,7	45,1	70,13
Зовнішній борг, млрд. дол. США	н/д	20,4	30,6	101,6	142,1	126,	118,7	113,5
Грошова маса (М3), млрд. грн.	0,24	32,25	125,8	515,8	909,0	956,7	994,1	1044,3
Гроші поза банками (М0, готівка), млрд. грн.	0,3	12,8	42,3	154,8	237,8	282,9	282,7	314,3
Роздрібний товарообіг, млрд. грн.	0,01	28,7	67,5	98,6	420,1	427,5	487,6	559,1
Купівельна спроможність гривні	0,03	2,2	1,6	0,64	1,77	1,51	1,72	1,78
Номинальний ВВП, млрд. грн.	1,7	251,2	318,9	948,1	1 454,9	1 556,7	1 979,5	2 383,2
Швидкість руху грошей (номинальний ВВП до М3), оборотів за рік	70,8	5,27	2,74	1,84	1,60	1,63	1,99	2,28

Джерело: розраховано за даними офіційного сайту НБУ [48]

Можна констатувати, що відбувається процес нарощування «квазіфіскальних» (квазімонетизація) операцій. Квазімонетизація ускладнює проведення грошово-кредитної політики, спрямованої на забезпечення цінової стабільності, посилює ризик підвищення рівня інфляції, ускладнює управління монетарними інструментами, що позначається на стані грошового ринку [3, с. 19]. Координація грошово-кредитної та фіскальної політики повинна базуватися на подальшій розробці та реалізації макропруденційної політики. Її особливістю є проведення постійного моніторингу та комплексного аналізу взаємозв'язків між структурними елементами фінансового ринку, їх взаємодії з бюджетною сферою, має на меті виявлення та попередження системних ризиків.

Координація політики грошово-кредитної та фіскальної повинна відбуватися в контексті реалізації таких стратегічних цілей (рис. 2.15). [26]

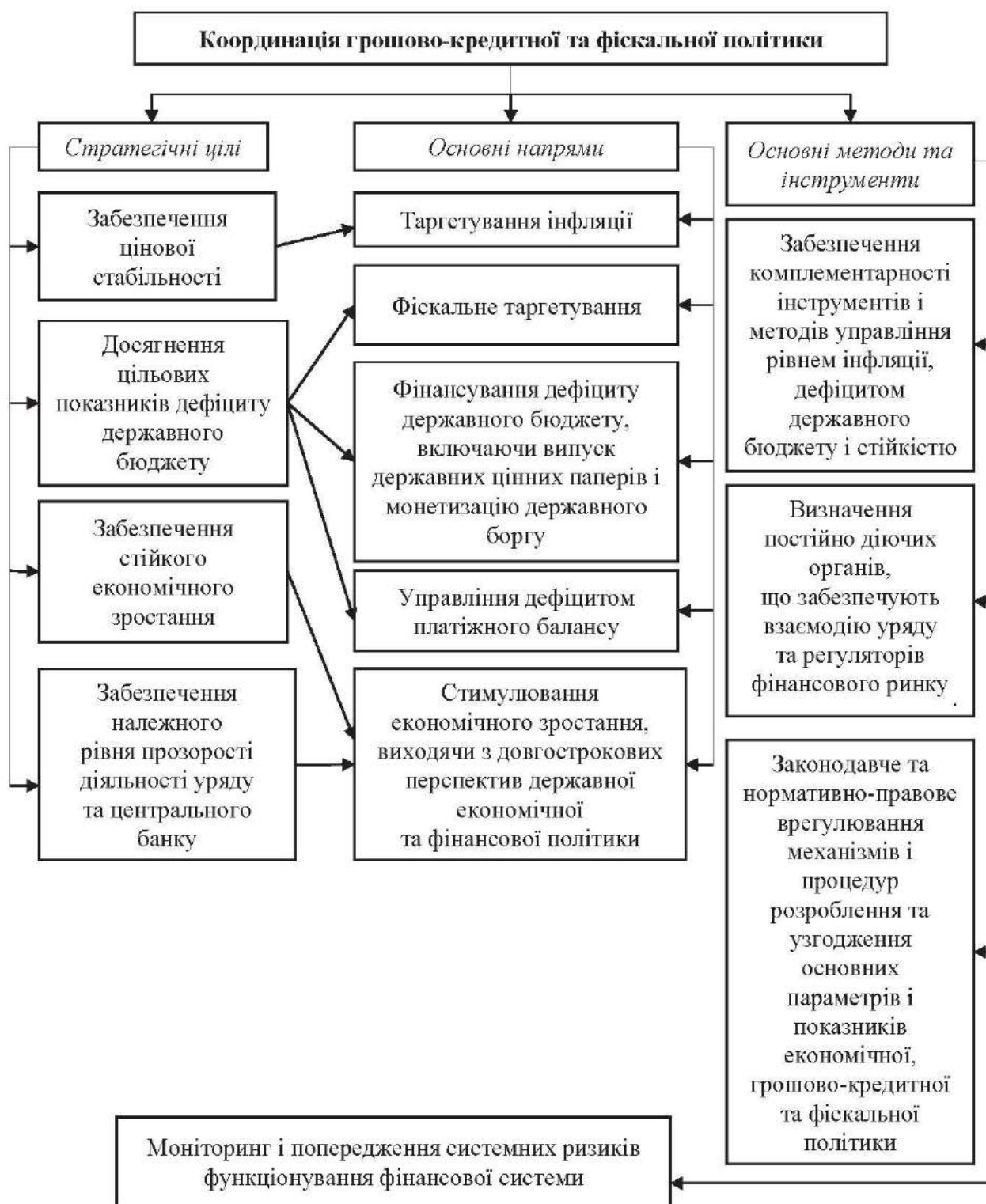

Рис.2.15 Стратегічні цілі, основні сфери та методи координації грошово-кредитної та фіскальної політики

Джерело: складено з використанням матеріалів [36, с. 16; 44, с. 37]

Стабільне функціонування грошей у структурі грошового обороту

забезпечується певною кількістю грошей. Стан грошового обігу розкривається системою кількісних показників, які характеризують збалансованість обсягу та структури грошової маси в країні [38].

Грошова маса залежить від попиту та пропозиції грошей, а також від зобов'язань банків по кредитах отриманих від НБУ, сальдо іноземних активів, операцій на ринку цінних паперів.

Структура грошової маси відображає рівень розвитку економіки країни і складається з активної та пасивної частини: активна частина (грошові кошти, які реальні обслуговують грошовий обіг); пасивна частина (грошові накопичення, залишки на рахунках, що можуть слугувати платіжними засобами).

Грошова маса створюється НБУ в два етапи:

1) НБУ збільшує свої активи шляхом надання кредитів урядові, банкам, закордонним країнам, окремим підприємствам і за рахунок зростання золотовалютних резервів;

2) НБУ збільшує активи одночасно збільшуючи свої пасиви, тобто створює грошову базу, що складається з готівки, яка перебуває в обігу обов'язкових і необов'язкових резервів банків [38].

Структура грошової маси розкривається через грошові агрегати, які дозволяють визначити шляхи стабілізації. В Україні виділяють грошові агрегати такого складу відповідно до методологічних правил НБУ [38].

Результати аналізу динаміки всіх показників демонструють їх зростання, хоча воно і має нерівномірний характер, не спостерігається певної закономірної тенденції в темпах зростання.

Рівномірне підвищення агрегатів відбувалося в 2007, 2013 та 2016 роках, в інші періоди зміна агрегатів була асиметричною, так, наприклад, в 2008 році на тлі значного зростання готівкової маси зростання коштів на поточних рахунках відбувалося значно повільніше.

Динаміка грошових агрегатів України за 2007-2017 рр. наведена в табл. 2.21 (розраховано на основі даних монетарного огляду НБУ [38]).

Таблиця 2.21

Динаміка грошових агрегатів в Україні в період 2007-2017 рр. [38]

Рік	Показники, млн грн				Темпи зростання/зниження до попереднього року, %			
	М3	М2	М1	М0	М3	М2	М1	М0
2007	386 156	391 272	181 665	111 119	147,92	150,83	147,37	148,19
2008	515 727	512 527	225 127	154 759	133,55	130,99	123,92	139,27
2009	487 298	484 772	233 748	157 029	94,49	94,58	103,83	101,47
2010	597 872	596 841	289 894	182 990	122,69	123,12	124,02	116,53
2011	685 515	681 801	311 047	192 665	114,66	114,23	107,30	105,29
2012	773 199	771 126	323 225	203 245	112,79	113,10	103,92	105,49
2013	908 994	906 236	383 821	237 777	117,56	117,52	118,75	116,99
2014	956 728	955 349	435 475	282 947	105,25	105,42	113,46	119,00
2015	994 062	993 812	472 217	282 673	103,90	104,03	108,44	99,90
2016	1 102 700	1 102 391	529 928	314 392	110,93	110,93	112,22	111,22
2017	1 208 859	1 208 557	601 631	332 546	109,63	109,63	113,53	105,77

В 2011 році навпаки більш виражена тенденція до заощадження з огляду на більш швидкі темпи зростання агрегатів М2 та М3, в кризовому 2014 році спостерігаємо більше зростання готівкових та «швидких, ліквідних» грошей, аніж строкових та довгострокових вкладень, 2017 рік характеризувався більш швидкими темпами зростання переказних депозитів, ніж інших показників, що може свідчити про перехід у площину безготівкових розрахунків. Загалом за 10 років зростання сукупної грошової маси склало 822 703 млн грн тобто втричі.

Так, з 2007 по 2017 рік питома вага готівкових коштів (агрегату М0) коливалася від 26 до 32%, тобто третина коштів обертається поза банками і не контролюється банківською системою, що є негативним явищем. Частина грошової маси, яка використовується для розвитку національної економіки, відображає агрегат М1. У загальному обсязі грошової маси в економічно розвинених країнах частка готівки не перевищує 3 – 9% [4, 5]. Як показують розрахунки співвідношення наявних в обороті готівкових грошей й вкладів економічних суб'єктів в національній валюті та грошової маси в країні протягом 2007-2017 років коливалося. Стосовно грошової системи України, то в нашій країні готівково-грошовий обіг посідає більш значне місце (рис.2.16).

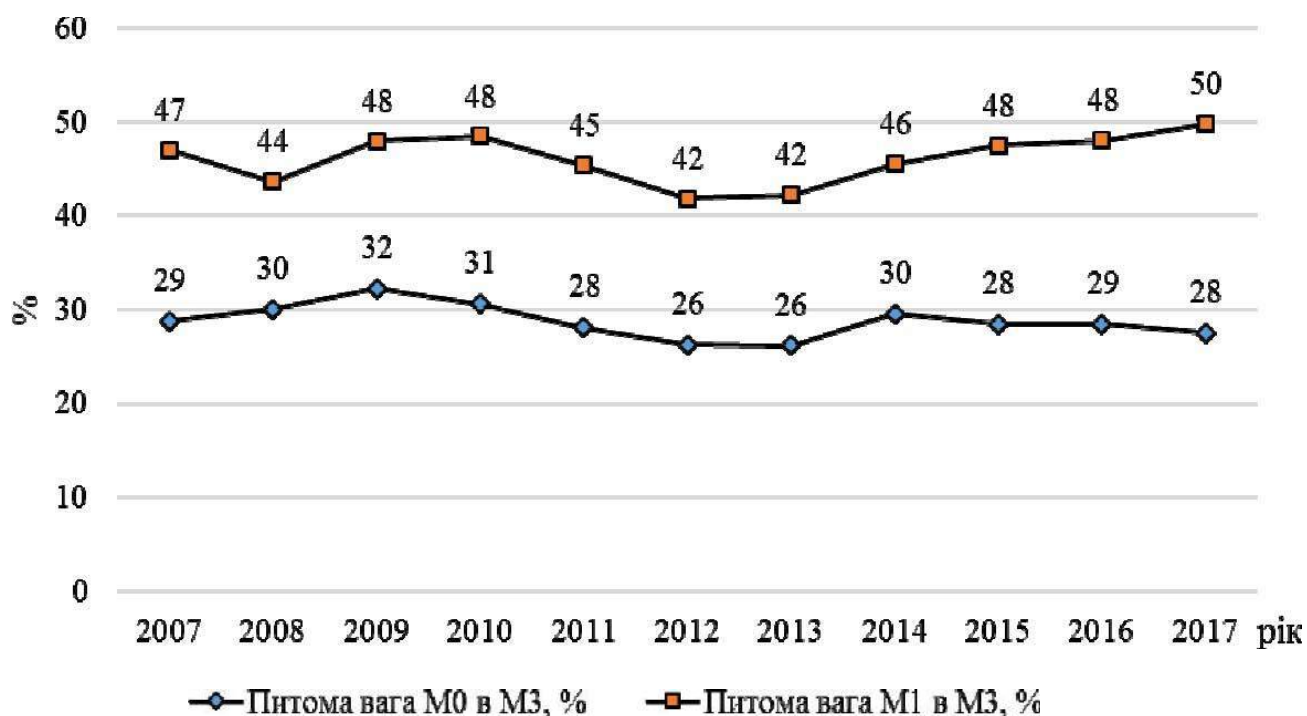

Рис. 2.16 Динаміка зміни питомої ваги агрегатів M0 та M1 в агрегаті M3

З 2012 року почало зростати і в 2017 році склало 50%. [38]

Це свідчить про те, що значна маса грошей виступає у вигляді кредитного ресурсу.

В табл.2.22 подано результати дослідження рівня безпеки функціонування грошового ринку на основі динаміки співвідношення агрегату M0 та ВВП. Прийняте нормативне значення становить 4% [38].

Таблиця 2.22

Динаміка співвідношення готівкових грошей в обігу та показника ВВП

Рік	M0	ВВП, млн грн	Співвідношення M0 до ВВП, %
2007	111 119	720 731	15,42
2008	154 759	948 056	16,32
2009	157 029	913 345	17,19
2010	182 990	1 082 569	16,90
2011	192 665	1 302 079	14,80
2012	203 245	1 411 238	14,40
2013	237 777	1 454 931	16,34
2014	282 947	1 586 915	17,83
2015	282 673	1 988 544	14,22
2016	314 392	2 383 182	13,19

Джерело: складено з використанням матеріалів [47]

Ситуація не відповідає нормативному значенню і перевищує його більше, ніж втричі. Найнижче значення показника спостерігалось в 2016 р, а найвище – 2014 р. Політика НБУ спрямована на задоволення потреб у коштах, і для оцінки забезпеченості грошовими коштами використовується коефіцієнт монетизації, як відношення агрегату М2 до ВВП (рис. 2.17). [38]

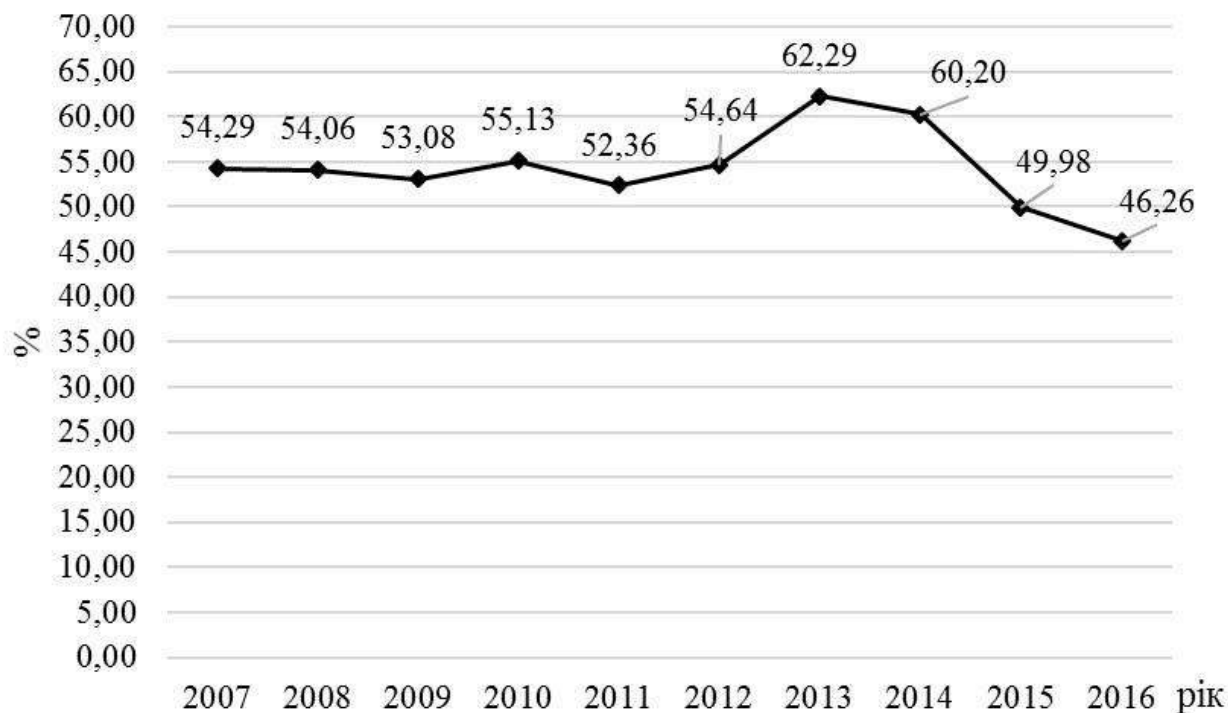

Рис. 2.17 Динаміка зміни коефіцієнта монетизації економіки України

Даний коефіцієнт є показовим при дослідженні та контролі грошової маси, розробці заходів запобігання безконтрольного росту грошової маси в умовах недостатності товарної пропозиції. Як видно з наведених даних, рівень монетизації коливається, але постійно зберігається на рівні не вище 63%, а в останні роки намітилася тенденція до ще більшого зниження. В той час як в розвинутих країнах він становить 70-80% [2]. В Україні така динаміка показника може бути пов'язана із прискореними темпами інфляції. Тому необхідно обмеження грошової маси відповідно до попиту на гроші задля зниження інфляції та створення передумов для збільшення коефіцієнта монетизації та насичення економіки грошима.

Ще одним показником, який характеризує розвиток національної економіки з точки зору інтенсивності використання запасу грошей в обігу для товарів та послуг, є швидкість обігу грошової одиниці (рис. 2.18).

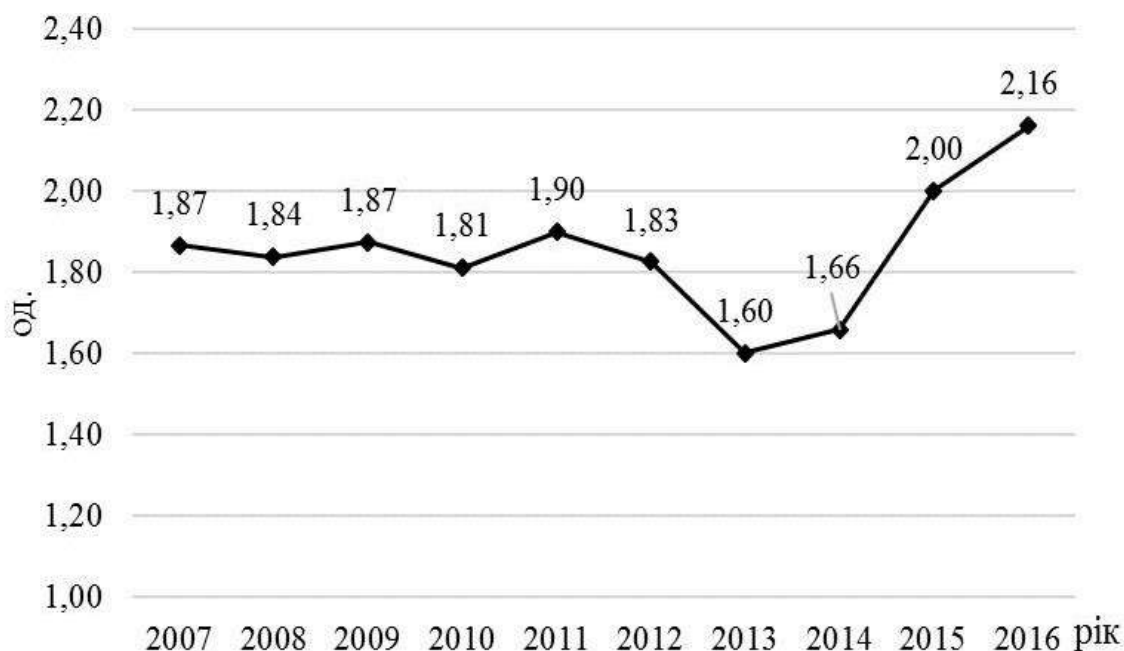

Рис. 2.18 Динаміка швидкості обігу грошової одиниці України[38]

Значення показника швидкості обігу грошей вважається достатнім у випадку, якщо кожна грошова одиниця обертається 2 рази за рік. Зміна швидкості обігу грошей суттєво впливає на пропозицію грошей в обігу і цим впливає на попит і на витрати обігу, ускладнює чи полегшує регулювання грошового обігу, дає узагальнююче відображення зміни інтенсивності економічних процесів [4]. За останні десять років показник знаходився у межах норми з невеликою тенденцією до прискорення з 2015 р.

Доларизація економіки, граничне її значення 30% [38], в більшій мірі негативно впливає на національні інтереси країни, знижує ефективність грошово-кредитної політики, сприяє відпливу капіталу за кордон, призводить до втрати інвестиційного потенціалу, збіднює суспільство та державу, штучно знецінює та деформує структуру грошового обігу [38]. На рис.2.19 - динаміка рівня доларизації української економіки за методикою МВФ. Можна стверджувати, що в країні стабільно гранична ситуація із доларизацією.

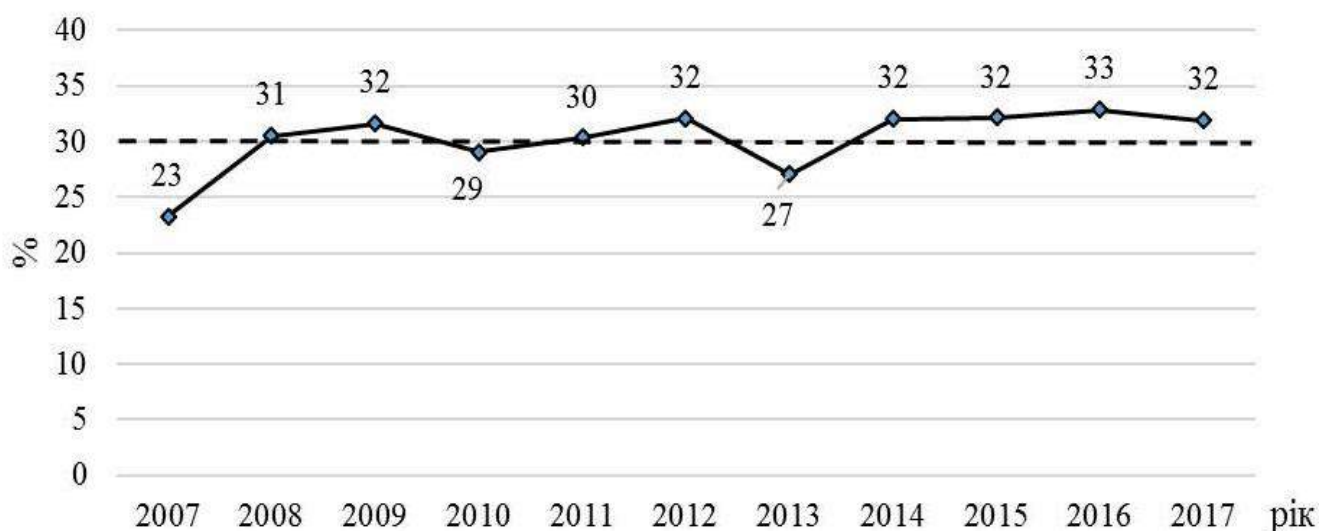

Рис.2.19 Динаміка рівня доларизації української економіки за методикою МВФ[38]

Отже, даний комплекс макроекономічних показників відображає ефективність виконання функцій НБУ з регулювання економіки та є важливим індикатором монетарної політики ЦБ. Під монетарною розуміють сукупність методів та інструментів у сфері грошового обігу і кредитних відносин, які використовує держава для регулювання грошово-кредитних відносин [38].

Закон України «Про Національний банк України» визначає пріоритетною ціллю монетарної політики досягнення та підтримку цінової стабільності в державі. Цілі та завдання грошово-кредитної політики конкретизуються в «Основних засадах грошово-кредитної політики», а також в «Стратегії монетарної політики на 2016-2020 рр».

Відповідно до ст. 25 Закону України «Про Національний банк України», основними економічними засобами та методами грошово-кредитної політики є регулювання обсягу грошової маси через: визначення та регулювання норм обов'язкових резервів для банків; процентну політику; рефінансування банків; управління золотовалютними резервами; операції з цінними паперами (крім корпоративних), в т.ч. з казначейськими зобов'язаннями, на відкритому ринку; регулювання імпорту та експорту капіталу; емісію власних боргових зобов'язань і операції з ними.

До 2014 р. центральний банк дотримувався режиму фіксованого валютного курсу; в 2014 р. – еkleктичної політики; в 2015-2016 рр. – відбувався перехід від монетарного до інфляційного таргетування; з 2016 р. НБУ для досягнення та підтримки цінової стабільності в Україні перейшов до режиму інфляційного таргетування, при якому середньострокова ціль щодо інфляції визначається для річного приросту індексу споживчих цін. Відповідно до «Стратегії монетарної політики на 2016-2020 рр.» цілі щодо інфляції – 12% з можливістю відхилення $\pm 3\%$ на кінець 2016 року, 8% $\pm 2\%$ на кінець 2017 року, 6% $\pm 2\%$ на кінець 2018 року і 5% $\pm 1\%$ на кінець 2019 року [47].

Отже, на теперішній час цілі щодо інфляції встановлені на рівні 5% з допустимим діапазоном відхилень ± 1 відсоткові пункти (в.п.), які будуть досягатимуться поступово. Якщо згідно з прогнозними розрахунками інфляція буде відрізнятиметься від її цільового рівня, НБУ буде вимушений застосовувати інструменти монетарної політики для встановленої цілі. Накопичення негативних монетарних дисбалансів під час кризи 2008–2009 рр. призвели до порушення механізмів функціонування монетарного трансмісійного механізму та зниження ефективності грошово-кредитної політики центрального банку. Недостатня дієвість монетарного трансмісійного механізму знайшла відображення в розбалансуванні грошового й валютного ринків, деформації кредитного ринку та погіршенні кредитного клімату, зменшенні впливу монетарних імпульсів центрального банку як на фінансову систему, так і на реальний сектор економіки [38]. Тобто основна проблема вагомого впливу грошово-кредитної політики на економічне зростання в державі міститься у відновленні дієвості каналів трансмісійного механізму грошово-кредитної політики, який залежить від вибору монетарного устрою. Монетарна політика має бути спрямована на забезпечення фінансової стабільності шляхом поступового зниження темпів і рівня інфляції, досягнення високого рівня зайнятості, підтримання стабільності національної грошової одиниці, процентних ставок та фінансових ринків.

Таблиця 2.3

Аналіз фінансових результатів банківського сектору України за 2011-2017 рр., млн.грн. [43]

Показник	2011		2012		2013		2014		2015		2016		2017	
	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%
Доходи	142 778	100	150 449	100	168 888	100	210 201	100	199193	100	190 691	100	178235	100
процентні доходи	113 352	79,4	117 547	78,1	129 932	76,9	151 257	72,0	135 145	67,8	135 807	71,2	124041	69,6
комісійні доходи	18 473	12,9	21 161	14,1	24 974	14,8	28 276	13,4	28 414	14,3	31 362	16,4	37 116	20,8
результат від торговельних операцій	3 993	2,8	3 231	2,1	3 304	2,0	15 511	7,4	21 490	10,8	8 243	4,3	7 331	4,1
інші операційні доходи	5 726	4,0	5 798	3,9	5 112	3,0	10 093	4,8	9 567	4,8	9 605	5,0	7 329	4,1
інші доходи	622	0,5	1 053	0,7	2 404	1,4	2 165	1,0	2 729	1,4	3 946	2,1	1 348	0,8
повернення списаних активів	612	0,4	1 659	1,1	3 162	1,9	2 899	1,4	1 848	0,9	1 728	0,9	1 070	0,6
Витрати	150 486	100	145 550	100	167 452	100	263 167	100	265793	100	350 078	100	202595	100
процентні витрати	59 506	39,6	68204	46,8	80 881	48,3	97 171	36,9	96 079	36,1	91 638	26,2	70 966	35,0
комісійні витрати	3 072	2,0	3080	2,1	3 975	2,4	4 889	1,9	5 846	2,2	7 182	2,1	9 649	4,8
інші операційні витрати	15 861	10,5	13199	9,1	12 319	7,3	15 579	5,9	12 991	4,9	10 920	3,1	11 422	5,6
загальні адміністративні витрати	34 327	22,8	37265	25,6	40 672	24,3	44 614	17,0	36 742	13,8	39 356	11,2	44 189	21,8
інші витрати	-										3 089	0,9	14 400	7,1
відрахування в резерви	36 508	24,3	23 423	16,1	27 975	16,7	103 297	39,3	114 541	43,1	198 310	56,6	48 676	24,0
податок на прибуток	1 212	0,8	379	0,3	1 630	1,0	-2 383	-1,0	-406	-0,1	-418	-0,1	3 293	1,6
Результат діяльності	-7 708	-	4 899	-	1 436		-52 966		-66600		-159 388		-24 360	
Рентабельність активів, %	-0.76	-	0.45	-	0.12		-4.07		-5,46		-12,6		-1,94	
Рентабельність капіталу, %	-5.27	-	3.03	-	0.81		-30.46		-51,91		-116,74		-15,96	

Джерело: розроблено за даними [52]

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

3.1. Моделі реорганізації системи державного регулювання фінансового ринку України в контексті євроінтеграційних процесів

Моделі реорганізації системи регулювання пропонується різні (Додаток Б, табл.Б.1). [19]

Загалом для України виділяють чотири можливі моделі реорганізації, які були наведені вище. Різні дослідники пропонують та розглядають різноманітні шляхи реорганізації та їх упровадження на практиці.

Так, наприклад, формулюється характеристика сутності та особливостей запровадження кожної з моделей [14]:

а) подальша розбудова існуючих регуляторів. Вона потребує внесення змін і доповнень до Закону України «Про Національний банк України» стосовно порядку призначення та звільнення з посади члена Правління НБУ, відповідального за банківське регулювання. Також прийняття окремих законів про НКЦПФР та Нацкомфінпослуг щодо:

- визначення їх державними органами з особливим статусом, що не належать до системи центральних органів виконавчої влади;
- порядку призначення та звільнення керівника (голови) комісії;
- запровадження механізмів підзвітності перед ВРУ та урядом.
- законодавче забезпечення прозорості у діяльності регуляторів, насамперед, через розроблення загальної Стратегії комунікації та її реалізації;

б) створення окремого мегарегулятора. Ця модель потребує ухвалення рішення про створення мегарегулятора з покладанням на нього функцій щодо здійснення регулювання та нагляду за банківськими, небанківськими

фінансовими установами та ринком цінних паперів; внесення змін і доповнень до законодавства щодо:

- визначення особливого статусу, основних завдань, повноважень новоствореного мегарегулятора;

- визначення джерел фінансування мегарегулятора;

- порядку призначення та звільнення з посади керівника мегарегулятора;

- запровадження ефективних механізмів підзвітності перед Верховною Радою України та урядом.

- законодавче забезпечення прозорості у діяльності регуляторів, насамперед, через розроблення загальної Стратегії комунікації;

- в) створення мегарегулятора при Національному банку України. Необхідно внесення змін до Закону України «Про НБУ» щодо:

- розширення переліку функцій НБУ як мегарегулятора фінансового сектора;

- визначення основних завдань, повноважень та відповідальності мегарегулятора фінансового сектора;

- посилення незалежності НБУ шляхом визначення порядку призначення та звільнення з посади члена Правління НБУ, відповідального за банківське регулювання та нагляд;

- запровадження механізмів підзвітності перед ВРУ та урядом;

- г) запровадження діяльності двох окремих органів регулювання та нагляду, або модель «twin peaks».

Зупинимось на деяких пропозиціях, які висвітлюються в літературі [17]:

- а) делегувати функції регулювання та нагляду НБУ, тим самим зміцнити його позиції як регулятора ринку (у Верховній Раді зареєстрований законопроект ще з 2014 року; його завдання: проведення макропруденційної політики, аналізу діяльності учасників ринку та виявлення ризиків фінансової стабільності банківських і парабанківських посередників; запобігання

банкрутству; законодавчо встановлений порядок виводу з ринків окремих учасників (і не тільки збанкрутілих));

б) об'єднати НКЦПФР і Нацкомфінпослуг в один орган, відповідальний за встановлення правил та здійснення нагляду за діяльністю фінансових посередників на ринку капіталів, захист прав інвесторів, споживачів фінансових послуг, створення умов конкуренції.

Ефективність роботи нової системи регулювання може бути перевірена за одним важливим критерієм: чи буде ринок капіталів функціонувати у спекулятивній моделі або у моделі фінансового забезпечення зростання і модернізації економіки, тобто у своїй класичній функції трансформації заощаджень в інвестиції.

Залежатиме ця ефективність від чіткого уявлення завдань, принципів діяльності, повноважень регулюючих органів з урахуванням міжнародного досвіду і досвіду власних помилок у попередні роки.

Як було зазначено вище, можливим варіантами реформування системи регулювання та нагляду в Україні є:

а) подальша розбудова існуючих регуляторів (Національний банк України; НКЦПФР; Нацкомфінпослуг) шляхом посилення їх незалежності;

б) створення окремого мегарегулятора;

в) створення мегарегулятора при Національному банку України;

г) запровадження діяльності двох окремих органів регулювання.

Кожен з цих варіантів передбачає підвищення рівня незалежності органів регулювання та нагляду, тобто в кінцевому підсумку підвищення ефективності регулювання та нагляду за фінансовим сектором загалом.

Однак різною є «ціна питання», тобто різними є заходи, яких необхідно вжити в рамках того чи іншого варіанта.

Аргументи критики різних моделей дають змогу виділити переваги та недоліки кожної з них (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Переваги та недоліки існуючих моделей реорганізації системи
регулювання та нагляду в Україні [30]**

Модель	Переваги	Недоліки
1	2	3
Створення окремого мегарегулятора	<ul style="list-style-type: none"> - закріплення відповідальності за розроблення політики фінансового сектора; - запровадження консолідованого нагляду за фінансовими установами ; - створення єдиної бази даних фінансових установ; - спрощення (уніфікація) та зменшення обсягів звітності; - більш ефективне використання ресурсів (фінансових, людських); - вироблення уніфікованого підходу до регулювання та нагляду за фінансовими установами 	<ul style="list-style-type: none"> - ризик перетворення мегарегулятора на «бюрократичну машину»; - збільшення навантаження на Державний бюджет щодо фінансування розроблення законодавства та організаційних змін; - ризик перехідного періоду, насамперед, для банків; - збільшення навантаження на Державний бюджет на утримання регулятора; - відсутність макропруденційного нагляду; - низький рівень захисту прав інвесторів і споживачів фінансових послуг
Створення мегарегулятора при НБУ	<ul style="list-style-type: none"> - закріплення відповідальності за розроблення політики фінансового сектора; - відсутність ризику перехідного періоду для банківського сектору; - запровадження консолідованого нагляду за фінансовими установами; - створення єдиної бази даних фінансових установ на основі програмно-технічних засобів НБУ; - спрощення (уніфікація) та зменшення обсягів звітності; - вироблення уніфікованого підходу до регулювання та нагляду за фінансовими установами; - здійснення макропруденційного нагляду; - більш ефективне використання ресурсів (фінансових, людських); - підвищення професійного рівня співробітників регуляторного органу та фінансових установ на базі навчальних закладів НБУ 	<ul style="list-style-type: none"> - ризик перехідного періоду для небанківського сектора; - ризик перетворення мегарегулятора у «бюрократичну машину»; - ризик виникнення хибного уявлення щодо надання Національним банком України рефінансування небанківським фінансовим установами; - збільшення навантаження на Державний бюджет на утримання регулятора; - низький рівень захисту прав інвесторів і споживачів фінансових послуг
Розбудова існуючих регуляторів	<ul style="list-style-type: none"> - відсутність змін у нормативно-правовій базі в частині перерозподілу повноважень 	<ul style="list-style-type: none"> - труднощі запровадження консолідованого нагляду;

Продовж. табл.3.1

1	2	3
Подальша розбудова існуючих регуляторів	<ul style="list-style-type: none"> - відсутність необхідності фінансування змін в організаційній структурі органів регулювання та нагляду; - відсутність ризику перехідного періоду. 	<ul style="list-style-type: none"> - низький рівень координації дій органів регулювання та нагляду; - збільшення навантаження на Державний бюджет; - відсутність єдиної бази даних фінансових установ; - відсутність уніфікованого підходу до регулювання та нагляду за фінансовими установами; - низький рівень захисту прав інвесторів і споживачів фінансових послуг; -- відсутність макропруденційного нагляду
Запровадження діяльності двох окремих органів регулювання та нагляду («twin peaks»)	<ul style="list-style-type: none"> - закріплення відповідальності за розроблення політики фінансового сектора; - відсутність ризику перехідного періоду для банківського сектору - запровадження консолідованого нагляду за фінансовими установами; - створення єдиної бази даних фінансових установ на основі програмно-технічних засобів НБУ; - спрощення (уніфікація) та зменшення обсягів звітності; - вироблення уніфікованого підходу до регулювання та нагляду за фінансовими установами; - здійснення макропруденційного нагляду; - більш ефективне використання ресурсів: фінансових, людських; - підвищення професійного рівня співробітників регуляторного органу та фінансових установ на базі навчальних закладів НБУ; - підвищення рівня захисту прав інвесторів і споживачів послуг 	<ul style="list-style-type: none"> - ризик перехідного періоду для небанківського сектора; - ризик координації дій органів регулювання та нагляду; - збільшення навантаження на Державний бюджет на утримання регулятора

Чинна система регулювання фінансового ринку не здатна подолати його ризику через: недостатній ступінь незалежності окремих органів регулювання і нагляду за діяльністю фінансових установ; відсутність єдиної концепції регулювання окремих сегментів фінансового ринку; недосконалість механізму прийняття термінових антикризових рішень; недостатній рівень координації заходів з боку окремих регуляторів.

Для формування ризик-орієнтованої системи регулювання фінансового ринку України необхідно реалізувати відповідну програму, що включатиме:

— прогноз щодо накопичення системних ризиків за різних варіантів фінансово-кредитної політики;

— план заходів держави щодо мінімізації системних ризиків, а також оперативних дій у разі настання кризи;

— програму реструктуризації та розвитку фінансового ринку з метою;

— систему заходів, спрямованих на управління ризиками (зокрема, підвищення капіталізації фінансового ринку та окремих його учасників);

— план створення системи моніторингу і оцінки системного ризику, покликаної визначати і оцінювати імовірність накопичення високоризикових короткострокових зобов'язань, критичне зниження ліквідності у банківській системі, здатність регуляторів реалізовувати запобіжні заходи для недопущення настання кризової ситуації;

— послідовність реалізації рекомендацій „найкращих” міжнародних практик і стандартів, розвиток програм інформаційного обміну між вітчизняними і закордонними фінансовими регуляторами, створення системи ризик-менеджменту для попередження і послаблення майбутніх криз;

— напрями вдосконалення інституційної структури регулювання фінансового ринку (зокрема, розгляд можливостей формування мегарегулятора або робочої групи, створення системи контролю за виконанням пруденційних заходів). Впровадження ризик-орієнтованої системи регулювання фінансового ринку має відбуватись узгоджено і у комплексі з такими важелями регулювання фінансового ринку, як монетарні та фіскальні. Для розв'язання цього завдання у роботі було вдосконалено структурування сукупності пруденційних інструментів: зокрема, крім макро- і мікропруденційних інструментів, рекомендовано включити ті макроекономічні заходи, що формують сприятливе середовище для безпечного функціонування фінансового ринку, а тому по суті є пруденційними інструментами „ex ante”.

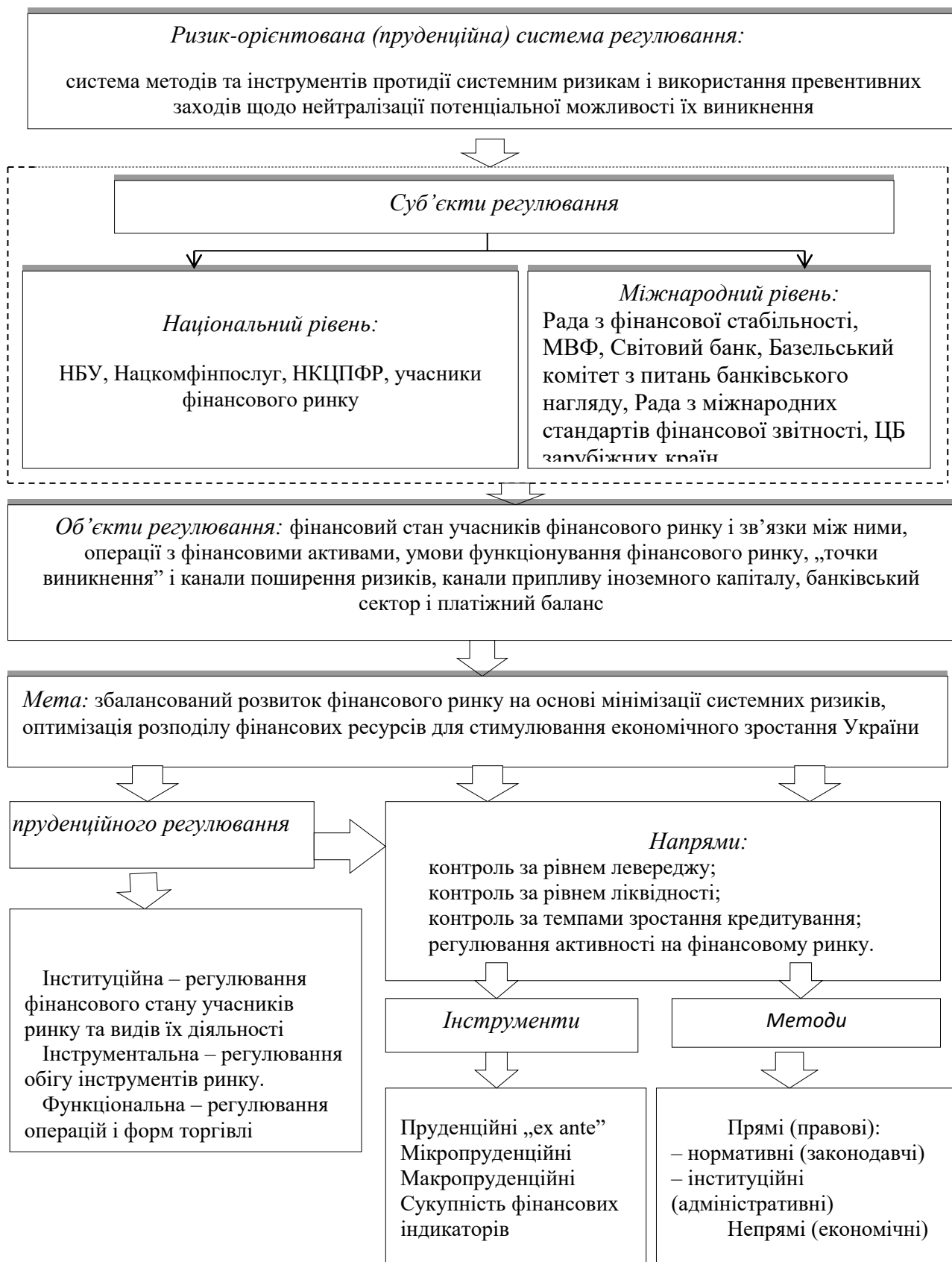

Рис. 3.1 Структурна схема ризик-орієнтованої системи державного регулювання фінансового ринку України[19]

Науково обґрунтований і методично виважений підхід до формування ризик-орієнтованої системи регулювання наведений на рис. 3.2.

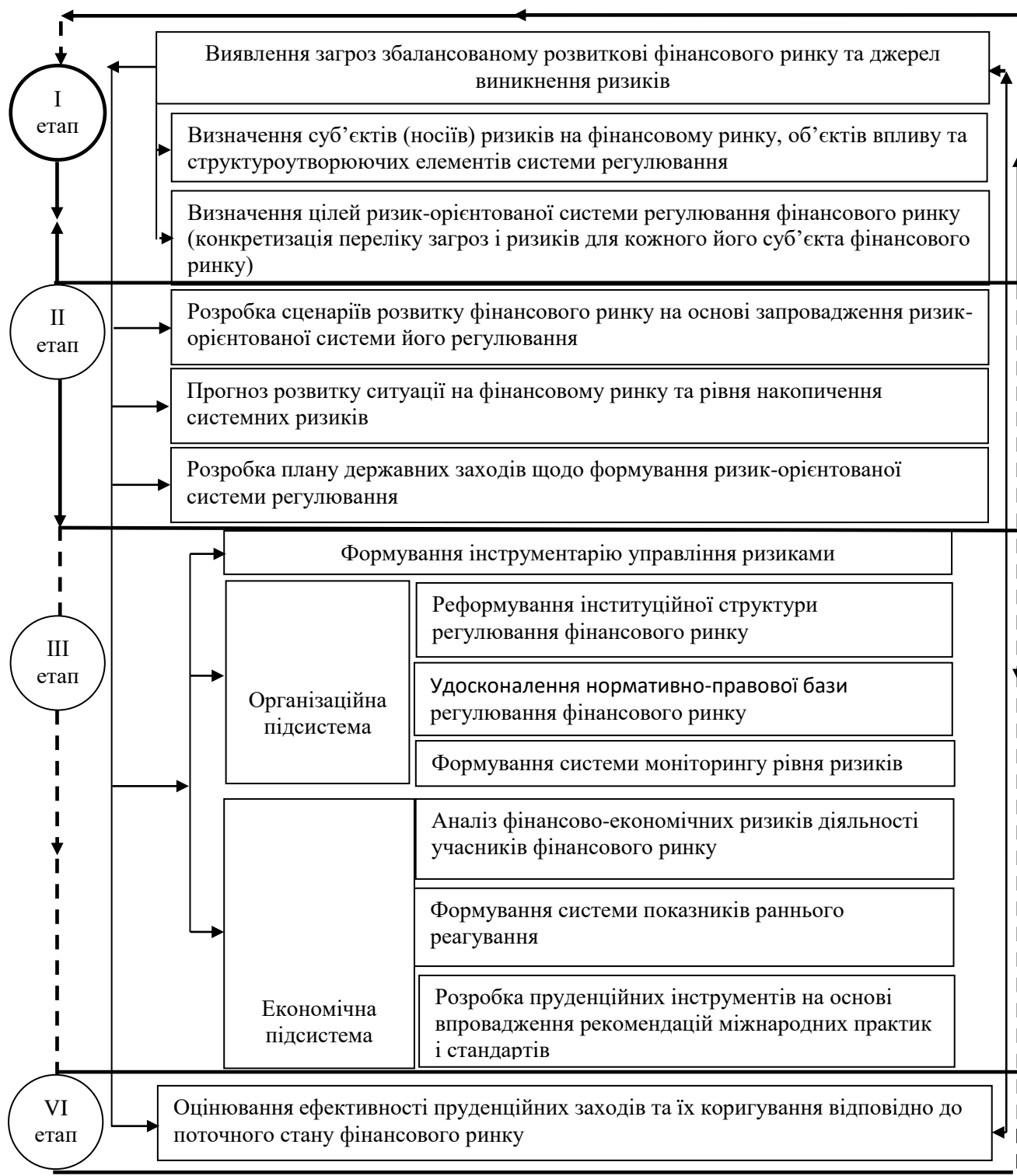

Рис. 3.2 Етапи формування ризик-орієнтованої системи регулювання фінансового ринку України[19]

Системним характером ризиків і пруденційних заходів щодо їх регулювання визначається необхідність рекомендації формувати мегарегулятор фінансового ринку.

Проведений аналіз точок зору на моделі формування мегарегулятора дав підстави вважати за доцільне створення мегарегулятора в Україні спочатку на базі департаменту НБУ або у формі групи, що виконуватиме основні функції такого мегарегулятора.

Основними завданнями цієї групи мають стати підготовка пропозицій про ключові напрямки розвитку вітчизняного фінансового ринку, щодо підвищення довіри до нього, захисту прав інвесторів і споживачів фінансових послуг, ефективної інтеграції фінансового ринку України у світовий фінансовий простір, а також узгодження стратегій розвитку і планів заходів окремих секторів цього ринку.

Функціонування ризик-орієнтованої системи регулювання фінансового ринку на засадах створення мегарегулятора дозволить якнайповніше реалізувати її цілі та функції, охопити пруденційними інструментами усі сегменти цього ринку, забезпечити координованість пруденційних заходів із заходами інших політик.

Важливою складовою ризик-орієнтованої системи регулювання фінансового ринку є сукупність індикаторів фінансової стабільності. У такому контексті в роботі удосконалено розрахунок індексу фінансової стабільності банківської системи (ІФСБС). За рахунок врахування рівня ліквідності банків, рівня капіталізації (показник адекватності капіталу), частки проблемних активів, валютного ризику та фінансової стійкості банків, що залежить від дохідності активів (3.1). [19]

$$\text{ІФСБС} = 0,3 \times (\text{Л} - \text{Р}) - 0,15 \times \text{ПК} - 0,20 \times (\text{ВР}) + 0,15 \times (\text{РА}) + 0,20 \times (\text{АК}), \quad (3.1)$$

де: L – спроможність банківської системи відповідати за своїми зобов'язаннями, що визначається як співвідношення ліквідних активів і короткострокових зобов'язань;

P – гострота потреби банківської системи у підтримці ліквідності з боку центрального банку; розраховується як питома вага позик рефінансування НБУ у загальному обсязі залишків по депозитах у банківській системі;

PK – частка проблемних кредитів у загальному обсязі активів;

VR – валютний ризик, що визначається як відношення чистої відкритої валютної позиції до регулятивного капіталу, в свою чергу, чиста валютна позиція розраховується як різниця між сукупними валютними активами та сукупними валютними зобов'язаннями;

RA – рентабельність активів, яка розраховується як відношення чистих прибутків (втрат) до загальних втрат банківської системи;

AK – показник адекватності капіталу, що розраховується як відношення капіталу до ризик зважених активів.

Для зважування складових ІФСБС запропоновано використовувати вагові коефіцієнти, значення яких визначено на основі експертних оцінок та побудові трендових залежностей. Криза 2014–2015 р. засвідчила, що найбільш загрозливими ризиками є ризики ліквідності та валютні ризики, тому їх вагові коефіцієнти становлять 0,3 та 0,2. Інші вагові коефіцієнти визначені за залишковим принципом. Оскільки значна частка проблемних кредитів, валютні ризики і ризики ліквідності, що обумовлюють гостроту потреби банків у рефінансуванні, негативно впливають на фінансову стабільність банківської системи, а достатній обсяг ліквідних активів, їх висока рентабельність і велике значення адекватності капіталу – позитивно, в процесі розрахунку ІФСБС зазначені показники враховуються з різним знаком для підкреслення різноспрямованості їх впливу. [6]

Розрахунок ІФСБС для України засвідчив, що після кризи 2008 рр. у 2011–2017 рр. стійкість банківської системи зросла та знаходилася на достатньо високому рівні (табл.3.2).

Таблиця 3.2

Розрахунок індексу фінансової стабільності банківської системи

Показник	Нормативне значення	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ризики ліквідності (Р)	До 5,0%	1,04	44,91	16,66	1,24	5,40	16,60	6,59
Показник адекватності капіталу (АК)	Не менше 10,0%	13,92	14,01	18,08	20,83	18,90	18,06	17,55
Частка проблемних кредитів від загального обсягу активів (ПК)	До 5%	1,30	2,27	9,35	11,24	9,61	8,89	8,33
Рівень ліквідності банків(Л)	Не менше 60%	39,93	32,99	35,88	91,19	94,73	90,28	88,27
Рентабельність активів (РА)	Не менше 1,0	1,50	1,03	-4,38	-1,45	-0,76	0,45	0,22
Валютний ризик (ВР)	До 10,0%	13,38	33,10	28,51	21,61	8,41	2,5	9,01
ІФСБС (розраховано за формулою 3.1 і нормативними значеннями показників)	Не менше 15,90	11,81	-7,58	1,62	24,93	27,34	23,95	25,0

Джерело: Розраховано за даними НБУ.

Фінансово стабільною є банківська система, у якої ліквідність, адекватність капіталу та рентабельність активів знаходяться на рівні, який дозволяє розраховуватися за своїми зобов'язаннями, насамперед валютними, та витримати наявність проблемних кредитів.

Під час здійснення моніторингу фінансової стабільності банківської системи слід розглядати критерії контролю за процесом фінансової нестабільності. Це зумовлює різні методології оцінювання та прогнозування:

— для показників грошової стабільності (темлів інфляції) – це розробка перспективного планового показника (кількісний орієнтир чи діапазон);

— для оцінки фінансової стабільності – це прогноз, який базується на різних варіантах моделювання, стрес-тестування, експертних оцінках.

Фінансова стабільність банківської системи – це стан, що характеризується такими ознаками:

— банківська система ефективно і безперервно сприяє міжчасовому руху ресурсів;

— майбутні ризики визначаються та оцінюються з прийнятною

точністю за умов відносно успішного управління ними;

— банківська система здатна спокійно адсорбувати несподівані події і шоки фінансової системи та реальної економіки.

Таким чином, до основних ознак фінансової стабільності банківської системи слід віднести: комплекс заходів із забезпечення її фінансової стійкості й ефективності; наявність механізму та інструментарію впливу центрального банку на характер і величини ризиків у банківській сфері, прогресивної системи управління ризиками та їх мінімізації (пруденційні вимоги Базеля II, Базеля III); зростання обсягів банківського бізнесу й активізацію конкурентної боротьби; капіталізацію банківської системи. Отже, розглядаючи фінансову стабільність банківської системи, треба враховувати її ознаки, що ініціюються як з боку регулятора, так і з боку самих банків. На наш погляд, комплексне оцінювання банківської системи передбачає розробку методичного підходу до визначення узагальненого індикатора фінансової стабільності на основі груп показників. До таких груп можна віднести показники:

– достатності капіталу банківської системи (норматив адекватності регулятивного капіталу (H2), норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу і зобов'язань (H3-1), коефіцієнт надійності, коефіцієнт фінансового важеля, коефіцієнт мультиплікатора капіталу);

– ліквідності (коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт співвідношення позик і депозитів, коефіцієнт співвідношення ліквідних та загальних активів);

– ділової активності (коефіцієнт активності отримання позикових і залучених коштів, коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитному портфелі, коефіцієнт загальної активності інвестицій у цінні папери і пайову участь, коефіцієнт кредитної активності інвестицій у кредитний портфель);

– ефективності діяльності (рентабельність активів, рентабельність капіталу, чиста процентна маржа, чистий спред, доходи, витрати, результати діяльності);

– конкурентоспроможності і концентрації на ринку банківських послуг (індекс Херфіндаля-Хіршмана, індекс концентрації, індекс Лернера, індекс Резенблюта, індекс Джині).

З огляду на зазначене вище, механізм забезпечення фінансової стабільності банківської системи України можна подати у вигляді схеми на рис.3.3.

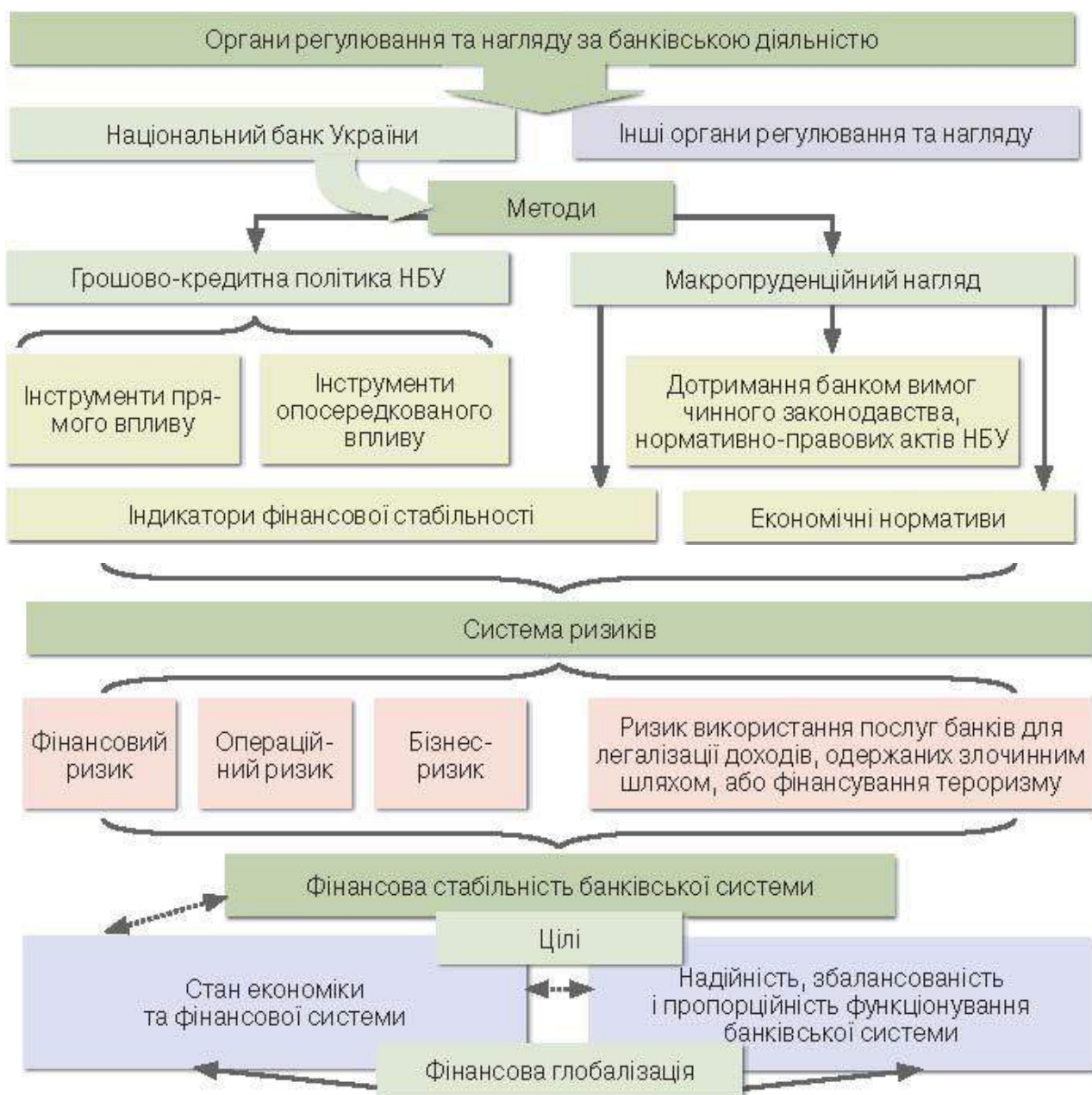

Рис.3.3 Механізм забезпечення фінансової стабільності банків України[25]

Дослідження динаміки показників дає можливість ухвалювати рішення щодо регулювання банківської діяльності, прогнозувати та нівелювати вплив негативних чинників. Алгоритм розрахунку індикатора фінансової стабільності банківської системи включає три етапи:

- 1) розрахунок проміжних індикаторів діяльності банків за групами показників;
- 2) знаходження середньозважених оцінок груп показників банківської діяльності на основі методу аналізу ієрархій;
- 3) розрахунок індикатора фінансової стабільності банків (рис.3.4).

Рис. 3.4 Алгоритм розрахунку індикатора фінансової стабільності[25]

Визначення індикаторів фінансової стабільності банківської системи є узагальненням рекомендацій МВФ щодо складання та використання таких індексів.

Але можливе виокремлення головного або індикативного показника (прибутковості, адекватності капіталу, поточної та загальної ліквідності, структури активів, зобов'язань, капіталу).

На основі розрахунків, отриманих на I і II етапах виконання алгоритму, будемо відповідну матрицю порівняльних вагових балів (рис.3.5).

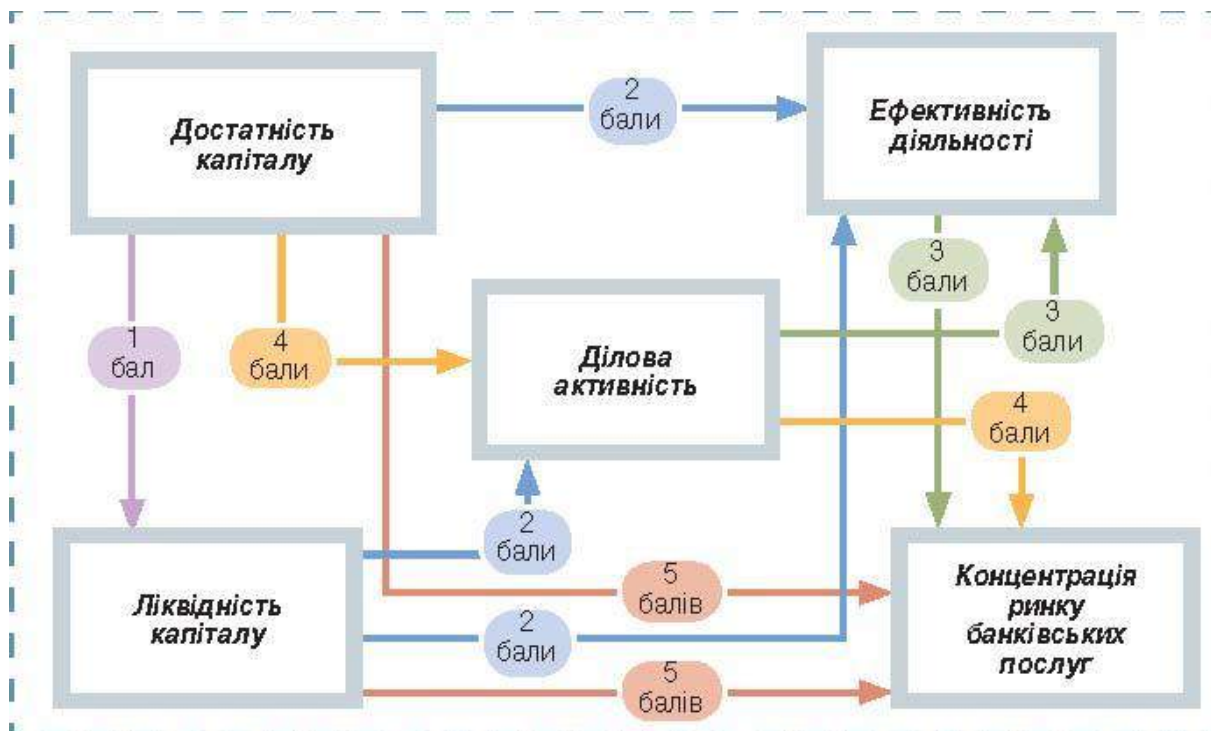

Рис.3.5 Експертні попарні пріоритети індикаторів фінансової стабільності банківської системи [25].

Примітка. Стрілка на схемі – це експертна оцінка в балах переваги однієї групи показників над іншою

Динаміка індикатора фінансової стабільності подано на рис.3.6.

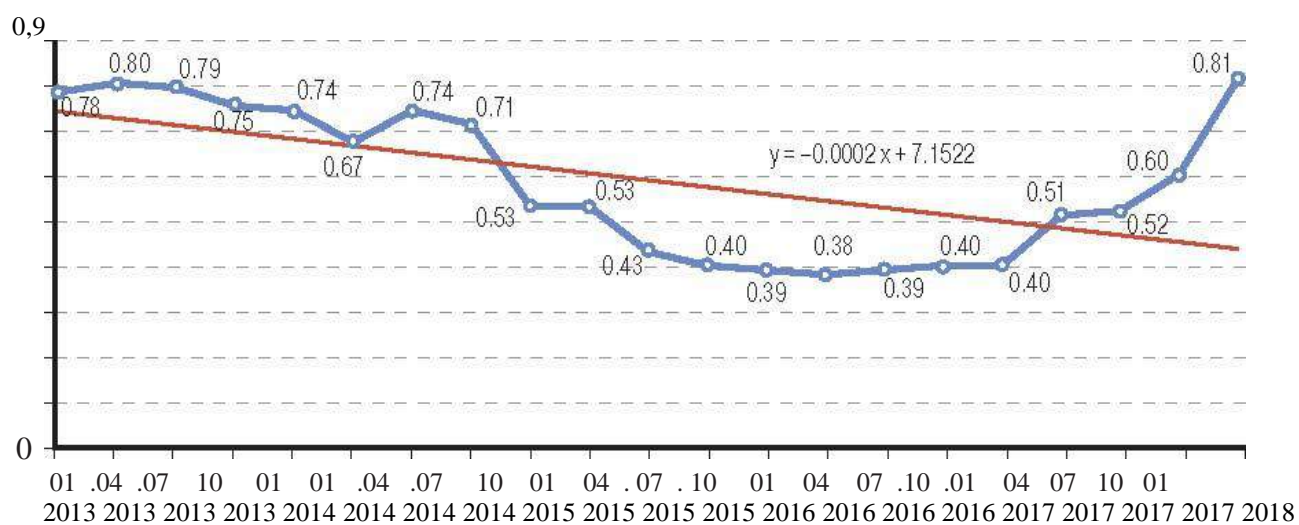

Рис. 3.6 Динаміка індикатора фінансової стабільності банківської системи за період від 01.01.2013 р. до 01.01.2018 р. [25]

На основі згрупованих нормалізованих значень показників діяльності банків та випадкового вагового вектора усереднених бальних оцінок кожної групи розраховано індикатор фінансової стабільності банківської системи.

Динаміка щоквартальних значень загального індикатора фінансової стабільності та проміжних індикаторів банківської діяльності, розрахованих за групами показників за період від 01.01.2015 р. до 01.01.2018 р., подана в табл.3.3.

Таблиця 3.3

Динаміка значень проміжних індикаторів банківської діяльності та загального індикатора фінансової стабільності банківської системи за період від 01.01.2015 р. до 01.01.2018 р. [52]

Проміжні індикатори банківської діяльності					Загальний індикатор фінансової стабільності
Достатності капіталу	Ліквідності	Ділової активності	Ефективності діяльності	Концентрації на ринку банківських послуг	
0,973744	0,67135	0,513136	0,668134	0,972153	0,776072065
0,922269	0,755256	0,573312	0,740304	0,983729	0,800453486
0,894717	0,755323	0,585481	0,642379	0,964983	0,785126839
0,846567	0,727862	0,556757	0,590835	0,982034	0,752285041
0,63633	0,862881	0,730964	0,478918	0,901003	0,73751123
0,522425	0,617641	0,909736	0,806849	0,900358	0,674253303
0,571203	0,809217	0,90711	0,720529	0,826446	0,739042545
0,342324	0,984324	0,906044	0,697112	0,812958	0,708972058
0,356382	0,390501	0,87572	0,869942	0,77982	0,531773431
0,500531	0,379978	0,710981	0,589925	0,736623	0,52817244
0,383783	0,288672	0,543068	0,629027	0,694333	0,425902109
0,390818	0,304612	0,455256	0,50276	0,620972	0,402905218
0,452773	0,270781	0,367113	0,48427	0,549554	0,390989857
0,450322	0,264121	0,395352	0,370779	0,467991	0,379185017
0,456483	0,31276	0,314932	0,525905	0,47106	0,3916677326
0,466615	0,310946	0,300535	0,540784	0,503624	0,395762168
0,480326	0,335467	0,255191	0,559549	0,539426	0,404119751
0,515602	0,38493	0,666368	0,867077	0,38494	0,514406975
0,523963	0,37134	0,725496	0,814842	0,369943	0,519538492
0,550621	0,360431	0,878918	0,861041	0,87482	0,599870851
0,241683	1,062208	0,551457	0,928982	0,650059	0,80840800

В умовах кризи саме фінансова стабільність банків зазнала найбільшого удару.

Основним методичним підходом до забезпечення фінансової стабільності банківської системи має бути макропруденційний нагляд на базі моніторингу факторів, які чинять прямий та непрямий вплив на фінансову стабільність, виявлення передумов уразливості банківської системи до системних ризиків, ранньої діагностики системної нестабільності у фінансовій сфері економіки.

Динаміка розрахованого індикатора фінансової стабільності банківської системи повністю підтверджує циклічний розвиток банківської системи з урахуванням періодів кризи.

Запропонований методичний підхід до розрахунку індикатора фінансової стабільності дає змогу проводити комплексний аналіз розвитку банківської системи, своєчасно реагувати на проблеми, що виникають у разі зниження показників індикатора.

До основних заходів слід віднести: подолання негативних тенденцій у реальному секторі економіки для поліпшення платоспроможності потенційних клієнтів банків; переорієнтацію грошово-кредитної політики НБУ на модель стимулювання економічного зростання; розробку та вдосконалення методології аналізу стабільності банків на макрорівні, тобто розвиток банківського регулювання та нагляду на макрорівні (загальнонаціональному та міжнародному); вдосконалення аналізу та оцінки взаємного впливу мікро- та макрочинників на діяльність банків.

Стабільність банківської системи характеризується надійністю, збалансованістю та пропорційністю функціонування її структурних елементів, здатністю зберігати стійку рівновагу та надійність протягом тривалого часу.

На наш погляд, наведене визначення є досить повним, але не можна погодитися з тим, що “стабільність” доцільно розглядати на макрорівні, а “стійкість” – на макрорівні.

Забезпеченню фінансової стійкості приділяється значна увага як на рівні світового фінансового ринку, національних банківських систем, так і на рівні окремих банків, зокрема – системоутворюючих.

3.2. Удосконалення механізму оцінки регуляторної діяльності держави на базі передового міжнародного досвіду

В умовах політико-економічної кризи в Україні першочерговим завданням держави стає відновлення макроекономічної стабільності, оздоровлення фінансового сектора та забезпечення збалансованого розвитку фінансового ринку.

Про обмеженість механізмів саморегулювання фінансового ринку в умовах значної турбулентності та асиметрії інформації неодноразово наголошувалося як науковцями, так і на рівні міжурядових об'єднань та міжнародних фінансово-кредитних інституцій.

Якщо провідна роль держави як регулятора фінансового ринку вже сьогодні не викликає сумнівів, то вектори та інструментарій її діяльності як покупця, продавця та посередника на цьому ринку все ще залишаються об'єктом дискусій. Все це обумовлює необхідність узгодження інтересів держави при виконанні комплексу функцій на фінансовому ринку, формування науково обґрунтованої стратегії її діяльності на ньому та системного оцінювання можливостей та результатів реалізації цієї стратегії.

Як свідчить практика країн з розвиненою ринковою економікою, для успішного функціонування економічної та соціальної сфер фінансовий ринок є необхідним середовищем. Виникнення його було результатом потреби в додатковому способі мобілізації коштів для фінансового забезпечення економічного розвитку.

Досконалий фінансовий ринок – це такий ринок, який своєчасно і точно відображає попит і пропозицію фінансових ресурсів та допомагає звести постачальників і споживачів грошей і капіталу одне з одним з мінімальними витратами за допомогою посередників. Окрім того, фінансовий ринок є свого роду фінансовим барометром держави. Він працює ефективно тоді, коли в державі низькі темпи інфляції, стабільна нормативно-правова база,

сприятливий політичний клімат, певний баланс інтересів у суспільстві та в цілому економіка розвивається успішно. Ці умови часто порушуються навіть у економічно розвинених державах, тому на фінансових ринках досить часто трапляються кризи, що спричиняє більш радикальний та економічно невиправданий розподіл фінансових ресурсів всередині країн та в міжнародному масштабі [6].

Узагальнення наукової думки щодо визначення сутності фінансового ринку свідчить, що найбільш усталеним є його трактування як сукупності економічних відносин з приводу розподілу і перерозподілу тимчасово вільних фінансових ресурсів між домогосподарствами, суб'єктами господарювання та державою через систему фінансових інститутів на основі взаємодії попиту і пропозиції.

Хронологія економічних шкіл та напрямів, які досліджували питання ролі держави в економіці та на фінансовому ринку і розробляли практичні рекомендації щодо механізмів її діяльності, представлена в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Хронологія економічних шкіл та напрямків, які розглядали роль держави на фінансовому ринку [24]

Школа (напрямок)	Хронологічні межі	Найвідоміші представники
Меркантилізм	XV–XVII ст.	В. Стаффорд, Г. Скаруффі, Т. Мен, А. Серра, А. Монкретьєн
Класична школа економіки	XVII – поч. XIX ст.	В. Петті, П. Буагільбер, А. Сміт, Т. Мальтус, Д. Рікардо, Ж. Сей, Дж. Мілль
Економічний романтизм	XVIII – I пол. XIX ст.	С. Сісмонді, П. Прудон
Німецька історична школа	XIX ст.	Ф. Ліст, К. Бюхер, Г. Шмоллер, В. Зомбарт, В. Рошер
Марксизм	сер. XIX – XX ст.	К. Маркс, Ф. Енгельс, В. Ленін
Маржиналізм	кін. XIX ст.	К. Менгер, Ф. Візер, У. Джевонс, Л. Вальрас, В. Джевонс
Неокласична школа	кін. XIX – поч. XX ст., відродження з 70-х рр. XX ст.	А. Маршалл, А. Пігу, Л. Мізес, Ф. Хайек, М. Фрідмен, А. Лаффер, Дж. Гілдер, Ф. Кейган
Кейнсіанство	з 30-х рр. XX ст.	Дж. Кейнс, Ф. Перру, Р. Харрод, Є. Домар, Е. Хансен, С. Харріс
Кейнсіансько-неокласичний синтез	з II пол. XX ст.	К. Макконел, С. Брю, Д. Хікс, Дж. Б'юкенен, П. Самуельсон, Ф. Модільяні

Існування фінансового ринку має об'єктивні передумови, а саме неспівпадіння потреби у фінансових ресурсах певного суб'єкта ринкових відносин із наявними джерелами фінансування. У загальному вигляді фінансовий ринок – це відображення попиту і пропозиції фінансових ресурсів. Він не лише забезпечує обмін тимчасово вільних коштів на фінансові активи, а й обслуговує ринки товарів і послуг, формує товарно-грошові відносини в різних аспектах їх прояву [24].

Аналіз наукових публікацій засвідчив, що в широкому розумінні державу можна трактувати як політико-територіальну організацію публічної влади, спрямовану на управління суспільними процесами, тоді як у більш вузькому розумінні – як систему органів, що здійснюють це управління.

Сучасна неокласична модель державної фінансової політики, що виникла у 70-х роках ХХ ст. в умовах кризи кейнсіанської моделі та критичного перегляду її теоретичних рекомендацій, ґрунтується на теоріях монетаризму і економіки пропозиції та передбачає:

- зовнішньоекономічне регулювання, орієнтоване на посилення відкритості економік та участь у світових інтеграційних процесах і засноване на гнучких валютних курсах;

- грошово-кредитне (антиінфляційне) регулювання, в основі якого контроль за обсягом грошової маси в обігу та недопущення неконтрольованої грошової емісії, тобто додержання «грошового» правила монетаризму про 3-5-відсотковий темп щорічного зростання грошової маси;

- ліберальна податкова політика, пов'язана зі зменшенням ставок оподаткування доходів фізичних та юридичних осіб з метою стимулювання приватної ініціативи та інвестування, необхідність яких емпірично доведена кривою А. Лаффера;

- обмежене втручання держави в діяльність фінансового ринку з метою бюджетне регулювання, основна мета якого – збалансування доходів і видатків бюджету, уникнення бюджетного дефіциту;

- лібералізація антимонопольного законодавства та приватизації.

Основні моделі державного регулювання фінансового ринку в сучасних економічних системах набувають певних модифікацій унаслідок дії таких причин: відродження тези історичного напрямку економічної думки про національну систему державного регулювання, у зв'язку з чим виокремлюються моделі державного регулювання фінансового ринку за національною ознакою; синтезування і взаємопроникнення багатьох протилежних теорій, зокрема щодо економічної ролі держави (кейнсіансько-неокласичний синтез, ліве кейнсіанство і марксизм, неокласична теорія економічного добробуту тощо); врахування в сучасній економічній науці поряд з усталеними неокласичними та кейнсіанськими підходами здобутків нової інституціональної теорії.

Сучасні західні дослідники, розглядаючи роль держави, виділяють такі її складові: пасивне регулювання (створення правил функціонування ринку), активне втручання та задоволення власних потреб. Так, американський економіст К. Слім описує спектр діяльності держави на фінансовому ринку за допомогою наступних формул [24]:

$$\begin{aligned} \text{Діяльність держави на фінансовому ринку} = & (\text{Регулювання} + \\ & + \text{Інтервенції})^1 + \text{Власні потреби}^2 \end{aligned} \quad (3.1)$$

де ¹ – у першу чергу;

² – у другу чергу

$$\begin{aligned} \text{Регулювання} = & \text{Діяльність фінансового посередника} + \text{Граничні ставки} \\ & + \text{Схема отримання доходу (Пасивні правила)} \end{aligned} \quad (3.2)$$

$$\begin{aligned} \text{Діяльність фінансового посередника} = & \text{Заощадження} + \text{Позики} + \\ & + \text{Хеджування ризиків} \end{aligned} \quad (3.3)$$

$$\text{Інтервенції} = \text{Звичайні} + \text{Виняткові (Активні правила)} \quad (3.4)$$

$$\text{Власні потреби} = \text{Внутрішній ринок}^1 + \text{Зовнішній ринок}^2 \quad (3.5)$$

Економічна практика свідчить, що ці питання мають більше політичний, ніж теоретичний характер. Часто буває так, що теорія економіки відображає бажання існуючого політичного режиму. Наприклад, якщо держава хоче допомогти корпораціям продавати більше продукції на міжнародному ринку, уряд буде «роздувати» національну валюту, щоб зробити продукцію виробників країни дешевшою в інших країнах. Не існує строгих економічних приписів щодо діяльності держави на фінансовому ринку, які б працювали для всіх країн, а кожна країна виробляє власну економічну політику, пов'язану з ідеологією, щоб урівноважити інтереси.

Розглядаючи роль держави на фінансовому ринку, дослідники намагаються вирішити такі питання: 1) якою має бути міра регулювання, нагляду і втручання держави у діяльність фінансового ринку, щоб забезпечувати найбільшу ефективність економіки в цілому; 2) якою мірою держава має використовувати фінансовий ринок для економічних потреб.

Держава найкращим чином задовольнить інтереси своїх громадян, залишаючись якомога більш нейтральною у своїх особистих відносинах з фінансовим ринком, але дуже впливовою у здійсненні регулювання і нагляду. Перебуваючи на відстані від ринків капіталу, держава не матиме прагнення до збагачення і слугуватиме не власним інтересам, а інтересам суспільства.

Узагальнення цих досліджень свідчить про існування двох полярних наукових точок зору: 1) задовольнити інтереси суспільства повною мірою можна лише тоді, коли держава є не учасником, а лише регулятором фінансового ринку; 2) формування нормативної бази для взаємодії учасників фінансового ринку та контроль за її дотриманням (пасивне регулювання) є першочерговим, але не єдиним завданням держави на фінансовому ринку [24] (рис. 3.7).

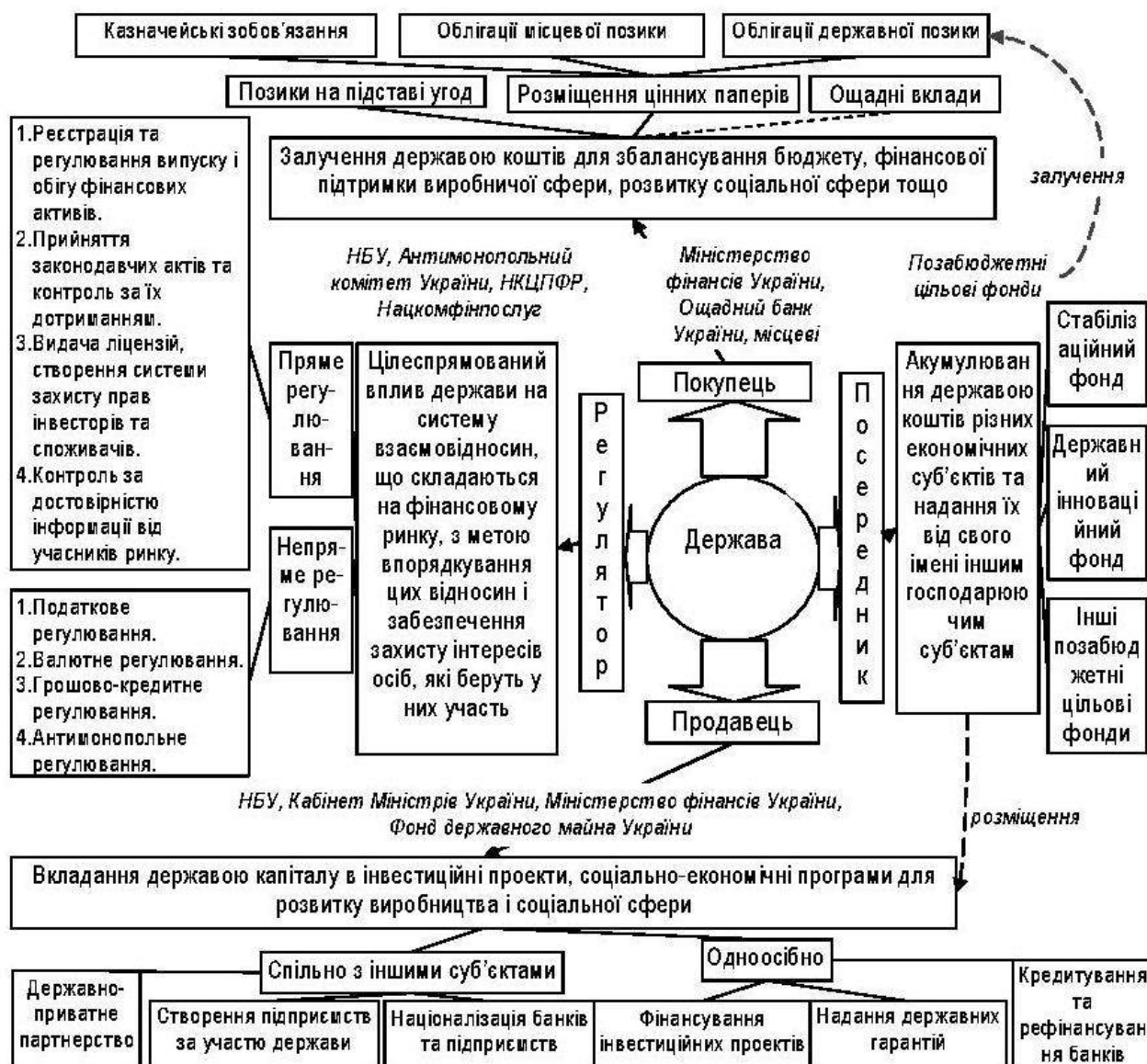

Рис.3.7 Функції держави на фінансовому ринку[24]

Вирішення цього завдання дає можливість державі реалізовувати заходи активного регулювання (інтервенції) та задовольняти власні потреби у додаткових фінансових ресурсах шляхом їх купівлі-продажу на внутрішньому та зовнішньому ринках. На нашу думку, сьогодні поряд з традиційними функціями держави на фінансовому ринку (як регулятора, покупця та продавця) слід розглядати ще і функцію фінансового посередника, ключовою ознакою якої слід вважати цільовий характер розміщення залучених коштів.

Традиційно науковці не розглядають державу у складі посередників фінансового ринку, тому механізми контролю регуляторів цього ринку за

діяльністю позабюджетних цільових фондів не передбачені (їх діяльність регулюється та контролюється безпосередньо Кабінетом Міністрів України). В той же час, за свою сутність діяльність цих фондів є різновидом фінансового посередництва, оскільки вони акумулюють кошти різних економічних суб'єктів та надають їх від імені держави іншим господарюючим суб'єктам.

Виходячи з цього, контроль за операціями акумулювання, розподілу і перерозподілу цими фондами фінансових потоків має знаходитися в тому числі – і у компетенції регуляторів фінансового ринку. На думку автора, розгляд держави як фінансового посередника додає системності розумінню механізму функціонування фінансового ринку в цілому.

Успішне функціонування фінансового ринку в ринкових умовах повинно ґрунтуватися на чітко розроблених засадах державного регулювання відносин, що виникають в межах даного ринку між його учасниками. Держава має визначати і контролювати правові основи таких відносин та встановлювати базові правила економічних стосунків учасників ринку. Для держави регулювання фінансового ринку і грошового обігу – одне з найскладніших і найважливіших завдань [20].

Державне регулювання фінансового ринку – це цілеспрямований вплив держави на систему взаємовідносин, що складаються на фінансовому ринку, з метою впорядкування цих відносин і забезпечення захисту інтересів осіб, які беруть у них участь.

Основними причинами, які обумовлюють необхідність державного регулювання, є наступні:

- на фінансовому ринку реалізуються національні інтереси держави – комплекс економічних пріоритетів розвитку країни;
- на ринку переплітаються інтереси різних учасників (держави, домогосподарств, суб'єктів господарювання), які можуть стати суперечливими і вимагають врівноваження;
- існує необхідність правового захисту інвесторів, головними з яких є

населення, що може забезпечити тільки держава.

Узагальнення наукової думки щодо дійсного розвитку фінансового ринку, що має безпосередній вплив на конкурентоспроможність економіки, засвідчило, що одним з головних факторів його забезпечення є якість державного регулювання фінансового ринку. Вона передбачає тобто здатність держави розробляти, впроваджувати та здійснювати контроль за дотриманням системи пруденційних норм і правил на даному ринку, ефективно управляти фінансовими ресурсами на ньому, дотримуватися ієрархії підпорядкування регулюючого органу більш загальним цілям і політиці виборних органів влади країни, підтримувати політичну незалежність регуляторів, транспарентність та прозорість їх діяльності тощо. Загалом, за рекомендаціями МВФ, всі критерії якості державного регулювання фінансового ринку мають бути згруповані за чотирма напрямками: незалежність, прозорість, відповідальність та цілісність.

Враховуючи багатоаспектність проявів якості державного регулювання фінансового ринку, виникають суттєві складнощі при формалізації критеріїв та розробці методичного інструментарію її кількісного вимірювання. Міжнародними організаціями розроблено значну кількість міжнародних стандартів, правил та принципів, що регламентують базові принципи функціонування національних ринків. З урахуванням цього, автором розроблено дворівневий підхід до оцінювання діяльності держави як регулятора фінансового ринку:

1) на першому рівні – розрахунок індивідуальних індикаторів (SCORE_j) дотримання в країні кожного з наступних міжнародних стандартів функціонування фінансового ринку [24]:

— «Загальних принципів захисту прав споживачів фінансових послуг», розроблених Організацією економічного співробітництва та розвитку;

— «Стандартів і процедур ринків цінних паперів», розроблених Групою 30;

— «Цілей та принципів регулювання ринків цінних паперів», розроблених Міжнародною організацією комісій з цінних паперів;

- «Основних принципів ефективного банківського нагляду», розроблених Базельським комітетом з банківського регулювання та нагляду;
- «Правил прозорості монетарної і фінансової політики», розроблених МВФ;
- «Стандартів нагляду за страховою діяльністю», розроблених Міжнародною асоціацією страхових нагляdiv.

Оцінювання запропоновано здійснювати за наступною шкалою: 0 балів – немає даних щодо дотримання стандарту в країні; 1 бал – стандарт повністю не дотримується; 2 бал – стандарт дотримується частково; 3 бали – стандарт дотримується в цілому; 4 бали – стандарт дотримується повністю;

2) на другому рівні – розрахунок інтегрального індексу якості державного регулювання фінансового ринку (QGR_{FM}), який узагальнює індивідуальні оцінки дотримання всіх міжнародних стандартів [24]:

$$QGR_{FM} = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^J SCORE_j = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n [0 * nc_i + 0,33 * pc_i + 0,66 * bc_i + fc_i] * 100, \quad (3.6)$$

де n – загальна кількість положень міжнародних стандартів, дотримання яких оцінюється;

j – порядковий номер стандарту;

J – загальна кількість стандартів, дотримання яких досліджується;

$SCORE_j$ – індикатор дотримання j -го стандарту;

i – положення j -го стандарту;

nc_i – кількість положень j -го стандарту, які в досліджуваній країні повністю не дотримуються;

pc_i – кількість положень j -го стандарту, які в досліджуваній країні дотримуються частково;

bc_i – кількість положень j -го стандарту, які в досліджуваній країні дотримуються в цілому;

fc_i – кількість положень j -го стандарту, які в досліджуваній країні повністю дотримуються.

В контексті оцінювання діяльності держави як регулятора фінансового ринку висунуто гіпотезу, що якість державного регулювання фінансового ринку суттєво впливає на стійкість його розвитку.

Цю гіпотезу можливо підтвердити шляхом встановлення наявності кореляційних зв'язків між індексом якості державного регулювання фінансового ринку та індикаторами стійкого розвитку окремих сегментів цього ринку: сегменту депозитних корпорацій, ринку цінних паперів, страхового ринку, сегменту інших небанківських фінансових установ.

Застосування дворівневого підходу до оцінювання якості державного регулювання фінансового ринку України свідчить, що в досліджуваній період 2015-2017 рр. найвищим серед ключових стандартів, правил, процедур і рекомендацій міжнародних організацій був рівень виконання стандартів регулювання ринків цінних паперів IOSCO; середнім – Правил прозорості монетарної і фінансової політики МВФ, Стандартів IAIS щодо регулювання страхової діяльності та Основних принципів ефективного банківського нагляду; найнижчим – Рекомендацій Групи 30 щодо стандартів ринків цінних паперів.

Розрахунок інтегрального індексу якості регулювання фінансового ринку свідчить, що в цілому діяльність регуляторів вітчизняного фінансового ринку відповідає вимогам міжнародних організацій, але динаміка імплементації в Україні найкращих світових практик регулювання фінансового ринку є доволі повільною.

Результати формують методичне підґрунтя для підвищення результативності заходів державного регулювання вітчизняного фінансового ринку, удосконалення державних програмних документів, що визначають стратегію його функціонування, механізмів діалектичного поєднання ринкових та адміністративних методів забезпечення його стійкого розвитку. Усе це в комплексі сприятиме зростанню конкурентоспроможності національної економіки[24].

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

В дипломній роботі розглядається тема: «Механізм державного регулювання фінансового ринку України». Практична реалізація якої передбачає наявність робочого місця в офісному приміщенні АТ «Райффайзен Банк Аваль».

Під час виконання дипломної роботи збирається, систематизується та опрацьовується великий об'єм теоретичного матеріалу, виконується його обробка за допомогою персонального комп'ютера.

Виконання трудових обов'язків в сфері фінансів неможливо без:

- обладнання, яке безпосередньо забезпечує робочий процес (комп'ютерна та різноманітна периферійна техніка при роботах в офісі)
- обладнання, яке підтримує комфортні умови праці (опалювальні прилади, кондиціонери, іонізатори повітря для забезпечення оптимальних параметрів мікроклімату в приміщеннях).

Аналіз потенційних небезпек.

До небезпек, які можуть спіткати працівників під час роботи в офісних приміщеннях можна віднести:

- Ураження електричним струмом, у наслідок несправності електроболаднання, невиконання правил техніки безпеки при користуванні електричним обладнанням, що може призвести до електротравм або летального наслідку;
- нервово-психічні навантаження, через специфічність роботи працівників економіко-гуманітарної сфери, яка передбачає постійний контакт з клієнтами, колегами по роботі, керівництвом, контрагентами при вирішенні робочих питань (деякі з них можуть бути конфліктними, суперечливими). Подібний характер роботи може викликати емоційний дискомфорт, внутрішнє роздратування та емоційну нестабільність під час короткотривалих певних негативних ситуацій, що може

призвести до захворювань нервової системи, зниження наснаги на працю та стресових станів;

- кістково-м'язові порушення, у зв'язку з тривалим статичним напруженням м'язів спини, шиї, рук і ніг, що призводить до ушкодження опорно-рухового апарату;

- негативний вплив електромагнітних, в тому числі і рентгенівських випромінювань при використанні моніторів персональних комп'ютерів (далі ПК) з електронно-променевою трубкою, що призводить до погіршень зору, зниження імунітету;

- «синдром професійного вигорання», через рутинну роботу та однотипні завдання, що можуть призвести до стресових ситуацій, депресій та психічних розладів;

- недостатнє або надмірне освітлення робочих місць, в зв'язку з несправністю, або хибним вибором освітлювальних приладів, в зв'язку з неправильним розташуванням робочих місць по відношенню до джерел природного та штучного освітлення, що призводить до погіршення зору або ефекту засліплення;

- підвищений рівень шуму, який створюється перетворювачем напруги електронно-обчислювальної машини (далі ЕОМ), її технічною периферією, а також людьми, що працюють у приміщенні, і який призводить до погіршення слуху;

- незадовільні параметри мікроклімату робочого місця, у зв'язку із відсутністю приладів, що забезпечують необхідний повітрообмін та опалювальної системи, які можуть викликати загальні захворювання;

- вірогідність загоряння, у зв'язку із несправністю електричного обладнання, недотримання, або порушення правил протипожежної безпеки обслуговуючим персоналом, що призводить до пожежі;

- неправильні дії персоналу в умовах надзвичайних ситуацій, які призводять до паніки та загибелі людей;

- захворювання внаслідок хвороботворної дії мікроорганізмів. До основних потенційних небезпек біологічного характеру, в офісних приміщеннях можна віднести хвороботворну дію мікроорганізмів, внаслідок не дотримання правил

санітарної гігієни приміщень, що може призвести до захворювань інфекційної природи.

Заходи по забезпеченню безпеки.

У приміщенні офісу застосовується широке різноманіття електроприладів: персональні комп'ютери, принтери, ксерокси, факси, освітлювальні прилади, кондиціонери, побутові електроприлади тощо. Небезпека ураження електричним струмом при використанні цих приладів з'являється при недотриманні заходів обережності, а також при відмові або несправності цього обладнання. Наслідки ураження електричним струмом залежать від багатьох факторів: опору організму, величини, тривалості дії, роду і частоти струму, шляхів його проходження через життєво важливі органи, умов зовнішнього середовища.

Для запобігання ураження електричним струмом встановлено електроустаткування, яке відповідає вимогам: ПУЕ («Правила устрою електроустановок») і ГОСТ 12.1.030-81 (2001) «ССБТ. Электробезопасность. Защитное заземление, зануление», величина опору захисного заземлення електрообладнання приміщення - 4 Ом; НПАОП 40.1-1.32-01 «Правила устройства электроустановок. Электрооборудование специальных установок», приміщення, в якому розташовуються ЕОМ, різноманітне устаткування, відноситься до класу пожеженобезпечної зони П-Па, тому передбачений мінімальний ступінь захисту ізоляції обладнання IP44; ГОСТ 12.1.009-76 (1999) «ССБТ. Электробезопасность. Термины и определения» обладнання офісу має подвійну ізоляцію, яка складається з робочої та додаткової ізоляції; ГОСТ 12.2.007.0-75* (2001) «ССБТ. Изделия электротехнические. Общие требования безопасности» ЕОМ, периферійні пристрої ЕОМ та устаткування для обслуговування, ремонту та налагодження ЕОМ по способу захисту людини від ураження електричним струмом, належать до I класу, оскільки мають подвійну ізоляцію, елемент для заземлення та провід для приєднання до джерела живлення, що має заземлюючу жилу і вилку з заземлюючим контактом. Експлуатація електроустановок і електроустаткування проводиться відповідно до НПАОП 40.1-1.01-97 «Правила безпечної експлуатації

електроустановок» та НПАОП 40.1-1.21-98 «Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів»

У зв'язку із стресовими ситуаціями та нервово-емоційними навантаженнями у працівників може виникнути ймовірність захворювань загально-невротичного характеру.

З метою зниження нервово-емоційного напруження, стомлення зорового аналізатора, поліпшення мозкового кровообігу, подолання несприятливих наслідків гіподинамії, запобігання втоми, згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» для робітників із застосування ЕОМ, передбачені регламентовані перерви для відпочинку тривалістю 15 хвилин через кожні дві години, а також обладнані побутові приміщення для відпочинку під час роботи, кімната психологічного розвантаження. В кімнаті психологічного розвантаження передбачені пристрої для приготування й роздачі тонізуючих напоїв, а також місця для занять фізичною культурою

Для оптимізації відносин у колективі проводяться тренінги з залучанням психологів на теми: «Адаптація у новому колективі», «Поведінка в суспільстві».

Для запобігання кістково-м'язових порушень у зв'язку з тривалим статичним напруженням м'язів спини, шиї, рук і ніг необхідно виконувати фізичні вправи 2-3 рази протягом робочого часу.

З метою запобігання виникненню «синдрому професійного вигорання», зниження нервово-емоційного напруження, стомлення зорового аналізатора, поліпшення мозкового кровообігу, подолання несприятливих наслідків гіподинамії, запобігання втоми, передбачені перерви у роботі – 15 хвилин кожні дві години, а також спеціально обладнане приміщення – кімната відпочинку. Також запропоновано періодична участь в семінарах та конференціях, де надається можливість зустрітися з новими людьми і обмінятися досвідом. Розроблено графік відпусток.

Заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці.

Внаслідок роботи за ПК, на фізіологію людини негативно впливають електромагнітні випромінювання. Щоб зменшити наслідки впливу на людину та знизити негативні показники у робочій зоні до допустимих значень, згідно з ГОСТ 12.2.007.0-75 «Изделия электротехнические. Общие требования безопасности», вироби, які створюють електромагнітні поля, повинні мати захисні елементи (екрани, поглиначі і т.д.). Вимоги до захисних елементів повинні бути вказані в стандартах та технічних умовах на конкретні види виробів. Згідно з НПАОП 0.00-1.28-10 «Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин» та ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин», на робочих місцях обладнаних ПК встановлені рідкокристалічні монітори, які не є джерелами рентгенівського та електромагнітного випромінювань.

Основними причинами недостатньої або нераціональної освітленості робочих місць є несправність або нераціональний вибір освітлювальних приладів.

Незадовільна освітленість на робочому місці або на робочій зоні може бути причиною зниження продуктивності та якості праці, отримання травм. Недостатнє освітлення викликає зоровий дискомфорт, що виражається у відчутті незручності або напруженості. Тривале перебування в умовах зорового дискомфорту призводить до розсіювання уваги, зменшення зосередженості, зоровій і загальній втомі.

У офісному приміщенні, згідно ДБН В.2.5-28-2006 «Інженерне обладнання будинків і споруд. Природне і штучне освітлення» передбачене природне та штучне освітлення. Природне освітлення здійснено через світлові прорізи, які забезпечують коефіцієнт природної освітленості (КПО) не нижче 1,5%. Для захисту від прямих сонячних променів, які створюють прямі та відбиті відблиски на поверхні екранів і клавіатури, передбачено сонцезахисні пристрої, на вікнах встановлені жалюзі або штори.

Розрахунок загального штучного освітлення в приміщенні офісу розмірами $A \times B \times H = 10 \times 8 \times 2,8$ м, з висотою робочої поверхні $h_p = 0,8$ м, нормованим значенням штучного освітлення для кабінету $E_n = 300$ лк.

1. Розраховуємо кількість рядів світильників у приміщенні N_p :

$$N_p = \frac{B}{(H - h_p) \cdot [L/h]}, \text{ шт}; \quad (4.1)$$

де: B – ширина приміщення, м;

H – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м;

$[L/h]$ – числове значення коефіцієнта світильника;

$$N_p = \frac{8}{(2.8 - 0.8) \cdot 1.4} = 3, \text{ шт.}$$

2. Визначаємо максимально припустиму відстань між рядами світильника $L_{\max}$:

$$L_{\max} = \frac{B}{N_p}, \text{ м}; \quad (4.2)$$

де: B – ширина приміщення, м;

N_p – кількість рядів світильників у приміщенні, шт;

$$L_{\max} = \frac{8}{3} = 2,67, \text{ м.}$$

3. Визначаємо значення індексу приміщення i , що характеризує співвідношення розмірів освітлювального приміщення і висоти розміщення світильників:

$$i = \frac{A \cdot B}{(H - h_p) \cdot (A + B)}; \quad (4.3)$$

де: A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

H – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м;

$$i = \frac{10 \cdot 8}{(2,8 - 0,8) \cdot (10 + 8)} = 2,22.$$

4. Визначаємо значення коефіцієнта використання світлового потоку η , створюваного растровим світильником типу ЛВО.

Вибирається з урахуванням відбиття поверхонь приміщення та індексу приміщення і дорівнює $\eta = 56 \%$.

5. Визначаємо сумарний світловий потік освітлювальної установки у даному приміщенні Φ_Σ :

$$\Phi_\Sigma = \frac{E_H \cdot A \cdot B \cdot k_3 \cdot z}{\eta}, \text{ лм}; \quad (4.4)$$

де: E_H – рівень нормованого загального освітлення, лк;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_3 – коефіцієнт запасу (для кабінету $k_3 = 1,4$);

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості (відношення середньої освітленості до мінімальної освітленості), як правило дорівнює (для люмінесцентних ламп $z = 1,1$);

η – коефіцієнт використання світлового потоку;

$$\Phi_\Sigma = \frac{300 \cdot 10 \cdot 8 \cdot 1,4 \cdot 1,1}{0,56} = 66000, \text{ лм}.$$

6. Визначаємо умовну загальну кількість світильників у приміщенні N_{cv}^* :

$$N_{cv}^* = \frac{A \cdot B}{L_{\max}^2}, \text{ шт}; \quad (4.5)$$

де: A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

$L_{\max}$ – максимально припустима відстань між рядами світильників, м;

$$N_{\text{св}}^* = \frac{10 \cdot 8}{2,67^2} = 11, \text{ шт.}$$

7. Розраховуємо світловий потік умовного джерела світла Φ_l^* :

$$\Phi_l^* = \frac{\Phi_{\Sigma}}{N_l^*}, \text{ лм}; \quad (4.6)$$

де: Φ_{Σ} – сумарний світловий потік освітлювальної установки, лм;

N_l^* – загальна кількість ламп у світильнику, яка розраховується за формулою:

$$N_l^* = N_{\text{св}}^* \cdot n, \text{ шт}; \quad (4.7)$$

де: n – кількість ламп у світильнику, шт;

$$N_l^* = 11 \cdot 4 = 44, \text{ шт};$$

$$\Phi_l^* = \frac{66000}{44} = 1500, \text{ лм.}$$

8. Знаходимо коефіцієнт m – співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи Φ_l^* та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи Φ_l :

$$m = \frac{\Phi_l^*}{\Phi_l}; \quad (4.8)$$

$$m = \frac{1500}{1050} = 1,43.$$

9. Визначаємо оптимальну (фактичну) кількість світильників у приміщенні $N_{\text{св}}$

:

$$N_{\text{св}} = N_{\text{св}}^* \cdot m, \text{ шт}; \quad (4.9)$$

де: N_{ce}^* – умовна загальна кількість світильників у приміщенні, шт;

m – співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи;

$$N_{ce} = 11 \cdot 1,43 = 15, \text{ шт.}$$

10. Визначаємо фактичну кількість ламп у приміщенні N_n :

$$N_n = N_{ce} \cdot n, \text{ шт}; \quad (4.10)$$

де: N_{ce} – оптимальна (фактична) кількість світильників у приміщенні, шт;

n – кількість ламп у світильнику, шт;

$$N_n = 15 \cdot 4 = 60, \text{ шт.}$$

11. Визначаємо загальну розрахункову освітленість E_p у приміщенні, що створюється при застосуванні стандартних ламп:

$$E_p = \frac{\Phi_n \cdot N_n \cdot \eta}{A \cdot B \cdot k_3 \cdot z}, \text{ лк}; \quad (4.11)$$

де: Φ_n – фактичний світловий потік вибраної стандартної лампи, лм;

N_n – фактична кількість ламп у приміщенні, шт;

η – коефіцієнт використання світлового потоку;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_3 – коефіцієнт запасу;

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості;

$$E_p = \frac{1050 \cdot 60 \cdot 0,56}{10 \cdot 8 \cdot 1,4 \cdot 1,1} = 286,36, \text{ лк.}$$

Виходячи з розрахунку загальне штучне освітлення в приміщенні офісу дорівнює 286,36 лк, що відповідає нормованому значенню освітлення і яке забезпечується за допомогою 15 растрових світильників типу ЛВО.

Рівні звукового тиску в октавних смугах частот, рівні звуку та еквівалентні рівні звуку на робочих місцях приміщення відповідають вимогам ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» та ДСН 3.3.6.037-99 «Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку». Зниження рівня шуму в приміщенні здійснено за допомогою:

- використання більш сучасного обладнання;
- розташування принтерів та різноманітного устаткування колективного користування на значній відстані від більшості робочих місць працівників;
- переведення жорсткого диска в режим сну (Standby), якщо комп'ютер не працює протягом визначеного часу;
- використання блоків живлення ПК з вентиляторами на гумових підвісках;

Неправильне проектування або несправність систем опалення та вентиляції в приміщенні офісу може призвести до негативних впливів на здоров'я працівників у вигляді простудних захворювань, перегрівань, проблем із дихальними шляхами тощо.

Робота принтера не передбачає постійної присутності працівника поряд з ним, проте при роботі лазерних принтерів істотно змінюються параметри повітря в приміщенні. При розпечатуванні документа здійснюється запікання тонера, нагрівання паперу і в повітря виділяються озон, оксид азоту, оксид вуглецю, а також можливе толуол, ксилол, бензол, ізооктан та ін. Внаслідок цього прийняті міри про наявність вентиляції в приміщеннях з встановленими принтерами, регулярному провітрюванні і вологому прибиранні приміщень. Копіювальний апарат багато в чому аналогічний лазерному принтеру. Однак у сучасних копіювальних апаратах замість лазера використовується високовольтне коронування, що обумовлює більш високу концентрацію озону та оксиду азоту в повітрі. Наявність цих шкідливих факторів обумовлено вимогами, що пред'являються до приміщень, де використовується розмножувальна техніка, а саме: площа не менш 6 м^2 на 1 робоче місце, кубатура приміщення не менше 15 м^3 , відстань з боку зони обслуговування не менше 1,0 м, з боку стіни 0,6 м, розміри проходів не менше 0,6 м. Копіювальна

техніка та принтери розташовуються далеко від робочих місць або ж в окремих приміщеннях.

Метеорологічні умови в приміщенні офісу – температура повітря, відносна вологість повітря й швидкість його переміщення відповідають встановленим санітарно-гігієнічним вимогам ДСН 3.3.6.042-99 «Державні санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень» і ГОСТ 12.1.005-88 (1991) «ССБТ. Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны». Роботи в офісному приміщенні, належать до категорії Іб - легка робота, тому передбачені наступні оптимальні значення параметрів мікроклімату:

- у холодний період року: температура 21-23°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,1 м/с;

- у теплий період року: температура 22-24°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,2 м/с.

Забезпечення таких параметрів мікроклімату досягається оснащенням приміщень пристроями кондиціонування, вентиляції та дезодорації повітря, системами опалювання.

Оптимальні рівні позитивних (n+) і негативних (n-) іонів у повітрі приміщення з ВДТ відповідають вимогам ГН 2152-80 «Санітарно-гігієнічні норми допустимих рівнів іонізації повітря виробничих та громадських приміщень» і становить: n+=1500-30000 (шт. на 1см³); n- = 3000-5000 (шт. на 1см³). Підтримку оптимального рівня легких позитивних і негативних аероіонів у повітрі на робочих місцях забезпечуються за допомогою біполярних коронних аероіонізаторів.

Для запобігання хвороботворної дії мікроорганізмів на людину передбачено проведення щоденного вологого прибирання приміщень, їх періодичне провітрювання. В періоди загострення інфекційної обстановки необхідно виконувати щоденні додаткові заходи:

- кварцювання;
- вологе прибирання з використанням антисептичних препаратів;
- дотримання правил особистої гігієни.

Заходи з пожежної безпеки.

Горінням називається складний фізико–хімічний процес взаємодії горючої речовини та окислювача, який супроводжується виділенням тепла та випромінюванням світла.

Пожежа – неконтрольоване горіння поза спеціальним вогнищем, що розповсюджується в часі і просторі.

Для ліквідації пожежі у початковій стадії їх розвитку силами персоналу об'єктів застосовуються первинні засоби пожежогасіння.

Виходячи з аналізу речовин та матеріалів, які використовуються при роботі у приміщенні обладнаному ПК з ВДТ:

- згідно ДСТУ EN 2:2014 «Класифікація пожеж (EN 2:1992, EN 2:1992/A1:2004, IDT)» у офісному приміщенні обладнаному ПК з ВДТ можлива пожежа класів – А (пожежа, що супроводжується горінням твердих матеріалів) та Е (горіння електроустановок, що перебувають під напругою до 1000 В);

- відповідно до вимог ДСТУ Б В.1.1-36:2016 «Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою», воно належить до категорії «Д» з пожежної небезпеки – простір у приміщенні, у якому перебувають тверді горючі речовини та матеріали.

Оскільки офісне приміщення обладнане ПК з ВДТ належить до категорії «Д» з пожежної небезпеки, тому відповідно до вимог ДБН В.1.1-7:2016 «Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги» воно має II ступінь вогнестійкості.

Згідно рекомендаціями щодо оснащення приміщень переносними вогнегасниками, в приміщенні офісу доцільно використовувати два вуглекислотні вогнегасника об'ємом 5 літрів.

Заходи по забезпеченню безпеки в надзвичайних ситуаціях.

Порядок планування та організації евакуації робітників, службовців промислового об'єкта та населення.

Планування евакуації - одне з найважливіших завдань штабів цивільного захисту (ЦЗ) всіх ступенів. У масштабі міста проведення евакозаходів планується штабом ЦЗ міста. Основний документ, який визначає обсяг, зміст, терміни проведення заходів щодо розосередження й евакуації населення і порядок з

виконання, це план ЦЗ (розділ про захист населення). Виписки з цього плану доводяться до відома штабів ЦЗ міських районів і об'єктів народного господарства в тій мірі, що їх стосується.

Вихідними даними для планування евакуації населення міста є:

- загальна чисельність проживаючих у місті;
- кількість підприємств, установ, навчальних закладів, науково-дослідних інститутів та інших установ і організацій;
- кількість робітників та службовців, що підлягають розосередженню разом із членами їхніх родин;
- кількість тих, хто підлягає евакуації;
- кількість населених пунктів сільської місцевості і приміщень у них, придатних для розташування людей, установ і організацій; їх санітарний стан;
- наявність залізничних, автомобільних і водних шляхів та їх пропускну здатність;
- кількість залізничних станцій і платформ, пристаней і причалів, пунктів посадки і висадки; стан мостів; можливості підвищення пропускну здатності доріг і водних шляхів;
- наявність у місті та у заміській зоні медичних установ, медичного персоналу, медикаментів і профілактичних засобів; можливості медичного забезпечення населення на збірних пунктах, на шляху проходження й у районах розміщення евакуйованих;
- наявність і розміщення запасів продовольства та предметів першої необхідності; кількість і пропускну здатність підприємств громадського харчування; наявність хлібозаводів, пекарень та їх продуктивність; можливість організації рухомих пунктів харчування; порядок доставки продовольства і предметів першої необхідності;
- наявність захисних споруд, їх місткість і захисні властивості;
- наявність матеріалів і конструкцій для будування БВУ і ПРУ;
- наявність і місця збереження індивідуальних засобів захисту, порядок і терміни забезпечення ними тих, кого евакуюють;

- наявність водойм, їх характеристика, можливості і терміни будівництва нових;
- метеорологічні умови, характерні для даної місцевості;
- можливості виникнення зон катастрофічного затоплення та інших стихійних лих.

Для начальників маршрутів і начальників колон розробляються схеми маршрутів евакуації. На схемі начальника маршруту вказуються: перелік колон, їх склад і нумерація, вихідний пункт, пункти регулювання, час проходження їх колонами; райони і тривалість привалів; медичні пункти і пункти обігріву; проміжні пункти евакуації; райони постійного розміщення в заміській зоні; порядок і терміни вивезення (виведення) населення з ППЕ в райони постійного розміщення; сигнали керування й оповіщення.

На підставі плану евакуації в ході підготовки до його здійснення:

- створюються і підтримуються в постійній готовності пункти управління, засоби зв'язку й оповіщення;
- підготовляються усі види транспорту, станції і пункти посадки та висадки; транспортні і пішохідні маршрути, ППЕ і райони розміщення в заміській зоні;
- виявляються приміщення і споруди, придатні для використання їх як ПРУ;
- будуються та обладнуються джерела водопостачання;
- підготовляється і виконується ряд інших заходів, які сприяють успішному проведенню розосередження й евакуації.

У містах, районах і на об'єктах народного господарства (підприємствах, організаціях і навчальних закладах) створюються евакуаційні комісії, а в сільській місцевості евакоприймальні комісії. Міська (районна) евакуаційна комісія створюється за рішенням голови міської (районної) адміністрації. Її головою призначається один із заступників голови адміністрації. До складу комісії входять відповідальні працівники органів місцевого самоврядування - керівники найважливіших відділів (транспорту, зв'язку, народної освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, внутрішніх справ, військкомату тощо).

До обов'язків міської (районної) евакуаційної комісії і штабу ЦЗ міста (району) входять:

- облік населення, установ і організацій, що підлягають розосередженню й евакуації;
- облік можливостей населених пунктів заміської зони з прийому та розміщення тих, кого евакуюють;
- розподіл районів і населених пунктів заміської зони між районами міста, підприємствами, установами й організаціями;
- облік транспортних засобів і розподіл їх по об'єктах для проведення перевезень з розосередження та евакуації;
- визначення складу піших колон і маршрутів їх руху;
- розробка питань матеріального, технічного та інших видів забезпечення розосередження й евакуації;
- розробка, розмноження, збереження документів з питань розосередження й евакуації і забезпечення ними всіх евакуаційних органів міста;
- визначення термінів проведення розосередження й евакуації.

Об'єктова евакуаційна комісія створюється за рішенням начальника ЦЗ об'єкта. До її складу включаються представники завкому, відділу кадрів, штабу і служб ЦЗ об'єкта, начальники цехів; головою призначається один із заступників керівника об'єкта. Комісія займається:

- обліком робітників, службовців і членів їхніх родин, що підлягають евакуації;
- визначенням складу піших колон і уточненням маршрутів їхнього руху;
- вирішенням питань транспортного забезпечення;
- підготовкою ППЕ, районів розосередження й евакуації, пунктів посадки і висадки;
- організацією зв'язку і взаємодії з районною (міською) евакуаційною комісією і збірним евакуаційним пунктом;
- встановленням зв'язку з евакоприймальною комісією і приймальним евакопунктом сільської місцевості до вирішення разом з ними питань розміщення,

працевлаштування, матеріального забезпечення, медичного і побутового обслуговування евакуйованого населення.

Розосередження й евакуація проводяться через збірні евакуаційні пункти (ЗЕП), створювані міськими евакуаційними комісіями. Ці пункти призначаються для збору, реєстрації евакуйованого населення та населення, що розосереджується, і відправлення його на пункти (станції, платформи, пристані) посадки чи на вихідні пункти пішохідних маршрутів. На ЗЕП також покладаються: організація посадки людей на транспорт чи формування піших колон і відправлення їх у заміську зону, організація укриття людей у районі ЗЕП за сигналом «Повітряна тривога»; представлення даних в евакуаційну комісію про кількість людей, відправлених у заміську зону.

ЗЕП розгортаються в громадських будовах (школах, клубах і т.п.) поблизу залізничних станцій, платформ, пристаней, тобто поблизу місць посадки на відповідний транспорт, а також на підприємствах, що мають під'їзні колії або річкові (морські) причали, і на тих, на яких розосередження робітників та службовців і евакуація членів їх родин передбачені автомобільним транспортом.

Для збору, реєстрації і відправлення населення пішки ЗЕП розгортаються на окраїнах міста біля кінцевих пунктів міського транспорту і вихідних пунктів пішохідних маршрутів.

На території ЗЕП та поблизу його повинні бути підготовлені сховища й укриття з розрахунку розміщення в них усіх людей, які знаходяться на ЗЕП одночасно.

Кожному ЗЕП привласнюється порядковий номер і до нього приписуються найближчі об'єкти народного господарства, установи, організації, ЖЕКи району (мікрорайону), населення якого буде евакуюватися через цей ЗЕП. Зразок складу ЗЕП: начальник, заступник начальника, група оповіщення, група реєстрації й обліку, стіл довідок, група охорони громадського порядку, медпункт, начальники автоколон або залізничних ешелонів, комендант і чергові.

Начальник ЗЕП затверджується рішенням голови районної (міської) адміністрації з числа керівного складу установ і організацій, приписаних до даного

ЗЕП, за поданням голови евакуаційної комісії. Заступник начальника підбирається також з керівних працівників, а весь інший склад комплектується з робітників та службовців підприємств і установ, на базі яких розгортається ЗЕП.

Адміністрація ЗЕП повинна забезпечити: своєчасний облік прибуваючого населення; організоване відправлення його на станції (пункти) посадки; формування піших колон і відправлення їх на вихідні пункти маршруту; прийом, завантаження і відправлення речей населення, яке евакуюється пішки; надання медичної допомоги хворим; підтримка громадського порядку і виконання інших завдань, пов'язаних з евакуаційними заходами. Час прибуття людей на ЗЕП визначається і призначається в залежності від плану подачі транспорту на пункти посадки або часу відправлення піших колон.

У районах сільської місцевості проведення заходів з прийому та розміщення евакуйованих покладається на начальників і штаби ЦЗ сільських районів, колгоспів і радгоспів. На допомогу штабу ЦЗ сільського району при адміністрації місцевого самоврядування створюється евакоприймальна комісія, до складу якої включаються відповідальні працівники районних організацій і служб; очолює її заступник голови адміністрації.

Евакоприймальна комісія веде підготовку до прийому і розміщення евакуйованого населення, підприємств і установ, організовує постачання продовольством, предметами першої необхідності, медичне й інше обслуговування та забезпечення. Для безпосереднього прийому евакуйованих районні евакоприймальні комісії створюють прийомні евакопункти (ПЕП) поблизу станцій (пунктів) висадки. Приміщення під ПЕП підбираються районною евакоприймальною комісією і затверджуються рішенням голови адміністрації району.

ПЕП організовують зустріч прибуваючих, їх облік і відправлення на кінцеві пункти розміщення транспортом сільського району або пішки.

Склад ПЕП і його чисельність визначаються з урахуванням кількості прибуваючого населення. Склад його може бути таким: начальник ПЕП, заступник начальника, група зустрічі і прийому евакуйованих, група обліку і реєстрації, група

комплектування і відправлення евакуйованих до місця розселення, група харчування і постачання, стіл довідок, кімната матері і дитини, медпункт, пост охорони громадського порядку, комендант.

На проміжних пунктах евакуації (ППЕ) створюється адміністрація, яка формується з постійного складу відповідальних працівників органів місцевого самоврядування території, на якій розташований ППЕ, представників штабу ЦЗ міського району, з якого проводиться евакуація, і відповідальних працівників ОНХ, ЖЕКів та інших організацій, що беруть участь у проведенні евакуації.

ППЕ здійснює прийом і відправлення тих, кого евакуюють, тому штатний склад пункту залежить від числа людей, які проходять через нього. Зразок складу ППЕ: начальник, його заступник, група з прийому, обліку і тимчасового улаштування тих, кого евакуюють, транспортна група (організовує подальшу евакуацію), група продовольчого постачання, медичний пункт, кімната матері і дитини, стіл довідок, група охорони громадського порядку.

Для забезпечення безперервного руху на шляхах розосередження й евакуації на кожен маршрут призначається начальника маршруту з групою управління, до складу якої включаються представники підприємств та організацій, що рухаються даним маршрутом, сільських районів, територією яких проходить маршрут, служби охорони громадського порядку й інших служб ЦЗ.

Групи керування забезпечуються необхідними засобами зв'язку й оповіщення, їм підпорядковуються сили і засоби для ведення радіаційної, хімічної і медичної розвідки.

Зі складу групи управління створюються пости регулювання руху, що інформують начальника маршруту про рух колон і обстановку на маршруті, передають необхідні розпорядження, підтримують зв'язок з органами ЦЗ сільських районів і начальниками ППЕ. Посади регулювання створюються завчасно з таким розрахунком, щоб до моменту виходу на маршрути колон вони були на своїх місцях.

Таким чином в розділі було розглянуто, що під час виконання роботи, на робочому місці в офісному приміщенні АТ «Райффайзен Банк Аваль» можливе виникнення великої кількості потенційних небезпек. До яких були розглянуті заходи

по забезпеченню безпеки, заходи по забезпеченню виробничї санітарії та гігієни праці, де було розраховане загальне штучне освітлення в приміщенні офісу, яке дорівнює 286,36 лк, що відповідає нормованому значеню освітлення і яке забезпечується за допомогою 15 растрових світильників типу ЛВО Розглянуті заходи з пожежної безпеки, а саме встановлено два вуглекислотні вогнегасника об'ємом 5 літрів. Також були розглянуті заходи по забезпеченню безпеки в надзвичайних ситуаціях, а саме порядок планування та організації евакуації робітників, службовців промислового об'єкта та населення.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження наукових і законодавчо-нормативних джерел можна зробити висновок, що існуюча система форм та інструментів державного регулювання фінансового ринку має ряд недоліків:

- нечіткий розподіл сфер діяльності різних органів державного регулювання;
- наявність відмінності засобів та методів впливу різних органів регулювання;
- недосконалість законодавчої бази державного регулювання;
- неузгодженість норм загального і спеціального законодавства;
- відсутність комплексних нормативно-правових актів щодо діяльності окремих фінансових посередників;
- високий рівень політичних, економічних та інших ризиків;
- відсутність довгострокової стратегія розвитку державного регулювання і фінансового ринку в цілому.

На нашу думку, для удосконалення державного регулювання фінансового ринку необхідно:

- формування і затвердження довгострокової стратегії розвитку фінансового ринку України і відповідної системи державного регулювання;
- приведення системи державного регулювання у відповідність до міжнародних принципів і сучасних вимог розвитку фінансових відносин;
- уніфікація вимог і стандартів державного регулювання фінансової діяльності;
- узгодження та уточнення чинного законодавства загального і спеціального призначення щодо державного регулювання фінансового ринку;
- сприяння розвитку ефективної системи само регулювання

організацій паралельно з посиленням державного ре-гулювання для подолання корупції в системі регулювання;

— створення загальнодоступної інформаційної бази щодо результатів діяльності об'єктів фінансового ринку;

— впровадження систем ризик-орієнтованого нагляду на засадах індивідуального підходу до оцінки ризиків окремих учасників ринку або їхніх активів.

Отже, форми та інструменти державного регулювання фінансового ринку потребують удосконалення із врахуванням тенденцій його розвитку, міжнародних принципів і досвіду високорозвинутих країн.

Монетарна політика має бути спрямована на забезпечення фінансової стабільності шляхом поступового зниження темпів і рівня інфляції, досягнення високого рівня зайнятості, підтримання стабільності національної грошової одиниці, процентних ставок та фінансових ринків.

Аналіз ключових індикаторів монетарної політики НБУ показав, що незначні темпи зростання грошових агрегатів пов'язані з жорсткістю монетарної політики НБУ, посиленням девальваційних тенденцій.

Негативні тенденції розвитку національної економіки та макроекономічна нестабільність підтверджуються тим, що в 2013-2017 рр. спостерігалось стрімке падіння обсягів ВВП – навіть позитивний показник реального ВВП за 2017 р. у розмірі +2,6 % не можна порівняти по відношенню до багатократного падіння економіки з кінця 2013 року.

Жорстка монетарна політика НБУ спрямована на зниження неконтрольованого зростання інфляції та скорочення структурних дисбалансів національної економіки, призвела до відсутності «дешевих» грошей та, відповідно, до зменшення обсягів виробництва та скорочення кількості підприємств.

Високі інфляційні очікування, нестабільний стан економіки, волатильність валютного курсу продовжують бути передумовами високої доларизації вітчизняної економіки. Висока доларизація зробила національну

економіку залежною від зовнішньої кон'юктури. Все це призвело до високої імпортозалежності на внутрішньому ринку, закордонним виробникам легше конкурувати з вітчизняними, що перебувають у незадовільному стані.

Для виходу з кризового стану НБУ здійснив ряд монетарних та адміністративних дій. Так, в 2017-2018 рр. була поступово збільшена облікова ставка до 17 %. Рішення щодо облікової ставки зумовлювалися, насамперед, необхідністю балансування між нівелюванням інфляційних ризиків і підтримкою економічного зростання.

Протягом 2017 р. Національний банк здійснив 146 валютних інтервенцій, продовжив поетапне скасування тимчасових валютних обмежень та поступову лібералізацію валютного ринку шляхом лібералізації прямих іноземних інвестицій, операцій за поточним рахунком, дебіурократизації.

В 2017 р. НБУ з Міністерством фінансів України здійснили репрофайлінг (правочин з державним боргом) з облігаціями на загальну суму 219,6 млрд. грн., що становило майже 2/3 загального обсягу ОВДП у власності НБУ [10]. було запроваджено новий інструмент – гривневі облігації з прив'язкою дохідності до рівня інфляції.

Водночас НБУ постійно удосконалює механізми та інструменти грошово-кредитної політики. Зокрема в 2017 р. НБУ удосконалив стандартні інструменти регулювання ліквідності банківської системи; надав можливість банкам використовувати облікову ставку Національного банку як індикатор у формулі визначення змінюваної (плаваючої) процентної ставки; удосконалив проведення операцій за стандартними інструментами регулювання ліквідності банків у частині порядку розміщення депозитних сертифікатів Національного банку та проведення операцій з купівлі (продажу) цінних паперів; удосконалив вимоги до застави за кредитами для екстреної підтримки ліквідності банків.

Стан фінансової системи України та фінансового ринку тощо впродовж останніх років характеризується низьким рівнем боргової стійкості

та є надто чутливим до впливу ризиків, що мають схильність до загострення.

Розпочаті в Україні структурні реформи за фінансової та технічної підтримки ЄС, МВФ та інших міжнародних організацій сприяли її посткризовій макроекономічній стабілізації з поступовим відновленням економічного зростання на рівні 3,2 % та продовженням такої тенденції. Однак необхідними умовами для стійкого економічного зростання та підвищення рівня безпеки є посилення дієвості боргової політики держави, що передбачає прийняття комплексних заходів щодо бюджетного коригування та зниження ключових боргових показників до безпечних меж.

У напрямку підвищення боргової стійкості на рівні Міністерства фінансів України, Верховної Ради, Кабінету Міністрів України, Держказначейства, виконавчих органів влади такі заходи передбачають:

- формування, затвердження та імплементацію середньострокової Стратегії управління державним боргом на 2018-2020 рр. відповідно до Стратегії управління державними фінансами на 2017-2021 рр., затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. №415-р;

- передбачення в рамках розроблення Стратегії управління державним боргом та контролю за її реалізацією обов'язковості проведення стрес-тестування боргової сфери на предмет витрат, ризиків та спроможності держави реагувати позиковими ресурсами на фінансові шоки;

- внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо встановлення обмеження запозичень в іноземній валюті на внутрішньому ринку, а також загального рівня зовнішнього боргу не вище 50 % з метою зменшення валютного ризику;

- упередження відсоткового ризику при формуванні середньострокової Стратегії управління державним боргом та Проекту державного бюджету шляхом розробки додаткового сценарію – реагування Уряду на зростання витрат з обслуговування боргу при збільшенні позик з плаваючими ставками;

- удосконалення нормативно-правового регулювання стосовно

індикаторів боргової безпеки та їх граничних показників, зокрема, законодавчого закріплення поступового переходу до показника співвідношення боргу з ВВП до економічно-обґрунтованого рівня для України в 40 %;

— посилення координації дій державних органів у сфері фінансової політики, зокрема Міністерства фінансів України та Національного банку України в частині узгодження планів, передусім щодо цільового рівня інфляції та дефіциту державного бюджету.

У напрямку підвищення ефективності здійснення запозичень та розподілу ресурсів на рівні формування державної політики Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Рахункової палати України, Дерфінмоніторингу, ДФС, Нацкомфінпослуг та НКЦПФР необхідно:

— підвищення рівня бюджетної дисципліни та законодавче забезпечення еквівалентності бюджетно-податкових змін у спосіб запровадження найбільш прийнятних для сучасних вітчизняних умов фіскальних правил як чинника оптимізації державних запозичень (утримання балансу в емісійній діяльності та стягненні податків при нарощування боргу й збільшенні вартості його обслуговування тощо);

— розробка механізмів контролю щодо цільового використання фінансових ресурсів, отриманих у рамках державних запозичень (проект постанови КМУ «Про порядок контролю використання фінансових ресурсів, отриманих у рамках державних запозичень»);

— розробка форми та порядку представлення статистичної звітності щодо напрямів використання залучених боргових ресурсів у частині фінансування дефіциту бюджету, включаючи квазіфіскальні операції;

— забезпечення заходів щодо формування ціни на ОВДП за ринковими принципами в цілях формування системи актуальних цінових орієнтирів за результатами розміщення облігацій внутрішньої державної позики, номінованих у національній валюті;

- розробка механізму відмови від практики докапіталізації державних підприємств, банків та кредитування ФГВФО за рахунок використання боргових інструментів (ОВДП) з метою зменшення впливу на зростання боргового навантаження;

- посилення якості планування та рівня відповідальності за формування показників надходження коштів від приватизації державного майна, зменшення впливу на зростання дефіциту державного бюджету та підвищення рівня прозорості системи державних фінансів;

- розробка, затвердження та імплементація антикорупційних законодавчих норм щодо заборони впродовж п'яти-семи років після їх звільнення проводити операції з державним боргом;

- забезпечення нормативно-правового супроводу переходу до практики випуску довгострокових (не менше, ніж 20-30 річних) державних цінних паперів (наприклад, Аргентина успішно розмістила серед приватних інвесторів 100-річні єврооблігації з дохідністю 7,5 % річних);

- збільшення прямих іноземних інвестицій як альтернативи нарощуванню запозичень шляхом посилення заходів щодо покращення інвестиційного клімату в Україні; розширення сфери партнерських стосунків України на міжнародних фінансових ринках, зокрема, із залученням капіталу азійських країн; розширення переліку інвесторів, у тому числі й нерезидентів, у державні цінні папери України за рахунок лібералізації умов та послаблення бюрократичних процедур.

У напрямку вдосконалення боргової політики щодо надання державних гарантій та покращення управління фіскальними ризиками:

- забезпечення моніторингу та оцінки ризиків, пов'язаних з умовними зобов'язаннями для мінімізації їх негативного впливу на боргову безпеку, зокрема, на період зниження рівня державного та гарантованого державою боргу до безпечної межі в 60 % законодавчо передбачити заборону надання державних гарантій на кредити бюджетним установам;

- зменшення видатків бюджету на покриття страхових гарантійних

випадків шляхом зміни умов надання державних гарантій на кредити суб'єктам господарювання: законодавчо обмежити обсяг гарантованого державою кредиту, який надається малим і середнім підприємствам, до сум, що не перевищують еквіваленту 2,5 млн євро (обмеження існують у ЄС);

— забезпечення поступового приведення (у рамках задекларованих показників Меморандуму про економічну та фінансову політику між Україною і МВФ, Міністерства фінансів України, Угоди про асоціацію Україна-ЄС) показника співвідношення гарантованого і державного боргу України до рівня 10 % у 2021 р. шляхом усунення недосконалості норм чинного законодавства щодо переліку квазіфіскальних операцій та їх ідентифікації згідно підходів МВФ;

— удосконалення механізму контролю за квазіфіскальними операціями та інструментарієм оцінки їх впливу на бюджетну політику у середньостроковій перспективі (проект постанови КМУ «Про порядок контролю за квазіфіскальними операціями»);

— розробка та затвердження формату та методики оцінки фіскальних ризиків, посилення контролю за ними та здійснення заходів для їх мінімізації в рамках середньострокової бюджетної декларації, що ґрунтується на визначенні їх переліку відповідно до рекомендацій Кодексу фіскальної прозорості МВФ;

— удосконалення управління запозиченнями державних підприємств, зокрема, у спосіб: встановлення адекватної комісії за надання державних гарантій, у розмірах, співвідносних до результатів оцінки ризику; поступової відміни субсидій; утворення в державному бюджеті резервів на покриття непрогнозованих збитків тощо;

— забезпечення ефективного моніторингу корпоративної заборгованості, аналізу чинників впливу на збільшення її обсягу, підвищення результативності фінансового управління державними компаніями;

— посилення захисних механізмів під час надання державних гарантій у відповідності Стратегії управління державними фінансами на 2017-2021 рр.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. № 2664-III [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14/page2>. – Назва з екрана.
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7.12.2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]// Законодавство України. Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. - Назва з екрана.
3. Закон України «Про депозитарну систему України» від 6.07.2012 р. № 5178-VI [Електронний ресурс]// Законодавство України. Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. - Назва з екрана.
4. Закон України «Про страхування» від. 7.03.1996 р. № 85/96-ВР [Електронний ресурс]// Законодавство України. Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. - Назва з екрана.
5. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок » від 23.06.2006 р. № 3480-IV [Електронний ресурс]// Законодавство України. Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. - Назва з екрана.
6. Бабенко А. С. Держава на фінансовому ринку : дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01 / А. С. Бабенко. – Київ, 2005. – 253 с.
7. Еш С.М. Фінансовий ринок: навч. посіб. [Текст] / С.М. Еш. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 528 с.
8. Еш С.М. Фінансовий ринок: навч. посіб. 2-ге вид. [Текст] / С.М. Еш. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 528 с.

9. Калетнік Г.М. Державне регулювання економіки: навч. посіб. [Текст] / Г.М. Калетнік, А.Г. Мазур, О.Г. Кубай. — К.: Хай-Тек Прес, 2011. — 427 с.
10. Науменкова С. М. Системи регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн: навч. по-сібник / С. М. Науменкова, В. І. Міщенко. — К. : Центр наук. досліджень НБУ, Університет банківської справи НБУ, 2010. — 170 с.
11. Національна економіка [Текст] / А. Ф. Мельник, А.Ю. Васіна, Т.Л. Желюк, Т.М. Попович. — К.: Знання, 2011. — 463 с.
12. Школьник І.О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку: монографія [Текст] / І.О. Школьник.— Суми: ВВП "Мрія-1"ЛТД, УАБС НБУ, 2008.
13. Альошин В. А. Державне регулювання та нагляд в умовах консолідації діяльності фінансових установ / В. А. Альошин // Фінансовий ринок України. — 2011. — № 1 (51).
14. Баклан О. До класифікації функцій державного регулювання в економічній сфері [Текст] / О. Баклан // Підприємництво, господарство і право. — 2010. — № 7 (175). — С. 34—37.
15. Бондаренко Є. П. Механізм державного регулювання ринку фінансових послуг [Текст] / Є.П. Бондаренко, Д.М. Дмитренко // Вісник Української академії банківської справи. — 2010. — № 2 (29). — С. 41—45.
16. Виговська Н.Г. Державне регулювання фінансового ринку в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Н.Г. Виговська, О.Л. Стебляк // Електронне фахове видання. Ефективна економіка. — 2012. — № 6. — Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1189>.
17. Ганзюк С.М., Голубєва Н.С., Бяла Г.Г. Практика здійснення дистанційного нагляду НБУ за діяльністю банків в Україні Економіка і суспільство. 2018. Випуск 16. С.705-711.

18. Гарбар Ж. В. Форми та інструменти державного регулювання фінансового ринку / Ж. В. Гарбар // Економіка та держава. – 2014. Випуск № 10 (1). – С. 18–21.
19. Горбачова А. О. До питання формування пруденційної політики у контексті ризик-орієнтованого підходу до регулювання фінансової системи / А. О. Горбачова // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України: електронне наукове фахове видання. – 2013. – № 2. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/znpnudps/2013_2/zmist.html.
20. Гришина О. А. Теория финансового посредничества государства в рыночной экономике / О. А. Гришина // Развитие российского рынка товаров и услуг для государственных нужд: сборник научных статей. – М. : ГОУ ВПО «РЭА им. Г.В. Плеханова», 2008. – С. 25–33.
21. Деревко О. С. Можливості вдосконалення боргової політики України / С. Л. Лондар, О. С. Деревко // Економічний вісник університету ДВНЗ «Переяслав-Хмельн. держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди» . – 2016. – № 29(2). – С. 610–615.
22. Деревко О. С. Фінансова підтримка державних банків в Україні та її вплив на боргову політику / О. С. Деревко // Економічний вісник університету ДВНЗ «Переяслав-Хмельн. держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди» . – 2016. Випуск № 31(1). – С. 208–219.
23. Дзюблюк О. Актуальні проблеми розвитку банківської системи України / О. Дзюблюк // Банківська справа. – 2016. – № 1. – с.3-32.
24. Ісаєва О.В. Особливості оцінки діяльності держави на фінансовому ринку / О.В. Ісаєва // Вісник Хмельницького національного університету. – 2016. – № 1. – С. 158–162.
25. Коваленко В., Гаркуша Ю. Теоретичні та методологічні підходи до оцінювання фінансової стабільності банківської системи / В. Коваленко, Ю. Гаркуша // Вісник НБУ– 2013. Випуск № 9 (1). – С. 126–131.
26. Коваленко В.В., Коренєва О.Г. Координація грошово-кредитної та

фіскальної політики та їх вплив на економічне зростання в Україні / В.В. Коваленко, О.Г. Коренева // Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор». – 2017. – Вип. 3(42). – С. 137–142.

27. Коваленко В. Грошово-кредитна політика та її вплив на подолання структурних дисбалансів економіки України / В. Коваленко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 12. – С. 445–449.

28. Кравцова І.В. Шляхи реформування механізму державного регулювання ринку фінансових послуг / І.В. Кравцова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2013. – № 3. Т.2.. – С. 94–97.

29. Липко Н. Фіскальна та монетарна політики в процесі одночасного регулювання зовнішньої та внутрішньої рівноваги / Н. Липко // Вісник Львівського університету. Серія «Економічні науки». – 2010. – Вип. 43. – С. 434–440.

30. Макаренко Ю.П. Сучасний стан та шляхи удосконалення банківського регулювання та нагляду. Інвестиції: практика та досвід. 2017. №2. С.62-67.

31. Максюта А. Бюджетна політика соціально-економічного розвитку країни / А. Максюта // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Серія «Економічні науки». – 2013. – Вип. 1. – С. 265–272.

32. Мамедов С.Г. Підвищення ефективності нагляду в контексті реструктуризації банків. Вісник університету банківської справи. 2017. №1(28). С.60-64.

33. Мануїлов О. Посилення координації грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики як інструмент забезпечення макроекономічної стабільності / О. Мануїлов // Наукові праці НДФІ. – 2017. – № 2 (79). – С. 77–87.

34. Масляєва К. Специфіка правового статусу органів державного регулювання ринку фінансових послуг України: проблеми та шляхи їх вирішення / К. Масляєва // Юридична Україна. – 2011. – № 8.

35. Міщенко В. Роль і функції монетарного трансмісійного механізму в забезпеченні цінової стабільності / В.І. Міщенко // Фінанси України. – 2015. – № 1. – С. 29–46.
36. Науменкова С. Основні напрямки координації грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики / С. Науменкова, С. Міщенко // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 5. – С. 13–21.
37. Науменкова С. Світовий досвід регулювання фінансового сектору в контексті координації монетарної та фіскальної політики / С. Науменкова, Б. Приходько // Соціальні економіка. – 2013. – № 4. – С. 131–139.
38. Омельченко О.І., Рац О.М. Аналіз та регулювання грошової маси України / О.І. Омельченко, О.М. Рац // Ефективна економіка, [Електронний ресурс]– Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua> / №4, 2018.
39. Ракул О. Фіскальна політика держави: проблеми розуміння / О. Ракул // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2015. – № 1. – С. 44–50.
40. Самсонов М. Концептуальні засади реалізації безвізного банківського нагляду. Економічний аналіз. 2012. Випуск 10 (Частина 3). С.90-93.
41. Субботович Ю. Індикатори фінансової безпеки України / Ю. Субботович, О. Антропова // Світ фінансів. – 2013. – № 2. – С. 144–151.
42. Унинець-Ходаківська В. П. Роль державного регулювання на ринку фінансових послуг [Текст] / В. П. Унинець-Ходаківська // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 6. — С. 238—248.
43. Фатюха В. В Аналіз фінансових результатів банківського сектору України. Ефективна економіка, [Електронний ресурс]– Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua> / №3,2018.
44. Циганов С. Фіскальна та грошово-кредитна політика – складові забезпечення макрофінансової стабільності національної економіки / С. Циганов, Т. Табакова // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 5. – С. 34–38.

45. Юрчишина Л.В., Цибрій В.П. Дотримання економічних нормативів комерційними банками України. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/> №16, 2018.

46. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.

47. Аналіз ефективності монетарної політики Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2016/08/FEAO_Analysis-of-the-NBU-Monetary-Policy-Effectiveness_A5_03.pdf.

48. Макроекономічний прогноз-2017: економіка та людина"[Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://iser.org.ua/analitika/ekonomichnii-analiz/makroekonomichnii-prognoz-2017-ekonomika-ta-liudina>.

49. Стратегія управління державними фінансами на 2017-2021рр. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://minfin.gov.ua/news/view/kabmin-ukhvalyv-stratehiiu-upravlinnia-derzhavnymu-finansamy-na--roky?category=bjudzhet>

50. Статистичні матеріали щодо державного та гарантованого державою боргу України / Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/news/view/statystichni-materialy-shchodo-derzhavnoho-ta-harantovanoho-derzhavoiu-borhu-ukrainy_2017?category=borg&subcategory=statistichna-informacija-schodo-borgu

51. Огляд банківського сектору – НБУ, Випуск 6, лютий 2018 р. [Електронний ресурс]– Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=64628171>

52. Основні показники діяльності банків України, за даними Національного банку України. [Електронний ресурс]– Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Результати діяльності банків України за 2015-2017рр

Таблиця А.1

Основні показники результатів діяльності банків України, млн.грн

Показник	01.01. 2014	01.01. 2015	01.01. 2016	01.01. .2017	01.04. 2017	01.07. 2017	01.10. 2017	01.01. 2018
Чистий процентний дохід	49 051	54 086	39 066	44 169	11 571	24 050	37 770	53 075
Чистий комісійний дохід	20 999	23 387	22 568	24 180	6 622	13 710	21 480	27 467
Результат від торговельних операцій	3 304	15 511	21 490	8 243	4 367	4 518	5 181	7 331
Чистий операційний дохід від основної діяльності	73 354	92 984	83 124	76 592	22 560	42 278	64 431	87 873
Чистий інший операційний дохід	-7 207	-5 486	-3 424	-1 315	-280	-1 550	-2 117	-4 093
Чистий операційний дохід	66 147	87 498	79 700	75 277	22 280	40 728	62 314	83 780
Інший дохід	5 566	5 064	4 577	5 674	580	1 091	1 674	2 418
Загальні адміністративні витрати	40 672	44 614	36 742	39 356	10 009	20 631	32 105	44 189
Відрахування в резерви	27 975	103 297	114 541	198 310	6 331	20 033	26 214	48 676
Податок на прибуток	1 630	-2 383	-406	-418	703	1 511	2 408	3 293
Фінансовий результат поточного року	1 436	-52 966	-66 600	-159 386	5 086	-1 653	1 405	-24 360
Коефіцієнт ефективності діяльності	138,43%	154,48%	167,14%	152,34%	193,50%	171,04%	167,09%	158,01%
Загальні адміністративні витрати/валовий дохід	24,08%	21,22%	18,45%	20,64%	22,11%	23,71%	24,49%	24,79%
ROA	0,12%	-4,07%	-5,46%	-12,60%	1,64%	-0,27%	0,15%	-1,94%
ROE	0,81%	-30,46%	-51,91%	-116,74%	15,25%	-2,33%	1,28%	-15,96%

Продовження додатку А

Таблиця А.2

Динаміка активів банківської системи України, млрд.грн

Показник / Дата	01.01. 2015	01.01. 2016	01.01. 2017	01.04. 2017	01.07 .2017	01.10. 2017	01.01. 2018
Чисті активи	1 316,85	1 254,39	1 256,30	1 266,03	1 237,92	1 280,71	1 336,36
Кредитний портфель	1 006,36	965,09	1 005,92	985,57	972,78	992,06	1 042,80
Вкладення в цінні папери	168,93	198,84	332,27	353,61	340,99	352,35	425,79
в т.ч. ОВДП	93,43	81,58	255,47	284,81	281,43	308,31	360,80
Високолікві дні активи	155,64	191,26	199,50	202,57	214,49	214,92	178,55
Офіційний валютний курс UAH/ USD, грн.	15,77	24,00	27,19	26,98	26,10	26,52	28,07
Середня від- соткова став ка за креди- тами в нац. валюті, %	18,80	21,47	17,70	15,00	15,44	14,62	21,16
Середня відсоткова ставка за кредитами в ін.валюті, %	8,30	6,88	8,20	7,50	9,60	6,49	7,32

Продовження додатку А

Таблиця А.3

Показники діяльності ПАТ «Ощадбанк» протягом 2015-2017 років

Період	Прибуток банку після оподаткування	Активи банку	Власний капітал банку	Рентабельність капіталу	Рентабельність активів	Адекватність капіталу
1 кв.2008	85922	19705702	2284310	0,03761	0,00436	0,11592
2 кв.2008	180184	23672000	2378305	0,07576	0,00761	0,10047
3 кв.2008	281009	25466799	2679318	0,10488	0,01103	0,10521
4 кв.2008	305777	57 788 082	15 471 943	0,01976	0,00529	0,26774
1 кв.2009	190 601	54797298	16128867	0,01182	0,00348	0,29434
2 кв.2009	753 673	53542332	16422065	0,04589	0,01408	0,30671
3 кв.2009	1180054	60721069	16842335	0,07006	0,01943	0,27737
4 кв.2009	692696	59926579	16386350	0,04227	0,01156	0,27344
1 кв.2010	190601	57625687	16576089	0,01150	0,00331	0,28765
2 кв.2010	365249	58746981	16542492	0,02208	0,00622	0,28159
3 кв.2010	431303	59505607	16615032	0,02596	0,00725	0,27922
4 кв.2010	460601	59019133	16626329	0,02770	0,00780	0,28171
1 кв.2011	126607	68081268	16838043	0,00752	0,00186	0,24732
2 кв.2011	247410	72451512	17396172	0,01422	0,00341	0,24011
3 кв.2011	384937	75348902	17534170	0,02195	0,00511	0,23271
4 кв.2011	530991	73968478	17646979	0,03009	0,00718	0,23857
1 кв.2012	204609	78417616	17950541	0,01140	0,00261	0,22891
2 кв.2012	281724	84732833	17795664	0,01583	0,00332	0,21002
3 кв.2012	411023	86474149	17873824	0,02300	0,00475	0,20670
4 кв.2012	565825	85995536	18118147	0,03123	0,00658	0,21069
1 кв.2013	137275	86226370	18275674	0,00751	0,00159	0,21195
2 кв.2013	294026	95624096	18069387	0,01627	0,00307	0,18896

Продовження додатку А

Продовж.табл.А.3

1	2	3	4	5	6	7
3 кв.2013	481029	92319845	18565643	0,02591	0,00521	0,20110
4 кв.2013	678784	103568090	20455511	0,03318	0,00655	0,19751
1кв.2014	155775	110756551	20449927	0,00762	0,00141	0,18464
2кв.2014	340010	115648138	20398103	0,01667	0,00294	0,17638
3 кв.2014	550899	113681582	20114711	0,02739	0,00485	0,17694
4 кв.2014	-8564446	128103752	22749157	-0,37647	-0,06686	0,17758
1кв.2015	86815	150817666	22013279	0,00394	0,00058	0,14596
2кв.2015	-2813822	148148013	19075213	-0,14751	-0,01899	0,12876
3 кв.2015	-5400844	156596306	16969137	-0,31827	-0,03449	0,10836
4 кв.2015	-12273078	159389351	7340404	-1,67199	-0,07700	0,04605
1кв.2016	112032	180982128	13303196	0,00842	0,00062	0,07351
2кв.2016	251528	185076696	14400860	1,74662	0,13590	7,78102
3 кв.2016	112032	180982128	13303196	0,00842	0,00062	0,07351
4 кв.2016	251528	185076696	14400860	1,74662	0,13590	7,78102
1кв.2017	190 601	54797298	16128867	0,01182	0,00348	0,29434
2кв.2017	753 673	53542332	16422065	0,04589	0,01408	0,30671
3 кв.2017	1180054	60721069	16842335	0,07006	0,01943	0,27737
4 кв.2017	692696	59926579	16386350	0,04227	0,01156	0,27344

Додаток В

Моделі реорганізації системи регулювання

Таблиця В.1

Основні напрямки системних трансформацій державних органів влади

Державний орган влади, установа	Загальні завдання й пріоритети	Параметри та реформи, спрямовані на розвиток вітчизняного фінансового ринку
1	2	3
Мін.економічного розвитку і торгівлі України, Мін. Інфраструктури України, Мін.енергетики та вугільної промисловості України, Мін. аграрної політики та продовольства України, Міністерство соціальної політики України	Дерегуляція щодо реєстрації підприємств і легкості переходу з однієї правової форми на іншу; прозора й чітко окреслена інвестиційна політика; створення індустріальних та інноваційних парків як інфраструктурної бази розвитку підприємств; системна націленість на поліпшення зайнятості, підвищення рівня заробітних плат; запровадження електронної звітності й електронних закупівель	Орієнтація на підвищення капіталізації українських емітентів при котируванні на фондових біржах; збільшення кількості IPO на фондових біржах України, а також ліквідних цінних паперів, емітентів, що торгуються, інвестицій на фондових біржах та якості корпоративного управління у вітчизняних компаніях; проведення конкурентної приватизації участі підприємств, що акціонуються.
Антимонопольний комітет України	Активний, динамічний і справедливий моніторинг цін на продукцію; неупереджена позиція щодо справедливої конкурентної боротьби; системна стратегія поступової відмови від монопольних утворень та зменшення значення фінансово-промислових груп у формуванні ВВП країни тощо	Конкуренція між підприємствами, котра сприятиме активному пошуку додаткових фінансово-інвестиційних ресурсів для їх розвитку, та у зв'язку з цим широке залучення з відповідним сприятливим законодавством фінансових структур, населення України, іноземних інвесторів на вітчизняний фондовий ринок
Національний банк України	Проведення більш незалежної політики щодо стабілізації курсу гривні, відхід від ручного регулювання банківської системи; здійснення поділу в банках на незалежні кредитнорозрахункові та інвестиційні підрозділи; впровадження для НБУ функції мегарегулятора щодо контролю фінансових потоків; розроблення правил розвитку й укрупнення системи; поступове зниження облікової ставки	Надання можливості нерезидентам торгувати на фондовому ринку України в доларах США та євро з формуванням окремого курсу на біржі, незалежного від курсу НБУ, а також очолити нагляд за фінансовими потоками на фондовій біржі й у депозитарній системі; потрібно централізувати потоки торгів з цінних паперів на єдиній фондовій біржі, налагодити канали зв'язку з світовими біржами й депозитарно-розрахунковими системами.

Продовження додатку В

Продовж. табл.В.1

1	2	3
Міністерство фінансів України	Перехід від "життя в борг" (відстрочення й реструктуризація боргів) до залучення інвестицій під інноваційні проекти, проекти з розвитку інфраструктури та експортоорієнтовані виробництва, вилучення статей витрат із держбюджету на неефективні заходи	Формування різнострокових для ринку цінних паперів України ОВДП, які матимуть можливість купувати як юридичні, так і фізичні особи. Зазначене "поглибить" вітчизняний фінансовий ринок, надасть додаткові інструменти хеджування для інвесторів, поліпшить ліквідність РЦП
Державна фіскальна служба України	Виведення "з тіні" підприємств; унеможливлення відпливу капіталів без оподаткування в офшорні зони; спрощення податкової й бухгалтерської звітності; стандартизація звітності відповідно до європейських норм; зниження податкового навантаження; упровадження уніфікованих, електронних форм звітності й перевірок, перехід на електронні форми контролю за акцизами; встановлення взаємних контрольних заходів.	Прийняття законодавства, що унеможливить використання цінних паперів для ухилення від оподаткування або формування статутних фондів фіктивними цінними паперами; впровадження в разі стабілізації й системного зростання другого рівня пенсійної реформи з контролем антиінфляційних заходів щодо персональних відрахувань; прийняття законодавства про інструментів при інвестуванні коштів пенсійних фондів.
Судова гілка влади	Проведення повноцінної люстрації, переатестація та формування незалежної й незаангажованої суддівської влади, зокрема за допомогою введення прецедентного права, чітких і дуже обмежених форм покарань за відповідні правопорушення	Усунення неадекватних, неправомірних і корумпованих рішень суду щодо права власності на цінні папери, активи, нерухомість тощо. Створення системи суворішого покарання за порушення по відноsinам власності та з правами на активи в Україні
Правоохоронна система	Приведення функціонування правоохоронної системи стандартів країн ЄС, що передбачає зміну законодавства, пріоритетів.ресурсного забезпеч.	Удосконалення вітчизняного законодавства на ринку цінних паперів задля унеможливлення застосування шахрайських схем, здириництва та "оптимізацій"
Укрексімбанк	Активізація кредитування експортоорієнтованої продукції, надання лізингових, овердрафтових, факторингових та ін. послуг, що сприяють експортерам; розроблення схем кредитування з метою розширення виробництва та інфраструктури на експорт	Акціонування банку з наданням частки акцій для торгів на вітчизняній фондовій біржі; доповнення інвестиційних зобов'язань пунктом про щорічний розподіл частки чистого прибутку через дивідендні виплати

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2017 рік

(%)

№ з/п	Норматив		За станом на											
			01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11	01.12
1	H1	Регулятивний капітал (млн. грн.)	109,653.6	111,913.3	102,600.8	99,029.8	97,312.9	96,030.1	92,550.7	110,697.7	111,305.3	112,653.8	110,793.0	112,154.5
2	H2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не менше 10 %)	12.69	12.65	12.85	13.72	13.77	13.11	12.42	15.35	15.41	15.27	15.03	15.35
3	H4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 %)	60.79	60.39	60.37	61.93	60.96	60.88	58.59	59.43	54.44	53.24	46.40	45.61
4	H5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 %)	102.14	100.57	105.31	115.54	113.41	112.8	106.61	108.48	106.29	105.55	104.55	106.67
5	H6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60 %)	92.09	89.69	91.42	95.76	95.54	94.45	94.95	97.42	96.59	97.47	95.85	96.52
6	H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	21.48	21.87	22.02	22.31	20.90	20.79	20.64	20.35	19.97	20.49	20.58	20.61
7	H8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	308.27	261.03	264.58	284.08	283.57	278.26	293.88	223.77	228.64	233.41	239.95	232.12
8	H9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (не більше 25 %)	36.72	30.79	29.64	28.72	28.98	28.23	26.84	20.05	20.06	19.94	20.23	20.05
9	H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 %)	0.001	0.0003	0.0002	0.0001	0.0001	0.0001	0.000005	0.000004	0.000002	0.000005	0.000005	0.000005
10	H12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 %)	0.60	0.43	0.42	0.39	0.39	0.37	0.35	0.33	0.32	0.32	0.43	0.32

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2016 рік

(%)

№ з/п	Норматив		За станом на											
			01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11	01.12
1	H1	Регулятивний капітал(млн. грн.)	129,816.9	102,440.2	129,749.1	127,006.2	130,208.1	125,189.6	127,601.8	132,685.7	137,500.4	142,335.6	136,640.3	138,526.0
2	H2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не менше 10 %)	12.31	9.63	11.94	12.03	12.74	12.54	13.03	13.84	13.90	14.22	13.45	13.34
3	H4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 %)	78.73	78.5	74.08	76.52	72.25	67.95	68.51	70.05	62.01	59.42	59.29	59.30
4	H5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 %)	79.98	82.2	82.96	84.13	80.96	83.13	85.43	86.01	86.11	86.31	85.86	87.40
5	H6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60 %)	92.87	92.58	93.45	89.54	89.56	89.67	88.69	88.47	88.55	88.41	87.16	91.01
6	H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	22.78	23.1	22.76	22.87	21.14	21.5	21.55	21.08	20.63	21.38	22.27	21.37
7	H8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	364.14	470.16	364.32	345.47	331.11	339.18	302.39	278.11	272.66	260.85	295.96	321.28
8	H9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами(не більше 25 %)	31.19	45.56	37.1	37.03	35.35	35.63	25.27	28.36	29.06	28.19	29.24	28.80
9	H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 %)	0.002	0.002	0.001	0.002	0.001	0.002	0.002	0.002	0.002	0.002	0.002	0.001
10	H12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 %)	1.10	0.92	0.84	0.80	0.75	0.74	0.73	0.67	0.66	0.66	0.65	0.64

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2015 рік

(%)

№ з/п	Норматив		За станом на											
			01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11	01.12
1	Н1	Регулятивний капітал (млн. грн.)	188,948.9	166,875.5	117,654.4	115,302.8	100,978.1	96,028.4	109,458.1	97,782.82	92,128.7	82,442.6	110,267.1	99,305.4
2	Н2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не менше 10 %)	15.60	13.81	7.37	8.35	7.84	7.66	9.03	8.03	7.88	7.09	9.90	8.92
3	Н4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 %)	57.13	56.01	57.94	49.11	50.49	54.27	57.24	56.80	60.69	61.26	70.64	72.25
4	Н5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 %)	79.91	84.17	79.45	72.92	72.07	73.45	70.13	75.41	76.35	69.33	80.59	78.76
5	Н6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60 %)	86.14	85.84	80.85	78.76	76.93	78.00	79.60	81.77	82.25	83.80	88.30	88.82
6	Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	22.01	22.16	23.73	23.42	22.58	22.74	23.27	23.08	23.25	23.27	23.78	23.13
7	Н8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	250.04	313.13	755.47	651.32	669.20	676.47	573.17	675.06	707.36	819.95	628.72	551.47
8	Н9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (не більше 25 %)	Введено Постановою Правління Національного банку України від 08.06.2015 № 361						17.40	20.26	28.96	38.60	46.36	63.72
9	Н9	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5 %)	0.13	0.15	0.12	0.13	0.15	0.20	Не розраховується					
10	Н10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (не більше 30 %)	1.37	1.19	2.48	1.08	1.20	1.08	Не розраховується					
11	Н11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 %)	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.00	0.002	0.00	0.002	0.002	0.002	0.002
12	Н12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 %)	2.97	2.68	2.18	2.13	3.29	3.26	2.86	2.74	2.65	2.50	1.36	1.39

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2014 рік

(%)

№ з/п	Норматив		За станом на											
			01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11	01.12
1	H1	Регулятивний капітал (млн. грн.)	204,975.9	205,765.0	189,263.0	179,976.4	186,206.4	184,639.8	187,343.6	184,983.6	185,884.3	186,548.2	177,369.7	169,492.5
2	H2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не менше 10 %)	18.26	18.43	15.76	14.80	15.17	15.18	15.87	15.82	15.21	15.96	15.39	14.03
3	H3	Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (не менше 9 %)	13.98	14.84	14.45	12.84	12.52	12.36	12.56	12.77	12.01	12.30	12.19	11.20
4	H3-1	Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань (не менше 10 %)	17.41	18.65	18.14	15.98	15.40	15.25	15.52	15.87	14.89	15.30	15.26	13.89
5	H4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 %)	56.99	54.15	50.33	48.81	48.82	42.40	48.50	47.43	45.47	43.94	44.27	44.94
6	H5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 %)	80.86	81.63	85.34	79.63	73.29	76.44	78.71	77.69	76.07	79.53	79.68	81.38
7	H6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60 %)	89.11	87.26	85.10	83.23	82.02	83.46	85.16	85.57	85.18	86.75	85.70	83.85
8	H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	22.33	22.43	23.30	23.58	22.08	22.55	22.47	22.92	23.32	22.43	22.38	22.64
9	H8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	172.05	173.48	232.00	259.44	254.78	264.71	243.58	249.12	263.83	246.46	269.62	306.58
10	H9	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5 %)	0.36	0.29	0.31	0.26	0.27	0.27	0.27	0.22	0.21	0.20	0.20	0.21
11	H10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (не більше 30 %)	1.63	1.60	1.62	1.63	1.57	1.55	1.54	1.41	1.46	1.45	1.42	1.42
12	H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 %)	0.04	0.03	0.03	0.03	0.03	0.02	0.02	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01
13	H12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 %)	3.15	3.04	3.07	3.41	3.38	3.43	3.44	3.36	3.37	3.29	3.20	3.17

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2013 рік

(%)

№ з/п	Норматив		За станом на											
			01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11	01.12
1	Н1	Регулятивний капітал (млн. грн.)	178,908.9	181,244.8	179,197.8	182,504.7	183,538.9	187,259.1	184,492.7	185,207.5	186,046.0	189,787.3	191,317.0	192,916.0
2	Н2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не менше 10 %)	18.06	17.91	17.77	18.20	18.09	18.51	17.99	17.95	17.88	17.92	17.87	17.55
3	Н3	Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (не менше 9 %)	14.89	14.31	14.01	14.11	14.14	14.11	14.01	13.89	13.74	13.87	13.92	13.85
4	Н3-1	норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань (не менше 10 %)		18.28	17.94	18.02	17.96	17.88	17.71	17.51	17.24	17.41	17.42	17.30
5	Н4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 %)	69.26	65.49	59.02	56.89	55.19	55.48	55.97	53.17	57.19	56.27	56.09	50.85
6	Н5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 %)	79.09	89.05	85.92	91.49	87.54	88.69	88.64	87.36	89.58	87.95	86.95	85.81
7	Н6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60 %)	90.28	93.16	92.95	93.07	90.75	90.34	90.28	89.50	88.97	88.27	87.53	86.96
8	Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	22.10	22.69	22.31	22.29	22.38	22.57	22.46	22.58	22.70	22.63	22.57	22.49
9	Н8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	172.91	171.11	175.78	176.15	176.15	168.87	179.42	183.85	183.60	185.71	183.71	190.58
10	Н9	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5 %)	0.37	0.40	0.39	0.40	0.39	0.35	0.32	0.31	0.34	0.40	0.35	0.40
11	Н10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (не більше 30 %)	2.41	2.25	2.11	2.09	2.14	2.09	1.93	1.90	1.75	1.70	1.61	1.82
12	Н11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 %)	0.09	0.08	0.09	0.08	0.08	0.08	0.07	0.06	0.06	0.05	0.04	0.04
13	Н12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 %)	3.48	3.57	3.55	3.53	3.54	3.50	3.39	3.41	3.40	3.38	3.32	3.26

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2012 рік

(%)

№ з/п	Норматив		За станом на											
			01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11	01.12
1	H1	Регулятивний капітал (млн.грн.)	178,454	171,118	171,179	172,317	172,412	172,506	174,643	176,507	177,292	178,287	179,078.5	177,991.9
2	H2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не менше 10 %)	18.90	18.23	18.01	17.88	17.83	17.93	17.98	18.29	18.26	18.24	18.28	18.09
3	H3	Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (не менше 9 %)	14.96	14.73	14.67	14.51	14.58	14.56	14.58	14.64	14.70	14.86	14.96	14.95
4	H4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 %)	58.48	55.63	57.97	54.25	53.22	53.39	52.75	55.24	57.47	57.88	57.89	57.38
5	H5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 %)	70.53	69.59	69.88	72.88	74.80	73.54	70.75	83.49	80.67	78.39	83.41	84.30
6	H6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60%)	94.73	93.54	93.63	93.14	93.94	94.05	94.46	92.81	91.04	90.41	90.13	90.37
7	H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	20.76	21.97	22.28	22.50	22.38	22.00	22.24	22.24	22.43	22.61	22.41	22.31
8	H8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	164.46	169.57	168.56	177.94	180.17	176.39	178.68	168.31	165.25	169.95	171.46	174.69
9	H9	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5 %)	0.57	0.70	0.69	0.56	0.53	0.56	0.45	0.47	0.46	0.36	0.36	0.37
10	H10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (не більше 30 %)	2.51	2.74	2.80	2.74	2.73	2.69	2.99	2.49	2.64	2.54	2.49	2.24
11	H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 %)	0.06	0.07	0.07	0.06	0.09	0.09	0.10	0.10	0.12	0.10	0.10	0.09
12	H12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 %)	3.24	3.31	3.33	3.24	3.09	3.08	3.11	3.06	3.13	3.27	3.32	3.35

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2011 рік

№ з/п	Норматив		За станом на										
			01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11
1	Н1	Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (тис. грн.)	160,896,945	157,250,897	159,233,346	159,855,646	162,699,025	167,292,080	171,169,755	172,717,499	173,148,556	174,231,220	173,674,724
2	Н2	Норматив адекватності регулятивного капіталу/платоспроможності (не менше 10 відсотків)	20.83	20.31	20.29	20.02	19.98	20.24	19.20	19.10	18.96	18.87	18.65
3	Н3	Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (не менше 9 відсотків)	14.57	14.60	14.45	14.19	14.32	14.48	14.65	14.87	14.93	14.96	14.87
4	Н4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 відсотків)	58.80	57.28	54.88	57.33	58.47	55.69	54.30	51.46	54.13	52.68	53.24
5	Н5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 відсотків)	77.33	80.70	74.23	79.66	74.94	75.52	73.02	66.83	68.21	67.46	66.57
6	Н6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60 відсотків)	91.19	91.39	90.41	90.94	90.48	89.60	89.34	88.95	90.75	91.71	91.89
7	Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 відсотків)	21.04	21.13	21.61	21.76	21.98	22.49	22.25	22.15	22.12	21.85	22.15
8	Н8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	161.20	166.86	166.56	173.82	164.86	149.41	148.37	151.88	153.27	160.31	169.11
9	Н9	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5 %)	0.81	0.81	0.81	0.90	0.77	0.73	0.77	0.72	0.66	0.86	0.53
10	Н10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (не більше 30 %)	2.25	2.24	2.39	2.38	2.40	2.38	2.36	2.17	2.09	2.34	2.39
11	Н11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 відсотків)	0.05	0.05	0.05	0.05	0.06	0.07	0.06	0.07	0.08	0.07	0.06
12	Н12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 відсотків)	3.35	3.36	3.45	3.60	3.56	3.46	3.42	3.39	3.38	3.27	3.32

(%)

01.12
173,577,562
18.51
14.82
58.43
73.33
93.97
21.62
163.52
0.52
2.38
0.06
3.29

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2010 рік

№ з/п	Норматив	За станом на											
		01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11	
1	H1	Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (тис. грн.)	135,802,128	139,363,290	140,212,558	150,219,870	146,375,858	147,211,017	147,503,237	146,396,366	146,442,401	150,530,955	153,874,497
2	H2	Норматив адекватності регулятивного капіталу/платоспроможності (не менше 10 відсотків)	18.08	19.29	19.44	20.80	20.15	20.60	20.60	19.97	19.82	20.15	20.39
3	H3	Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних (не менше 9)	13.91	13.38	14.30	14.98	14.68	14.69	14.57	14.25	14.32	14.16	14.22
4	H4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 відсотків)	64.45	69.87	63.15	68.64	69.41	65.78	69.63	65.88	56.99	53.56	57.51
5	H5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 відсотків)	72.90	73.52	75.53	82.04	74.13	77.76	81.72	78.92	72.51	74.19	76.48
6	H6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60 відсотків)	35.88	37.83	99.99	100.85	98.64	98.85	100.28	99.78	94.59	94.35	93.83
7	H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного (не більше 25 відсотків)	21.56	22.39	22.00	22.46	22.82	22.54	22.62	22.39	22.40	22.05	21.75
8	H8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	169.21	163.48	164.71	139.36	152.09	150.82	153.35	164.48	165.01	158.47	158.69
9	H9	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5 відсотків)	0.93	0.83	0.85	0.83	0.87	0.89	0.86	0.86	0.84	0.96	0.86
10	H10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (не більше 30 відсотків)	3.31	3.22	3.37	2.79	2.99	3.03	2.66	2.68	2.64	2.56	2.20
11	H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 відсотків)	0.07	0.06	0.06	0.06	0.06	0.06	0.06	0.06	0.06	0.05	0.06
12	H12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 відсотків)	3.12	3.39	3.21	3.05	3.08	3.05	3.30	3.40	3.39	3.54	3.50

(%)

01.12
156,083,888
20.34
14.35
55.64
81.11
91.73
21.62
159.67
0.79
2.40
0.05
3.41

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2009 рік

№ з/п	Норматив		За станом на										
			01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11
1	H1	Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (тис. грн.)	123,065,598	127,263,360	132,486,997	128,489,772	125,671,379	121,073,401	119,475,580	126,986,473	125,406,747	128,051,035	130,330,693
2	H2	Норматив адекватності регулятивного капіталу (не менше 10 відсотків)	14.01	14.72	15.67	15.35	15.13	14.77	14.54	15.59	15.21	15.63	16.07
3	H3	Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних (не менше 9 відсотків)	11.82	12.91	13.83	13.27	13.19	13.12	12.59	13.40	12.82	12.69	13.24
4	H4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 відсотків)	62.38	63.73	60.83	63.05	64.97	67.91	69.81	63.90	65.33	67.42	66.93
5	H5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 відсотків)	75.16	72.23	73.08	71.78	77.32	79.29	73.87	72.95	71.35	70.62	69.34
6	H6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 20 відсотків)	32.99	31.33	29.92	30.95	33.30	32.23	32.63	32.82	32.92	33.77	32.55
7	H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного (не більше 25 відсотків)	23.04	22.71	21.92	22.29	21.47	21.89	21.97	21.75	22.06	22.47	21.85
8	H8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	187.36	162.89	142.65	165.92	170.18	178.46	188.96	173.10	177.51	187.64	172.52
9	H9	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5 відсотків)	1.66	1.61	1.59	1.44	1.35	1.30	1.30	1.15	1.22	1.20	1.16
10	H10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (не більше 30 відсотків)	5.76	5.37	5.08	5.49	5.09	5.08	4.68	4.00	3.95	3.77	3.99
11	H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 відсотків)	0.22	0.17	0.12	0.08	0.10	0.07	0.07	0.07	0.07	0.06	0.06
12	H12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 відсотків)	5.52	4.89	4.64	3.46	3.32	3.30	3.45	3.41	3.43	3.38	3.36
13	H13	Норматив загальної відкритої валютної позиції (не більше 30 відсотків)	13.424	13.1645	12.041	12.8458							
14	H13-1	Норматив загальної довгої відкритої валютної позиції (не більше 20 відсотків)	10.2192	10.3935	8.6897	8.7842							
15	H13-2	Норматив загальної короткої відкритої валютної позиції (не більше 10 відсотків)	3.204	2.7939	3.3816	4.0728							

(%)

01.12
139,003,373
18.28
13.86
65.74
70.30
32.25
21.81
165.27
1.15
3.83
0.07
3.17

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2008 рік

№ з/п	Норматив		За станом на										
			01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11
1	H1	Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (тис. грн.)	72,264,704	74,001,013	78,345,993	82,479,630	84,057,264	85,981,443	88,965,422	92,675,064	95,853,930	96,954,523	100,987,992
2	H2	Норматив адекватності регулятивного капіталу (не менше 10 відсотків)	13.92	13.97	13.25	13.29	13.34	13.49	13.40	13.67	13.74	13.61	13.16
3	H3	Норматив адекватності основного капіталу (не менше 4 відсотків)	8.91	9.04	8.88	9.17	9.33	9.54	9.98	9.97	9.99	9.94	10.09
4	H4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 відсотків)	53.60	57.80	52.67	51.57	51.32	51.60	54.25	54.93	55.14	54.06	50.20
5	H5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 відсотків)	75.31	74.22	72.10	71.39	72.00	73.10	71.41	77.81	79.27	79.34	72.41
6	H6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 20 відсотків)	39.93	39.67	37.06	36.32	36.41	37.38	38.03	38.04	38.72	37.58	32.38
7	H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 відсотків)	22.56	22.75	22.35	22.61	22.03	21.77	21.86	21.86	21.82	22.18	22.41
8	H8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	171.06	161.01	158.59	151.33	155.03	146.97	154.15	148.56	150.51	162.36	169.87
9	H9	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5 відсотків)	2.01	2.01	1.96	1.98	2.11	2.22	2.19	1.83	1.84	1.81	1.81
10	H10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (не більше 30 відсотків)	6.84	6.59	6.25	6.26	6.96	6.89	7.10	6.16	6.14	6.14	7.09
11	H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 відсотків)	0.58	0.53	0.44	0.38	0.40	0.41	0.42	0.42	0.45	0.40	0.30
12	H12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 відсотків)	9.05	8.00	7.97	7.44	7.72	7.58	7.38	7.51	7.42	7.24	6.87
13	H13	Норматив загальної відкритої валютної позиції (не більше 30 відсотків)	7.0297	7.4082	6.7835	7.693	8.3136	8.1802	7.7191	7.6844	7.8524	7.0912	8.3292
14	H13-1	Норматив загальної довгої відкритої валютної позиції (не більше 20 відсотків)	4.2474	4.8686	4.7655	5.63	6.3313	6.5022	6.128	6.0739	6.7511	5.6259	6.5309
15	H13-2	Норматив загальної короткої відкритої валютної позиції (не більше 10 відсотків)	2.7953	2.5755	2.08	2.0672	1.9773	1.6945	1.6533	1.6301	1.1516	1.5099	1.8345

(%)

01.12
107,362,256
13.08
12.53
58.38
76.99
32.73
23.33
170.69
1.55
6.79
0.23
5.91
10.4398
8.2593
2.24

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2007 рік

№ з/п	Норматив		За станом на										
			01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11
1	Н1	Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (тис. грн.)	41,148,342	41,267,952	43,682,606	49,692,104	49,108,435	51,248,565	53,625,294	55,402,264	58,365,076	61,154,729	64,748,375
2	Н2	Норматив адекватності регулятивного капіталу (не менше 10 відсотків)	14.19	14.19	14.28	13.99	14.44	14.38	13.95	13.84	14.00	13.89	14.20
3	Н3	Норматив адекватності основного капіталу (не менше 4 відсотків)	9.34	9.48	9.36	9.17	9.09	9.18	9.26	8.89	8.84	8.98	9.10
4	Н4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 відсотків)	56.73	63.56	62.72	59.24	59.16	60.92	60.16	59.46	59.26	57.28	56.72
5	Н5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 відсотків)	70.19	74.17	76.48	75.93	74.64	74.36	72.57	74.01	76.99	73.71	69.17
6	Н6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 20 відсотків)	37.83	39.17	39.90	40.68	40.81	40.25	40.07	40.31	39.62	38.07	36.31
7	Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 відсотків)	21.45	21.92	22.69	22.73	22.22	21.87	22.41	22.36	22.35	22.26	22.31
8	Н8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	191.44	184.22	188.27	188.44	174.26	170.27	183.45	183.30	174.88	182.58	165.56
9	Н9	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5 відсотків)	1.97	1.67	1.96	2.18	2.08	2.11	2.25	2.15	2.10	2.00	1.81
10	Н10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (не більше 30 відсотків)	5.86	5.67	5.85	6.85	6.81	6.45	6.74	6.22	5.58	6.28	6.20
11	Н11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 відсотків)	0.68	0.57	0.53	0.58	0.60	0.59	0.53	0.56	0.56	0.56	0.45
12	Н12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 відсотків)	10.17	9.11	9.37	9.16	9.28	9.29	8.95	9.54	9.59	9.88	9.57
13	Н13	Норматив загальної відкритої валютної позиції (не більше 30 відсотків)	8.4328	8.0224	9.2728	9.3143	9.598	9.7869	9.0647	10.9007	10.1278	8.7322	7.7705
14	Н13-1	Норматив загальної довгої відкритої валютної позиції (не більше 20 відсотків)	6.9449	6.4232	8.0778	8.0749	8.2763	8.5773	8.0411	9.5521	9.0913	7.1162	5.5006
15	Н13-2	Норматив загальної короткої відкритої валютної позиції (не більше 10 відсотків)	1.4953	1.6054	1.1941	1.2445	1.3126	1.2346	1.0351	1.3648	1.034	1.6354	2.3029

(%)

01.12
67,183,287
13.92
9.14
52.89
73.49
37.70
22.58
173.97
1.81
6.18
0.39
9.33
7.584
4.971
2.6452

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2006 рік

№ з/п	Норматив		За станом на										
			01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11
1	H1	Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (тис. грн.)	26,373,386	26,489,260	27,898,817	28,895,025	28,880,991	29,772,368	31,324,430	31,901,445	33,194,820	34,632,126	35,829,068
2	H2	Норматив адекватності регулятивного капіталу (не менше 10 відсотків)	14.95	15.08	15.23	14.92	14.59	14.54	14.31	14.19	14.08	13.90	13.91
3	H3	Норматив адекватності основного капіталу (не менше 4 відсотків)	9.36	9.59	9.59	9.53	9.57	9.61	9.59	9.49	9.47	9.44	9.31
4	H4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 відсотків)	61.56	64.22	62.91	59.22	58.27	56.99	55.65	56.46	53.03	55.38	55.24
5	H5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 відсотків)	73.87	76.06	74.72	71.94	71.23	68.87	68.40	64.49	67.00	67.39	69.23
6	H6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 20 відсотків)	40.17	39.72	41.25	38.24	38.58	37.20	36.89	34.61	36.27	35.98	36.99
7	H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 відсотків)	22.25	22.61	22.61	22.37	22.44	22.72	22.66	22.70	22.76	22.72	22.44
8	H8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	202.60	199.14	195.78	200.46	195.97	198.81	202.40	198.69	201.21	202.70	198.58
9	H9	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5 відсотків)	2.01	2.01	2.00	1.96	1.96	1.96	1.81	1.96	1.88	1.98	1.84
10	H10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та (не більше 30 відсотків)	7.13	8.00	7.83	7.32	7.13	6.98	6.95	7.29	6.71	7.23	7.06
11	H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 відсотків)	1.06	1.13	1.12	0.97	0.95	0.97	1.02	0.94	0.86	0.93	0.83
12	H12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 відсотків)	12.84	12.87	12.80	12.02	11.72	11.31	11.15	11.13	11.09	11.45	11.22
13	H13	Норматив загальної відкритої валютної позиції (не більше 30 відсотків)	8.632	8.6419	8.9429	8.1453	9.0112	9.4215	10.0211	9.6498	9.7964	8.7601	8.2114
14	H13-1	Норматив загальної довгої відкритої валютної позиції (не більше 20 відсотків)	6.8244	6.9352	7.2316	6.5552	7.3197	7.7802	8.4564	8.1304	8.1559	7.438	6.604
15	H13-2	Норматив загальної короткої відкритої валютної позиції (не більше 10 відсотків)	1.8323	1.728	1.7188	1.5923	1.7135	1.6405	1.5815	1.5209	1.644	1.3651	1.6283

(%)

01.12
38,365,676
13.98
9.45
54.26
67.96
36.20
22.65
194.04
1.94
6.52
0.75
10.35
8.1208
6.2564
1.8959

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2005 рік

№ з/п	Норматив		За станом на										
			01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11
1	H1	Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (тис. грн.)	18,187,619	18,501,242	19,832,195	20,189,828	20,390,091	20,682,904	20,926,405	21,504,967	22,646,910	23,104,188	23,976,628
2	H2	Норматив адекватності регулятивного капіталу (не менше 10 відсотків)	16.81	17.14	17.70	17.13	16.86	16.24	15.24	15.45	15.42	14.76	14.84
3	H3	Норматив адекватності основного капіталу (не менше 4 відсотків)	10.72	12.16	11.86	11.39	11.21	10.98	10.76	10.59	10.27	10.09	9.92
4	H4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 відсотків)	61.24	68.11	70.53	70.78	68.64	62.93	61.24	59/75	60.64	58.66	54.37
5	H5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 відсотків)	74.34	79.74	85.09	83.27	77.46	78.49	74.17	72.05	73.10	68.28	74.18
6	H6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 20 відсотків)	44.55	44.71	47.02	47.38	44.54	42.14	41.55	39.74	41.72	36.44	39.33
7	H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного (не більше 25 відсотків)	22.64	22.31	22.03	22.74	22.47	22.73	22.91	22.83	22.71	22.65	22.65
8	H8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	225.06	199.03	183.84	195.39	195.80	205.11	223.02	220.26	207.40	226.17	222.28
9	H9	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5 відсотків)	1.49	1.42	1.42	1.81	1.94	2.08	2.03	2.34	2.31	2.66	2.51
10	H10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (не більше 40 відсотків)	8.21	7.05	6.49	7.01	5.93	5.67	6.93	8.12	7.87	7.62	7.24
11	H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 відсотків)	2.88	2.95	2.99	2.85	0.05	1.08	1.14	1.15	1.07	1.06	1.08
12	H12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 відсотків)	9.50	9.65	9.88	9.53	10.20	10.53	11.97	13.37	12.99	13.11	13.51
13	H13	Норматив загальної відкритої валютної позиції (не більше 35 відсотків) з 01.10 не більше 30 відсотків	14.66	13.22	12.91	12.26	11.20	9.39	9.48	10.30	10.29	8.79	7.50
14	H13-1	Норматив загальної довгої відкритої валютної позиції (не більше 30 відсотків) з 01.10 не більше 20 відсотків	12.77	12.08	11.85	11.27	9.91	8.01	8.77	9.62	9.52	7.89	5.75
15	H13-2	Норматив загальної короткої відкритої валютної позиції (не більше 5 відсотків) з 01.10 не більше 10 відсотків	1.92	1.19	1.06	1.03	1.32	1.38	0.74	0.70	0.78	0.92	1.76

(%)

01.12
24,730,380
14.65
9.72
58.81
75.15
39.25
22.91
219.13
2.49
7.77
1.03
13.23
7.70
6.03
1.67

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2004 рік

(%)

№ з/п	Норматив		За станом на											
			01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11	01.12
1	H1	Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (тис. грн.)	13,402,728	13,605,245	14,004,838	14,167,338	14,487,103	14,793,318	15,797,989	15,834,063	16,248,090	16,817,936	17,255,040	16,955,151
2	H2	Норматив адекватності регулятивного капіталу (не менше 8 відсотків) з 01.03 не менше 10 відсотків	15.11	15.45	15.39	14.83	15.07	15.04	15.19	15.43	15.52	15.08	15.64	15.19
3	H3	Норматив адекватності основного капіталу (не менше 4 відсотків)	10.20	11.64	11.50	11.20	10.95	10.65	10.46	10.58	10.43	10.22	10.17	10.24
4	H4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 відсотків)	48.41	53.25	52.01	50.99	51.33	61.06	60.38	58.01	60.91	61.15	60.53	62.39
5	H5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 відсотків)	62.42	66.42	65.08	68.44	68.57	73.89	69.28	72.22	74.96	75.38	73.34	66.80
6	H6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 20 відсотків)	33.70	36.10	35.83	37.37	40.06	43.74	39.42	43.50	44.05	44.70	44.81	38.35
7	H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 відсотків)	22.87	22.18	22.29	22.70	22.96	22.96	23.05	22.91	22.96	23.05	23.08	22.92
8	H8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	266.01	266.01	266.01	266.01	264.93	264.93	545.88	264.93	264.93	264.93	235.99	235.92
9	H9	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5 відсотків)	2.25	2.03	2.10	2.17	2.38	2.34	2.41	2.43	2.27	2.14	1.72	1.69
10	H10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (не більше 40 відсотків)	11.02	11.02	11.02	11.02	11.02	11.02	11.02	11.05	11.03	11.03	8.48	8.57
11	H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 відсотків)	3.30	3.21	3.25	3.02	3.04	3.10	3.12	3.07	2.99	2.99	2.99	2.73
12	H12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 відсотків)	10.23	9.73	9.78	8.91	9.15	9.37	9.27	9.32	9.28	9.36	9.26	9.12
13	H13	Норматив загальної відкритої валютної позиції (не більше 35 відсотків)	17.68	16.93	17.23	16.41	17.37	17.83	17.94	17.76	17.69	15.82	14.29	13.10
14	H13-1	Норматив загальної довгої відкритої валютної позиції (не більше 30 відсотків)	17.05	16.21	16.63	15.79	16.79	17.28	17.33	16.90	17.13	15.06	12.74	11.09
15	H13-2	Норматив загальної короткої відкритої валютної позиції (не більше 5 відсотків)	0.65	0.72	0.60	0.65	0.58	0.54	0.62	0.90	0.57	0.76	1.68	2.05

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2003 рік

№ з/п	Норматив		За станом на										
			01.01	01.02	01.03	01.04	01.05	01.06	01.07	01.08	01.09	01.10	01.11
1	Н1	Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (тис. грн.)	10,098,716	10,348,175	10,521,140	10,588,042	10,786,789	10,994,310	11,111,641	11,335,586	11,470,495	11,730,426	11,964,942
2	Н2	Норматив адекватності регулятивного капіталу (не менше 8 відсотків)	18.39	18.64	18.45	17.91	17.40	17.04	16.09	15.44	15.28	15.04	14.62
3	Н3	Норматив адекватності основного капіталу (не менше 4 відсотків)	12.84	13.91	13.75	13.25	12.88	12.51	12.20	11.77	11.46	11.07	10.63
4	Н4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 відсотків)	43.33	57.33	55.24	50.58	50.06	49.13	46.75	46.08	46.69	47.18	45.62
5	Н5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 відсотків)	57.23	66.74	65.75	62.47	61.32	60.48	58.56	58.46	59.66	59.22	60.23
6	Н6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 20 відсотків)	37.49	41.30	40.16	37.46	37.62	36.93	34.58	33.91	34.99	34.67	34.41
7	Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного (не більше 25 відсотків)	22.92	22.45	22.78	23.78	23.91	23.77	24.12	23.02	23.13	23.23	23.35
8	Н8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	207.94	201.03	198.41	228.18	213.18	224.98	239.58	229.50	239.58	248.83	257.30
9	Н9	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5 відсотків)	4.42	4.05	3.99	3.11	4.65	2.80	2.87	2.55	2.44	2.39	2.43
10	Н10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (не більше 40 відсотків)	9.04	8.52	8.66	11.02	11.02	11.02	11.02	8.85	11.02	12.55	11.02
11	Н11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 відсотків)	3.15	2.97	2.96	3.10	3.18	3.20	3.28	3.37	3.38	3.30	3.31
12	Н12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 відсотків)	7.90	7.44	7.81	8.11	8.70	8.95	9.49	9.43	9.46	9.47	10.42
13	Н13	Норматив загальної відкритої валютної позиції (не більше 35 відсотків)	22.75	20.97	21.70	21.34	20.18	20.56	20.18	19.28	19.61	19.01	18.22
14	Н13-1	Норматив загальної довгої відкритої валютної позиції (не більше 30 відсотків)	22.38	20.70	21.40	20.96	19.81	20.21	19.91	19.00	19.28	18.53	17.76
15	Н13-2	Норматив загальної короткої відкритої валютної позиції (не більше 5 відсотків)	0.37	0.27	0.30	0.40	0.37	0.36	0.28	0.30	0.35	0.48	0.49

(%)

01.12
12,171,983
14.37
10.39
44.79
60.62
32.98
23.21
266.01
2.26
11.02
3.49
10.72
17.39
16.76
0.66

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2002 рік

(%)

№ з/п	Норматив		За станом на				
			1/1/2002	4/1/2002	7/1/2002	10/1/2002	1/1/2003
1	Н1	Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (тис. грн.)	7,828,983	8,034,507	8,490,365	8,942,940	10155852
2	Н2	Норматив адекватності регулятивного капіталу (не менше 8 відсотків)	20.69	19.60	19.06	18.29	18.48
3	Н3	Норматив адекватності основного капіталу (не менше 4 відсотків)	13.46	14.09	13.64	12.61	13.75
4	Н4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 відсотків)	46.77	53.77	50.89	48.81	55.24
5	Н5	Норматив поточної ліквідності	65.96	65.03	65.22	62.93	65.75
6	Н6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 20%)	36.65	40.12	38.28	37.08	40.16
7	Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного (не більше 25 %)	23.43	23.46	23.35	23.35	22.78
8	Н8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	189.40	210.25	202.17	217.34	198.41
9	Н9	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (не більше 5 відсотків)	5.76	5.55	5.45	3.86	3.99
10	Н10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (не більше 40 відсотків)	11.82	12.03	11.42	9.32	8.66
11	Н11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 відсотків)	3.98	4.29	3.31	3.09	2.96
12	Н12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 відсотків)	8.95	9.04	7.89	8.19	7.81
13	Н13	Норматив загальної відкритої валютної позиції (не більше 35 відсотків)	23.60	21.39	22.77	23.26	21.70
14	Н13-1	Норматив загальної довгої відкритої валютної позиції (не більше 30 відсотків)	23.09	20.79	22.41	22.87	21.40
15	Н13-2	Норматив загальної короткої відкритої валютної позиції (не більше 5 відсотків)	0.51	0.60	0.36	0.35	0.30